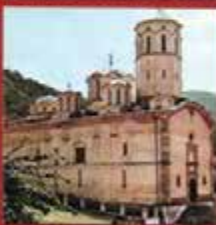
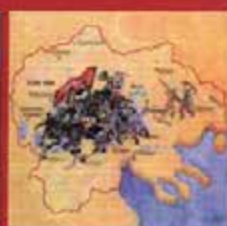

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ - КАТИН

ИЛИНДЕН 1903 - 2003

И

МАКЕДОНСКИТЕ ИСЕЛЕНИЦИ

"Илинден 1903-2003 и македонските иселеници" е најново дело на Катин во неговиот богат опус за македонското иселеништво во светот. Ова дело посветено на големиот јубилеј Илинден, претставува ретко оригинално издание од овој вид во македонската историографија. Тој во него успеал да оствари синтеза на историската борба на македонскиот народ за национална и социјална слобода во текот на цел еден век, крунисан со неговата самостојна и независна држава - Република Македонија.

Оваа книга ја изразува митолошката симболика на ИЛИНДЕН, како ден на деновите, како амалгам кој ги поврзува и обединува Македонците во остварувањето на нивната историска и национална цел да имаат своја држава, без оглед каде се наоѓаат - во Татковината или надвор од неа.

Проф. д-р Вера Стојчевска-Антиќ

Книгата "Илинден 1903-2003 и македонските иселеници" од Славе Катин е сведоштво за солидната на македонскиот дух и неговата трајна поврзаност со македонската земја. Таа, меѓу другото, сведочи за раселеноста на Македонците по земјите на сите континенти, но и за духот македонски, за копнежот, а и за тоа да се покаже и докаже дека иселувањето не значи искоренување од матицата земја. Македонските иселенички организации и заедници, особено македонските храмови се матиците околу кои се обединуваат Македонците од сите делови на Македонија. Македонските православни цркви низ светотот, мноштвото гласила, објавените книги и неброените песни и ора, се само дел од историската ризница и културниот подем што го постигнуваат Македонците насекаде низ светот.

Проф. д-р Цане Мојаноски

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ – КАТИН

**ИЛИНДЕН 1903 – 2003
И МАКЕДОНСКИТЕ ИСЕЛЕНИЦИ**

ЈАС ГО РАЗБИРАМ СВЕТОТ
КАКО ПОЛЕ ЗА КУЛТУРНО
НАТПРЕВАРУВАЊЕ МЕГУ
НАРОДИТЕ

Гоце

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „МАКЕДОНСКА ИСКРА“ – СКОПЈЕ

Едиција: СВЕДОШТВА

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ – КАТИН
ИЛИНДЕН 1903 – 2003
И МАКЕДОНСКИТЕ НСЕЛЕНИЦИ

Рецензенти

Проф. д-р Вера Стојчевска – Антиќ

Проф. д-р Цане Мојаноски

Сите права се заштитени. Ни еден дел од оваа публикација не може да се размножува или пренесува во било кој облик, без да се добие дозвола од издавачот, со исклучок на критичар – уредник кој има желба да цитира куси делови во врска со некој текст пишувач за медиумите.

ПРВО ПЕЧАТЕЊЕ 2003
ПЕЧАТЕНО ВО МАКЕДОНИЈА
„МАКЕДОНСКА ИСКРА“ – СКОПЈЕ

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ – КАТИН

ИЛИНДЕН
1903 – 2003
И
МАКЕДОНСКИТЕ
ИСЕЛЕНИЦИ

СКОПЈЕ, 2003

ИЛИНДЕНСКИ СОСВЕЗДИЈА

Македонците како библиски народ, своето постоење и опстанокот низ историјата, најверојатно му го должат, меѓу другото, и на празникот Илинден, издигнувајќи ја неговата верска и национална симболика до ниво на магија која ги поврзува, независно дали се наоѓаат во Австралија, САД, Канада, Европа или на други простори. Овој македонски празник е ден над деновите, симбол над симболите, магнет над магнетите, со кој националното ткиво има своја резонанса и планетарна шифра, по која светот Македонците ги распознава.

Стогодишниот јубилеј на Илинден е оној генетски предизвик од кој мора да се родат вакви книги, посветени на неговите сосвездија чие зрачење, ние Македонците го чувствуваме цел еден век, не само во нашата колевка на Балканот, туку и на сите континенти на кои изртелото нашето семе. Сега, со извесна дистанца од скромните дела за дијаспората, гледаме колку е силно и моќно илинденското племе Македонци, прифатено од меѓународната заедница како библиска нација, која го задолжила светот со старословенската писменост и култура. Сега ја гледаме и чувствуваме големината на Илинденската епопеја, светлината што извира од неа за да го детронизира мракобесието и да го покаже патот на македонската национална ренесанса. Крушевската Република е најславната страница на Илинденското востание. Тоа е најконкретен израз за симболиката на државно-правните стремежи на македонскиот народ, што беа идеал кон кој со години потоа се стремат новите генерации.

Магнетизмот на Илинден во дијаспората најсилно се доживува во текот на илинденските иселенички празнувања. Во тој период најголемо внимание привлекуваат Илинденските пикници, како најмасовни манифестации на иселеништвото. На тие денови се одржуваат бројни црковни осветувања, полагање камен темелници на нови духовни храмови и одржување на национални, културни, црковни, спортски и други манифестации. Овие празнувања, особено во Австралија, САД, Канада и Европската Унија, се одржуваат повеќе од пет децении, што значи дека тие се веќе традиционални.

Илинденските празнувања на сите континенти имаат свој типично македонски концепт, односно функционираат како систем кој го мотивира и стимулира најкреативното кај Македонците на овие простори. На нив доаѓа до израз исконското, цивилизациското кредо на нацијата, изразено низ вредностите создавани со векови во областа на музиката, фолклорот, везот, резбата и носијата, кои ја збогатуваат културната гама на државите во кои се етаблирале, во почетокот на пократок, а подоцна и на подолг рок.

И Крсте П. Мисирков за Илинденското востание, рекол дека Илинден претставува епоха во македонската историја, но жестоко ги критикувал револуционерите – раководители за неподготвениот и крајно ризичен чин. Тој го осудувал отсуството на една општоприфатена национална програма, па предлагал заедно со барањето македонска држава да се побара и признавање на македонскиот национален идентитет, македонскиот литературен јазик и Македонската православна црква, во лицето на обновената Охридска архиепископија.

На тој голем историски настан Илинден 1903-2003 му ја посветувам и оваа книга, со која фактички сакам да дадам скроман придонес кон општите напори на македонскиот народ да го одбележи како најсветол датум во својата историја, кој заслужува да биде осветлен од сите позначајни аспекти од неговата појава до денес.

Авторот

І ДЕЛ

**ИЛИНДЕН 1903 – 2003
ВОЗВИШЕН ИСТОРИСКИ ЧИН**

- МАКЕДОНИЈА И НЕЈЗИНАТА ИСТОРИСКА ГОЛГОТА
- СТО ГОДИНИ ОД ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ
- ЕГЕЈСКА И ПИРИНСКА МАКЕДОНИЈА ВО ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ
- ЦИМ ТОМЕВ (АВСТРАЛИЈА) - ИЛИНДЕН 2 АВГУСТ 1903
- ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ И МАКЕДОНСКИТЕ СВЕШТЕНИЦИ
- ИЛИНДЕНСКО КРУШЕВО
- МАНИФЕСТОТ НА КРУШЕВСКАТА РЕПУБЛИКА
- КОН МАНИФЕСТОТ
- А П Е Л НА ЖЕНИТЕ ОД НОВИОТ СВЕТ ДО ЕВРОПСКИТЕ КРАЛИЦИ ЗА УКАЖУВАЊЕ ПОМОШ НА НА СТРАДАНИТЕ ВО ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ
- ОДГЛАСИ НА ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ ВО СВЕТОТ

МАКЕДОНИЈА И НЕЈЗИНАТА ИСТОРИСКА ГОЛГОТА

Бескрајно долг и трнлив пат, исполнет со блескави страници на едно величествено истрајување, Македонија го минувала низ лавиринтот на времето на една феноменална исклучивост: нација и Црква, кои што конечно се конституираа дури кон половината на XX век и народ со европски профил, лоциран во срцето на Балканот. На територијата каде што елинската култура и римската цивилизација оставиле бројни траги, а потоа христијанството и исламот долго се бореле за превласт. Каде што се судирале, но и меѓусебно проникнувале грчкиот, албанскиот, романскиот, словенскиот и турскиот етнос – македонскиот народ опстојал под сите видови притисоци и вековни обезличувања и се зачувал со силата на својата исконска култура и традиција. Иако наклонетоста на судбината најчесто го заобиколувала, сепак, сета логика на долгата и вековна исцрпувачка борба, проследена со востанија и порази, од пркоси и победи, ги научила Македонците успешно да ја совладаат суровата школа на опстанокот.

Во античкиот период Македонија постоела како самостојна држава, робовладетелска, која се наоѓала на територијата на истоимената област, порано нарекувана Ематија. Древната Македонија се граничела на југ со Грција, на запад со Епир, на северозапад со

Илирија и на исток со Тракија. Мнозинското население на државата биле македонските племиња Орести, Линкести, Елимиоти и Еродејци, кои во етнички поглед биле блиски до Илирите, Траките и Грците. Во шестиот век, пред нашата ера, Македонија немала поблиски комуникации со грчката држава и култура. Во општествен поглед, таа сè уште живеела првобитен поредок, но постепено навлегувала во епохата на таканаречената воена демократија. Кога веќе развојните процеси ја вклучиле и Македонија во класното општество, дошло до првото обединување на расцепканите области на земјата. Царот Александар први (498-454 пред н.е.) е првиот обединувач на Македонија. Царот Архелеј силно ја зацврстил централизацијата и вовел парични и воени реформи (413-399), додека во времето на Филип Втори (359-336) Македонското царство се проширило. Тој ја организирал војската, ги ликвидирал сепаратистичките тенденции, а со битката кај Херонеја (338 год. пред н.е.) им го нанел на Грците и на целата антимакедонска коалиција, најголемиот пораз издигајќи ја Македонија во една од најсилните држави на Балканот и пошироко.

Наследникот на Филип Втори – неговиот син Александар Македонски, или наречен уште и Александар Велики (336-323 пред н.е.) ги продолжил завојувачките походи. Хегемонијата над Грците и над поголемиот дел од Балканот, утврдена со Коринтскиот конгрес лига во 337 год. пред н.е. Александар ја уништил и со своите походи на исток дошол до Индија. Тогаш Македонија станала центар на една огромна држава која се протегала на три континенти и која го достигнала врвот на својот развој. Но, по смртта на Александар, Македонија како држава почнала брзо да се распаѓа, а завојувачките стремежи на Римјаните на Балканот довеле до трите т.н. македонски војни (214-205, 200-197 и 171-168 пред н.е.). По ова Македонија била покорена и поделена на четири автономни области во рамките на римската провинција, со центар во Солун, а подоцна и во Стоби.

Доаѓањето на словенските племиња (Драгувити, Сагудити, Велгизити, Струмјани, Ринхини, Смољани, Березити и други) се случило кон крајот на VI век и траело до средината на VII век. Освен Солун, тие ја населиле територијата на цела Македонија, мешајќи се со староседелците, кои брзо ги асимилирале, создавајќи го, на тој начин, идниот етнички амалгам на Склавините или Македонците, односно на денешните Македонци, кои заедно со античките Македонци имаат право да го носат славното име на Македонија.

Наоѓајќи се на најпрометниот дел на Балканот, Македонците набрзо станале објект на туѓински аспирации и завојувања, зашто Византија секогаш во евентуалната македонска поцврста државна организација, гледала потенцијална опасност од создавање на нова силна македонска држава. По жилав и долг отпор од преку 200 години, Македонците биле покорени од Византија. Едно од најпознатите антивизантиски востанија била Буната на синовите на брсјачкиот кнез Никола во 976 година. Синот на Никола – Самуил, успеал до крајот на X век да ја ослободи цела Македонија и да ја организира првата државна заедница на Македонците.

Царството на Самуил траело од 976 до 1018 година. Тогаш Македонија била една од најсилните држави на Балканот, со престолнина, најпрвин во Преспа, а потоа во Охрид. Нејзината Црква имала ранг на патријаршија. Во рамките на Самоиловата македонска држава влегувале Тесалија, Епир, дел од Албанија со Драч, северна Бугарија, Босна, Дукља и Рашка. Откако Византија успеала да го порази Самуила во битката кај Беласица, за Македонија започнале вековите на робување. Најпрвин Византија, потоа бугарските и српските војувања и освојувања, за најпосле турското ропство да се протегне низ пет столетија, сè до почетокот на XX век. Наспроти тиранијата почнувајќи од XI век наваму Македонија постојано се извишувала над своите величествени мигови

на непокорот. Прво, востанијата против византиската власт (Петар Делјан во 1040/41 и Ѓорѓи Војтех во 1072/73 год.) биле задушени со крв. Само за споменување е дека од XII век до Балканските војни, Македонците воделе непрекинати битки против тираните, независно дали биле бугарски или српски, а особено турски, кои османлиското владеење на овие простори го зачувале цели пет века. Најмасовно востание против турската власт Македонците имале во времето на Австро-руската војна до 1689 година, позната како Карпошово востание. Со свои чети активно учествувале и во Српското и во Грчкото востание против Турците, во 1804 и 1821 година.

По освојувањето на Македонија од Турците дошло до крупни промени во животот на Македонците. Според турскиот административен систем, кој првпат се споменува во XI век населението од овој регион свесно за својата национална припадност, водело енергична борба против Цариградската патријаршија, која преку воведувањето на грчкиот јазик во црквите и училиштата се обидувала да го асимилира. Меѓутоа, во периодот од 1846 до 1880 година во македонските поголеми населби биле отворени голем број училишта, во кои наставата се изведувала исклучиво на македонски јазик (месно наречје). Тоа е време кога грчката влада доселениците од Кавказ, познати како просвиѓи, ги наоружала и ги направила чувари од опасноста од север, давајќи им неограничени права. Оружјето го носеле со себе дури и на нивите. Македонскиот селанец не се чудел, бидејќи и Турците своите пушки ги носеле на рамо, а сабјите во појасите, топорејќи му се на населението со закани за ограничување на нивните слободи и права.

Во текот на Грчко-турската војна, како и по нејзиното завршување, животот во Македонија бил многу тежок, поради тоа што мажите биле земани на фронтот, а земјата немало кој да ја обработува. По завршувањето на војната, повеќето од мажите заминале на печалба

во прекуокеанските земји. По селата останале, главно, жените кои ги воделе домаќинствата, вршејќи тешки полски работи.

Грците што дошле во Македонија во сите служби поставиле свои луѓе, кои ги носеле од Грција. На македонскиот селанец никогаш не му било дозволено да раководи. Сите освојувачи кои доаѓале го терале само да работи, никој за него не се грижел, заради што излезот тој го барал надвор од земјата. Во тој период грчката влада сè уште не била во состојба да го забрани македонскиот јазик, заради што, тој се зборувал и дома и во селските училишта.

Во 1926 година, со посебен закон на грчките власти, македонските имиња на населението, како и топонимите на селата и градовите, на планините и реките биле заменети со грчки имиња.

Во текот на XVIII и XIX век почнало распаѓањето на турскиот феудален систем и дошол преминот од натурално кон стокопарично стопанство. Промени кои довеле до растеж на градовите, до создавање на граѓанскиот staleж, а со тоа и до зачетоците на културното и национално будeње на Македонците. Се ширела мрежата на просветата, се создавала литература на народен јазик, се печателе првите книги на македонски јазик. Со еден збор, Македонија влегла во периодот на преродбата, но и во активна битка против турското ропство и грчката духовна тиранија. Актери на тие битки биле ајдутите, комитите, револуционерите, на чело со Гоце Делчев, организатори и реализатори на Илинденското востание, потоа преродбениците, писателите, како Димитрија и Константин Миладиновци, Партение Зографски, Кузман Шапкарев, Ѓорѓи Пулевски, Григор Прличев, Крсте Мисирков и други.

Организираниот отпор против турското владеење фактички започнал кон крајот на XIX век, откако неколку локални востанија и бунџа разнишале земјата,

отворајќи пат кон нови подвизи. Тоа биле Кресненското востание од 1878 година, Брсјачката буна од 1880/81, акциите на војводите дедо Иљо Малешевски, Спиро Црне, Сирма Војвода, Славејко Арсов, дедо Геро и други. Во 1893 година во Солун биле ставени темелите на Внатрешната македонско-одринска револуционерна организација, позната под името ВМРО, која се борела за автономија на Македонија, во рамките на турската држава. Основачи на ВМРО биле Дамјан Груев, Гоце Делчев, Горче Петров, Петар Поп – Арсов, а нејзини познати активисти и раководители, подоцна биле Јане Сандански, Димо Хаџи Димов, Пере Тошев, Никола Карев и други. Во овие години се создале и првите социјалистички групи во Македонија, кои прокламирале дека *„ослободувањето на Македонија е работа на самите Македонци“*, пропагирајќи ја идејата за создавање на самостојна и независна Македонска Република.

Епилогот на своето дејствување Македонската Револуционерна Организација го добила во Илинденското востание од 1903 година, кога во Крушево била создадена десетдневната Крушевска Република. Десеттина години подоцна, во Балканските војни било урнато османлиското владение на Балканот и во Македонија. Сепак, иако Македонците земале активно учество на страната на сојузничките војски, Македонија не ја добила својата национална слобода. Со договорот од Букурешт во 1913 година, Македонија била поделена меѓу Србија, Бугарија и Грција (Вардарска, Пиринска и Егејска Македонија). Со договорот во Неј 1919 година, оваа поделба, за жал, била и санкционирана.

Својата вековна слобода, но само во вардарскиот дел, Македонија ја извојувала во Народноослободителната борба што ја водела во текот на Втората светска војна против германско-бугарско-италијанските фашистички окупатори. Во текот на, речиси, петгодишната крвава борба, во која Македонија дала преку 20.000

жртви, во заедница со другите југословенски и балкански народи, македонскиот народ, за првпат во својата историја се здобил со своја државно-правна заедница, тогаш Народна Република Македонија, подоцна трансформирана во Социјалистичка Република, а по распаѓањето на бившата Сојузна Република Југославија – во Република Македонија, како самостојна и независна држава.

Од 1991 година до денес Македонија минува низ сцилите и харибдите на својата демократска трансформација. Жилаво се бори со тешките економски, социјални, меѓуетнички, верски и други проблеми, кои ја потресуваат од корен. Иако со статус на членка на Обединетите нации, асоцијативна членка на Европската унија, на Советот на Европа и на многу меѓународни организации, македонската млада држава, сè уште не може да се ослободи од старите апетити на некои соседи, но и од глобалните интереси на големите држави, кои се прекршуваат на Балканот, по распаѓањето на комунизмот во Источна Европа. Нејзин хендикеп се и внатрешните партиско-политички конфронтации, неединството во македонскиот политички блок и агресијата од Косово, мотивирана од идејата за создавање голема Албанија, а поддржана и од некои моќни западни држави или албански лоби групи во нив. Македонскиот народ и деловите од него иселени во САД, Канада, Австралија, Европа и ширум светот, веќе десеттина години заедно се во грч како да се излезе од досега затворениот маѓепсан круг на промените и да се влезе во една релативно помирна фаза на стабилизација на земјата и консолидација на нејзиниот стопански развој врз принципите на пазарната економија.

И покрај негативните појави на политички, општествен, стопански, културен и друг развој, Македонците, како библиски народ има верба, надеж и љубов кон иднината и се надева дека ќе опстои сè додека светот светува и векот векува.

СТО ГОДИНИ ОД ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ

Втори август е запишан со крупни позлатени букви во календарот на македонскиот народ. Тој ден 1903 година избувнало Илинденското востание, а на 2 август во 1944 година, Антифашистичкото собрание на Народното ослободување на Македонија се конституирало во највисоко тело на македонската држава. Илинден 1903 година бил највисок револуционерен врв на борбата што ја водел нашиот народ за соборување на султанската тиранија. Илинден 1903 година бил преломен чин и патоказ во национално-револуционерната борба на македонскиот народ за слобода и независност.

Тој епохален свезден миг зазел челно место во револуционерните врвици на македонската слободарска традиција. Со тој „јуриш кон небото“ се изразил визионерскиот слободољубив идеал, кој создал перспективи и нови димензии за натамошната борба на македонските прогресивни генерации. Тие во најновите историски услови со уште поголема упорност и доследност ја извршиле својата историска задача со ефикасно извршување на илинденските завети, создавајќи слободна, самостојна, самоуверена македонска Република.

Илинден 1903 година е првиот македонски Илинден. Тој го навестил вториот Илинден, што настанал во новата достоинствена епоха, затоа што тој ги посочил патиштата за постигањето на високата цел на слободата. Низ тие бурни бранувања и отпори македонскиот народ го докажал и го оправдал своето историско постоење, својот благороден и храбар пат кон слободата, кон

прогресот. Затоа илинденскиот херојски подвиг длабоко и цврсто се врежал во свеста на македонскиот народ, кај широките народни маси на Македонија. Оттука не е чудно што илинденскиот чин станал знаме, симбол и патоказ на борбените македонски генерации, кои не дозволиле македонското ослободително дело, македонската кауза да скршне од новата револуционерна епопеја. И покрај некои обиди да се оспори придонесот на широките македонски народни маси, овој триумф значел многу за своето време. А, за времето на иднината, визионерски бил навестен виорниот илинденски факел на слободата.

Илинденското востание претставувало повод за да се разгранат со векови задушуваните револуционерни стремежи на македонскиот народ да се искачи на пиедесталот на слободата. Токму во тој пресвртен чин дошле до израз евидентните дострели на слободата за остварување на самобитните државотворни традиции.

Во деветтата деценија на XIX век во Македонија наполно созрале условите за појава и развој на национално-ослободително и револуционерно движење. Тогаш, кај свесните и разбудени Македонци, кои израснале од народот и ги изразувале чувствата и пулсот на широките народни маси, созрела мислата за создавање на единствена револуционерна организација на национално-ослободителното движење. Така, во 1893 година била формирана Македонската револуционерна организација, која подоцна се трансформирала во Тајна Македонска Револуционерна Организација (ТМРО), а станала позната и како Внатрешна Македонска Револуционерна Организација (ВМРО). Таа со време ги синхронизирала своите револуционерни акции и со македонските социјалисти, како и со другите револуционерни сили и групи, за да создаде комплексно единство на национално-ослободителното движење. Тоа бил голем и значаен чин во новата историја на Македонија, на македонскиот народ и народностите во неа.

Организацијата се нашла пред мошне крупни и одговорни задачи. Најпрвин требало да се организира наредот за борба против постојниот деспотски режим, а потоа против сите посегнувања однадвор во нејзините работи. Се настојувало да се отстрани секое надворешно штетно влијание врз Македонија. Ширењето на организационата мрежа и насочувањето на масите кон вистинскиот пат на револуцијата бил првенствена цел. Највидните корифеи и протагонисти: Гоце Делчев, Горче Петров, Даме Груев, Пере Тошев, Јане Сандански, Петар Поп Арсов, Димо Хаџи Димов и плејадата други, му дале импулс и поттик на револуционерното движење, го омасовиле, ја доразвиле народно-демократската концепција за философијата на самородната автентична револуција. Во тој исклучителен пункт се наоѓал единствениот спас за револуционерното организирање на македонските маси и за создавање на масовен револуционерен организам на македонскиот народ. Оттука, согласно со постојната внатрешна и надворешнаполитичка состојба се пристапувало кон етапно изведување на македонската револуција. Таа требало да се изведе по пат на низа постапни револуционерни потфати, чија кулминација требало да претставува општонародно оружено востание. Изведбата на тој висок чин требало да се изврши со самостојни сили, по автохтонен пат. Стриктно поврзано со овие цели се изградувала револуционерната власт. Револуционерната цел ја опфаќала определбата за наоружување на револуционерните сили и целиот народ.

Балканскиот подвиг бил направен со правилниот став на Организацијата кон народностите во Македонија. Со тоа било прокламирано демократското зближување на народите во борбата за национално и социјално ослободување. Меѓутоа, остварувањето на целите на македонската револуција, наидувале на сериозни пречки, особено преку спротивставувањето на врховистичките и други елементи. Тие се стремеле да го компромитираат

самостојното македонско дело, да му нанесат штета и да се вовлечат во редовите на Внатрешната организација. Се служеле и со провокации за да се создава смут меѓу народот, да се претстави поинаква слика пред надворешниот свет за состојбата во Македонија и во македонските работи. Контрареволуционерните потфати се криеле, особено, во исфорсираните востанија, со цел да се предизвика надворешна интервенција.

Злобни цели се криеле и во намерата да се искористи затворањето на неколку членови на Централниот комитет на Внатрешната организација, како и отсуството на Гоце Делчев и на Ѓорче Петров, кои како задгранични претставници на Организацијата се наоѓале во Софија. Тогаш Иван Гарванов, врховистички експонент и агент на бугарската влада успеал да се вовлече во составот на Централниот комитет и привремено да ја заземе должноста претседател.

На централно место било поставено прашањето за подигање на востание напролет 1903 година. По ова судбоносно прашање се воделе долги и сериозни дискусии. Делегатите на Конгресот се поделиле на две групи: за и против востание. Едните сметале дека револуционерните окрузи сè уште не биле подготвени за ваков решавачки чекор (слабо наоружување; мал број раководни воени кадри; непогоден момент). Другите се залагале за поволна ситуација во која ќе се подигне востанието, а според залагањата на И. Гарванов се сметало на помошта од Бугарија. Вториот предлог преовладал и се решило востанието да се дигне на пролетта 1903 година.

За да се одложи покренувањето на востанието се дејствувало со пореално објаснување и изјаснување за ситуацијата. За таква активност и раздвиженост во револуционерните окрузи, особено се залагал Гоце Делчев. Тој успеал на неколку средби со револуционерните дејци да укаже на штетноста од предвремено востание. Дури во Солун се сретнал со Даме Груев, кој се вратил

од заточение. Дамевата оддалеченост од Македонија, во извесна смисла, влијаела на неговата неинформираност за вистинската состојба. Затоа тој го прифатил решението за востание. Но, Гоце Делчев му ги изнел сите последици од една ваква предвремена одлука. Не можел да го разубеди. Даме останал на своето. Сепак, Делчев успеал да го наговори востанието да започне неколку месеци подоцна.

Токму, тогаш, по 29 април 1903 година друг еден настан ја возбудил Македонија. Тоа биле Солунските атентатори, група македонски интелектуалци, кои се наоѓале под влијание на анархистичките идејни гледишта. Основната тенденција на нивните „динамитни атентати“ се состоела во рушење на институциите на капиталистичките држави во Македонија. Зад нив бил и стремежот да се заинтересира Европа за состојбата во Македонија.

Солунските атентатори предизвикале голема врева во Европа. Во Македонија ситуацијата уште повеќе се заострувала и станувала критична и затегната. Тогаш уште повеќе се засилувал отпорот, се барал излез од кризата.

Кризната револуционерна состојба се комплицирале и со смртта на Гоце Делчев: 4 мај 1903 година. Херојскиот подвиг на предводникот на македонската револуција болно одекнал низ цела Македонија. Тоа имало одраз и врз конкретната активност на Внатрешната организација. Нејзиниот Централен комитет, со сотабот што го имал по враќањето од заточение на Даме Груев, се нашол во тешка ситуација. Тогаш конкретниот збор го имале револуционерните окрузи низ цела Македонија. Тие биле задолжени конкретно да се искажат за најважното прашање: *Востанието*.

Откако сите подготовки биле завршени, Главниот штаб на востаничките сили го определил Втори август – Илинден (1903) за почеток на востанието. Со специјален проглас бил разгласен повикот за востание низ целата

земја. За почетокот на востанието биле известени европската дипломатија и светската јавност.

Илинденското востание започнало на 2 август во поголемиот дел од Македонија. Во согласност на степенот на подготвеноста на народот и на револуционерните сили, тоа имало различен интензитет. Неговото траење било различно, но, главно, Македонија се наоѓала во востанички пламен цели три месеци (август, септември, октомври 1903 година), а и повеќе. Во него широките македонски народни маси, потпомогнати од преставниците на народностите во Македонија, храбро опстојувале во одбраната на слободата и низ востаничките акции ги барале патиштата на слободољубивата егзистенција и еманципација. Во востанието движечка сила биле народните маси, кои во него ја докажале својата револуционерност, самоиницијативност и масовна борбеност. Затоа востанието уште во самиот почеток имало народен карактер. Било типично народно востание. Сопствено дело на македонскиот народ.

Најопсежни димензии Илинденското востание имало во Битолскиот револуционерен округ. Со него биле опфатени сите револуционерни реони во Округот. Се манифестирало во прекинување на телеграфските и телефонските линии; во напади врз беговски кули и посејди; во јуриши на месните гарнизони; во рушење на мостови и други објекти; во непосредни судири со аскерот и башибозукот. Успешниот развој на востаничките операции бил насочен и кон напади на определени градски центри и села, како и кон создавање слободни територии во планинските подрачја. Таму востаниците, заедно со ослободениот народ, станувале единствени господари и организирале своја сопствена власт. Со тој значаен револуционерен потфат и ориентација дојшле до израз целите на револуцијата.

Највисок дострел илинденскиот револуционерен факел добил со формирањето на Крушевската Република и со создавањето на републиканската власт во

Клисура и Невеска. Со оформувањето на овие револуционерно-демократски и републикански творби дошле до израз државотворните традиции на Македонија и настојувањата да се дојде до насоките во кои треба да се изградува македонската државност.

Формирањето на Крушевската Република настанала како резултат на солидната организација и успешното изведување на Илинденското востание во Крушевскиот револуционерен регион. Со реализирањето на тактички план дошло до заземање на градот на 3 август. Со тој храбар и востанички подвиг била обезбедена победата на крушевските револуционери, а со тоа и на сиот македонски народ и на народностите на Македонија. Тоа бил голем чин за македонската револуција, врвна победа, израз на стремежите за слобода и за самостоен живот, за изградба на сопствена држава.

Најголемата обврска на Крушевската Република во првата фаза била изградувањето на нејзините органи. Пред сè на Советот на Републиката, како типичен израз на републиканско-демократското устројство. На чело на оваа највисока републиканска власт, како претседател на Републиката бил избран Никола Карев, истакнат македонски револуционер и социјалист.

Крушевската Република, односно „Величествената крушовска федерација“, како што ја нарекол Димо Хаџи Димов, била прва слободна македонска држава која ги остварила суверените права на македонскиот народ и народностите. Тоа била, во истовреме и прва република на Балканот, што преставувало интересен феномен во тогашната балканска констелација.

Во создавањето на демократската востаничка и републиканска власт се гледало спроведување на идеите и искуствата на Париската комуна. Посебно, тоа дошло до израз во изборот на привремената влада, составена од шест членови на комисији за различни најважни органи на републиканската власт, која се регулирала и со издавање разни акти и други одлуки,

карактеристични за секоја револуционерна народна власт.

Програмските лозунги на народно-демократската револуција добиле најочевиден израз во Крушевскиот манифест, кој преставувал прекрасен документ за целите и задачите на револуцијата, за нејзините демократски стремежи, што воделе кон братска слога и единство меѓу народите. Таму се прокламирани високите начела на Македонската револуција за доследна револуционерна борба на сите потиснати маси, а сè понагласено биле потенцирани длабоките демократски и напредни принципи за заедничкото живеење на народите. Всушност, во него до највиден израз биле подвлечени принципите на Илинденското востание, во кое покрај влијанието на македонските напредни сили бил изразен државнотворниот стремеж на македонскиот народ и на народностите на Македонија.

Крушевскиот манифест бил напишан на типичен народен македонски јазик. Во него поетично и мошне пластично било изразено одушевувањето од постигнатата слобода што преставувало револуционерно верују за сите илинденски револуционери. Тоа била уште една потврда за прокламираните македонски самобитни цели на Илинденската револуција, кои на мошне автентичен и автохтон начин дошле до најсилен израз и преставувале своевидно и аргументирано сведоштво. Затоа, Крушевскиот манифест, заедно со другите илинденски акти и документи, претставувал првокласен изворен документ за Илинденското востание.

ЕГЕЈСКА И ПИРИНСКА МАКЕДОНИЈА ВО ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ

Егејска Македонија, до Балканските војни, во сè ја делела судбината на другите македонски краишта. Во составот на турската империја, Македонија претставувала заокружена стопанска и народносна целина. Егејска Македонија во времето околу Илинденското востание (1903 г.) влегувала со еден дел во Битолскиот, со друг во Солунскиот и со трет во Серскиот округ на Внатрешната македонска револуционерна организација.

Најмасовно во Илинденското востание влегол Битолскиот округ. Конкретните подготовки за востанието таму започнале главно по одржувањето на Окружниот конгрес во село Смилево.

На Смилевскиот конгрес учествувале и револуционерните реони од Егејска Македонија и тоа: Лерински со Михаил Чаков и други, Костурски со Пандо Кљашев и Васил Чакаларов, Преспански со Славејко Арсов, Никола Карев и други делегати. (Преспанскиот востанички реон со северниот дел денес е во состав на Република Македонија, а јужниот во Егејска Македонија). Истакнатиот костурски раководител и поет Лазар Поптрајков бил избран за член – заменик на Главниот востанички штаб.

Меѓутоа, уште додека заседавал тој конгрес, предизвикани, главно од познатите Солунски атентати, Турците во некои места почнале масовни грабежи и погроми. Така во мај тие извршиле сверски колеж во селото

Смрдеш – Костурско. Смрдеш бил ограбен и опожарен. Биле убиени и заклани 87, а ранети 30-мина селани. Меѓу жртвите имало и жени и деца. Масовен погром Турците извршиле во селото Баница, Серско, по загинавањето на Гоце Делчев, на 4 мај. Слични погроми на разузданиот аскер и башибозук имало и по други места на Македонија. Овие насилства и погроми биле предвесник на големите настани кои допрва престоеле.

Согласно со прогласот за востание на Главниот востанички штаб, и со решенијата на Смилевскиот конгрес, на Илинден 1903 година и во најјужните околии од Битолскиот округ, започнало востанието. Костурскиот реонски востанички штаб, на чело со Лазо Поптрајков, растурил со брзи курири, низ сите села, краток повик со кој се известувало способното население „по утврдениот ред да влезе во редовите на борците“. Повикот завршувал со извиците: „Да живее автономна Македонија, која се бори за својата слобода! Да живеат борците!“ За одбележување е дека по јасноста на целите на востанието овој повик го надминал и апелот на Главниот штаб. Инаку, востанието во Костурско било на прво место по масовноста, ударната сила и стратегиските потфати. Со Костурско можело да се споредува само Крушево.

И во Костурско отпрвин иницијативата во борбите ја имале востаниците. Нивни најважни реони биле Ко-рештата и Клисурско. Селските востанички одреди ги уништувале комуникациите, напаѓале на помалите турски гарнизони и ослободувале села и територии. И до средината на септември под власт на востаниците се наоѓале 60 села. Но, најголеми успеси биле постигнати пред ослободувањето на двете гратчиња – Клисуре и Невеска – сместени во планинскиот терен помеѓу Костур, Лерин и Кајлари. Во ослободувањето на Клисуре, која останала во востанички раце 22 дена, учествувале 600 востаници, а тој број подоцна нараснал на 800 луѓе. Ослободувањето на Невеска, пак, била заедничка акција на костурските и леринските востаници. Но, ни во Клисуре, ни во

Невеска не била организирана нова револуционерна власт по оној ред како во Крушево. Костурските востаници имале и повеќе други судири со аскерот и постигнале повеќе победи при ослободувањето на селата.

Во Леринската каза востаниците презеле повеќе акции во првите востанички денови. На Илинден, вечерта, еден одред ја нападнал станицата Екшису и ја онеспособил пругата. Други одреди ги уништувале телефонските линии, мостовите и пругите, ослободувале села, напаѓале на беговски кули и чифлици. При обидот на востаниците, според планот на Реонскиот востанички штаб, да се ослободи селото Арменско, Турците извршиле страшен погром.

Во Преспанскиот реон не се развиле некои пошироки востанички акции, но и овде народот масовно востанал. Прва и најголема востаничка акција бил нападот на нахискиот центар, селото Наколец, каде што имало 100 турски војници. Други одреди влегле во борби со некои помали турски единици по селата. До првата половина на август востаниците и таму биле господари на положбата, а потоа под постојаниот аскерски притисок се повлекле во планинските предели.

Во Кукушката околија првите судирања на четите со аскерот започнале во август. Потоа судирањата се прошириле кон Ениџе – Вардарско, Воденско, како и кон Гевгелиско и Тиквешко на север. Во Солунскиот санџак востаничките сили извршиле 7 бомбашки напади врз пруги и други комуникациски објекти – меѓу станиците Острово и Владово – Воденско, кај селото Бојмица – на пругата Солун – Скопје и неколку во Гевгелиско.

Со тоа се потврдило дека Егејска Македонија имала достоинство место во борбите и страдањата на целиот македонски народ за своето национално ослободување.

За разлика од Егејска Македонија, во текот на Илинден во Пиринска Македонија се водени, главно, предавнички врховистички акции. А пак, Пиринска Македонија во времето на Илинденското востание во целост

влегувала во состав на Серскиот револуционерен округ кој, со своето јужно крило, се ширел и преку денешната грчко-бугарска гранична линија. Уште пред Илинденското востание во овој округ се истакнал како способен организатор и водач Јане Сандански кој доследно ги спроведувал принципите на Внатрешната македонска револуционерна организација за самостојноста на македонското национално-ослободително движење.

Во почетокот на септември, кога востанието во Битолско веќе ја достигнало својата врвна точка, Серската окружна организација одржала конгрес во Пирин на кој бил изработен план за востание во Серскиот округ. На конгресот, главно, било решено востаничките акции на четите да започнат на Крстовден (27 септември), почнувајќи од јужните реони – Демирхисарско (денес во Егејска Македонија) и постепено да се прошируваат кон север. Во востаничките акции учествувале и врховистички чети, но под услов нивните водачи да се потчинуваат на решенијата на Окружниот комитет и да дејствуваат спрема веќе изработениот план. Овие услови врховистичките раководители (генерал Иван Цончев и полковник А. Јанков) ги прифатиле привидно.

Според оваа спогодба, кон почетокот на септември во денешна Пиринска Македонија дошле околу 400 врховистички четници, на чело со Цончев, Јанков и други офицери од бугарската војска. Врховисти биле упатени само во Серскиот округ, сè со цел да се дозволи востанието да земе поголеми размери во граничните реони спрема Бугарија.

Во Пирин во одделни околии биле одржани околни советувања и конференции. Така, конференцијата на најдобро подготвената за востание околија – Разлошката – се одржала во гратчето Банско. На неа присуствувале дваесетина делегати од Разлог – Банско и околните села и бил изработен детален план. За ослободување на Разлог (Мехомија) и за други акции бил

избран тричлен реонски (горски) штаб и селски војводи, според бројот на оружените сили по селата и сл.

Меѓутоа, под влијание на генерал Иван Цончев изработениот план за дејствија бил изменет во таа смисла што Штабот и главните востанички сили биле концентрирани не во Пирин, како што било првобитно утврдено, туку во пределите на Рила, во непосредна близина на турско-бугарската граница. Покрај тоа некои договори и акции на дојдените врховисти (на пример да се бомбардира џамијата во селото Бачево) очигледно имале за цел да ги предизвикаат и онака разјарените Турци кон жестоки санкции.

Нападот за ослободувањето на Разлог не ги дал очекуваните резултати. Додека испратената група востаници внатре во градот жестоко се борела, генерал Цончев, кој бил на 6 – 7 километри оддалеченост не тргнал на помош, а неговите две чети, што биле испратени на Предел, за да го спречат доаѓањето на турски засилувања од Горна Џамија (денешен Благоевград), ги напуштиле позициите и се упатиле со пушки на рамо кон турско-бугарската граница. Потоа истото го сторил и генералот. Тоа им дало можност на Турците жестоко да се пресметаат со мирното население. Во Разлог биле изгорени 95 куќи и истепани 45-луѓе.

Во овој востанички реон најголеми борби се воделе за селото Белица, кое за еден ден и било ослободено. Но, под притисок на аскерот и многубројните башибозучки групи, востаниците го напуштиле селото, а заедно со нив и речиси сето население. Илјадници бегалци од селата се прибрале околу главните востанички сили во Рила и навлегле кон бугарската територија, така што и самите востаници биле принудени со сила да им отворат пат за натаму, напуштајќи ја со тоа и востаничката територија. Според тоа, предизвикувачките и предавнички врховистички акции и озверените Турци покренале седум до осум илјади бегалци од Разлошко, а тоа придонело мошне бргу да спласнат востаничките акции.

Џим Томев (Австралија)

ИЛИНДЕН – 2 АВГУСТ 1903

Се чинеше дека тиранијата
беше вмешана со истиот ветер
по петстотини години,
и изгледаше дека дечињата
ја цицаа од боските на младите мајки.

Во неприродната поворка
од монотono ропство
надгробните крстови
беа сè што надежта можеше да ни даде.

Но волјата на младите
со решителна енергија
изгради соништа од утопии
од слобода отаде безнадежноста
зашто тие ја знаеја слободата
отаде јаремот ставен само од луѓе
и дека светот не беше врзан
со непроменлива хиерархија.

Смешана со горчина и крвни паметења
слободата разурнувачки го прекрши
парализираниот ветер.

Над вековното сонце
бели мугри изгреја
огнот се чистеше и ги сечеше
дебелите шуми на темницата
стегата на ропството падна
на таа очајна секунда светлина,
потем монотоните жални пискоти
ужасни во своите непрекинати болки
продолжија и ние дознавме
дека славата беше наша
иако победата се изгуби.

ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ И МАКЕДОНСКИТЕ СВЕШТЕНИЦИ

Македонските свештеници кои секогаш биле на страната на својот народ, видно учествувале во подготвувањето на Илинденското востание и во самото востание служеле како пример на човештво и јунаштво, водејќи го и повикувајќи го својот народ во борбата за „смрт или слобода“. Импонзантен бил бројот на таквите вистински народни пастири од Македонија кои и животите свои ги положили пред олтарот на слободата на својот народ. За тоа има докази, меѓу другото, и во извештаите на српските конзули во Македонија од тоа време.

Извештаите на српскиот конзул во Битола Михаило Ристиќ од 1903 година, покрај другото, говорат за следното: *„Во околината на Ресен шетаат 6 чети под водство на поп Ристо од Велгошти кај Охрид и други војводи. На тринаесетти јануари 1903 година, пишува конзулот Ристиќ, се судри една чета од 18 четници под водство на поп Ристо кај охридското село Којнско. Потерата им јави за ова судирање на властите во Охрид и побара помош и набргу таму се собраа двесте души, нешто редовната војска, нешто башибозук. По кратка борба загина само поп Ристо.“* стои во „Извештаите од 1903 година.“

Свештеникот Ѓорѓи Попоски и неговиот син поп Цветан од село Ложани активно учествувале и во местната организација и во востанието во борбата кај селото

Таш-Маруниште. Поп Мате од селото Октиси учествувал во месната организација како нејзин секретар. Во неговата куќа бил пронајден еден документ за активноста на македонските револуционери.

Споменатиот Битолски генерален конзул го напишал и следново: *„Од зулумите (турски) не смеат да си одат во селото повеќе од десет месеци, та седат во Охрид: поп Атанас Темјанов, поп Устијан Маленков, игумен на манастирот свети Спас, поп Ламбе Бимбил од село Велмеј, поп Борис од Белчишта, поп Силјан од Врбјани и поп Васил игумен на манастир.*

Поп Наумче Маленко од Охрид, активно учествувал како истакнат востаник. Поп Спасе од Вевчани учествувал во околинскиот комитет, Поп Јордан од Присовјани, поп Захарија од Таш-Маруниште и поп Ѓорѓија од Глобочица активно учествувале како востаници во борбата кај селото Таш-Маруниште во 1903 година, а поп Антонија од Модрич, поп Јован од Дренок и поп Климо од Враниште учествувале во месните организации.

Кичевскиот баџон Тома предводел една чета, а поп Трајко од селото Рударе, Кратовска околија, набавил пушки за целата чета.

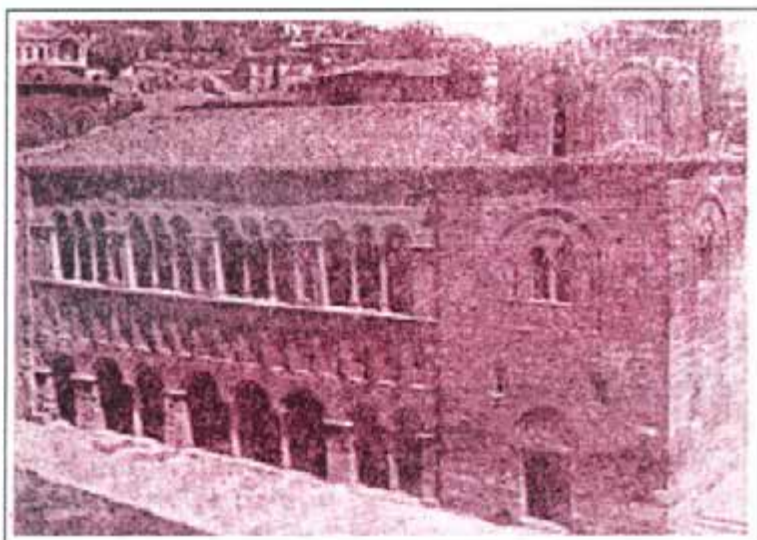
И така по ред сите македонски народни свештеници од сите села и градови од цела Македонија заедно со својот народ најактивно учествувал во месните организации на Внатрешната македонска револуционерна организација наречена ВМРО, а знатен број се истакнале во Илинденското востание. Со оглед на строго конспиративниот карактер на самата организација, најпогодната форма за организирање на народните маси и за изведување на подготовките и акциите била преку религијата и претставниците на црквата.

Во името на религијата и националната чест македонските свештеници ги довикувале своите верници да ги чуваат и да не ги одаваат тајните на организацијата. Тој факт го потврдува и Скопскиот конзул М. Куртовик со своите извештаи од 1903 година кога пишува дека

„селаните од Македонија ги заколнуваат попови, а комитетот се држава во држава“

Македонското Илиненско востание било задушено со страотни репресарии, но слободољубивиот национален дух на Илинденците – световници и свештеници – и Крушевската Република и понатаму го инспирирал македонскиот народ во борбата за конечна слобода, влевајќи му елан и животна сила.

Само 41 година потоа благодарение на големата и славна Народноослободителна борба, вековните идеали се остварени и сите оправдани аспирации и борби на македонскиот народ се крунисани со блескав успех. За таа цел Илинденците, вклучувајќи ги и народните свештеници од Македонија, го дале својот значаен придонес што македонскиот народ високо го цени, а како вечна благодарност за тоа е одлуката на Народното собрание на Македонија со која Илинден бил прогласен за национален и државен празник на Народна Република Македонија.

„Тајната вечера“, дрворез во црквата „Свети Јован“ во Крушево

ИЛИНДЕНСКО КРУШЕВО

По Смилевскиот конгрес крушевските револуционери најактивно се подготвувале за востание. Особено големо внимание било посветено на воените подготовки и на вооружувањето. Тука спаѓал и умешно подготвениот воен план за заземање на Крушево. За поуспешно опфаќање на сета вооружена сила се спровела распределба на револуционерни одреди под раководство на опитни војводи. Секој одред добил точно определен пункт во градот, каде што според оперативно-стратескиот план требало да се изврши планираната операција за заземање на градот.

За сета подготовка на востаничките операции за заземање на градот се грижело Горското начелство, кое (согласно на решението на Смилевскиот конгрес) се формирало во Крушевскиот реон. За началник бил избран Никола Карев (1877-1905), истакнат македонски социјалист, кој се приклучил кон револуционерното движење. Непосредно пред востанието, Горското начелство слегло во Крушевската Рамнина и извршило распределба на револуционерните сили. По ова сите војводи со своите чети се собрале во Биринската Корија и биле издадени последните упатства за изведување нападот на градот.

Штабот на Горското начелство објавил специјален проглас со кој се означил почетокот на востанието. Во прогласот се повикувале крушевчани да се кренат на

востание за извојување на слободата. Прогласот завршувал со извикот: „Да живее Македонија“.

Востаничките акции за заземање на Крушево започнале ноќта, на 2 август 1903 година. Најпрвин, одредените револуционери со секири ги пресекле телефонските столбови надвор од градот. Потоа започнало изведувањето на тактичкиот план за заземање на градот.

Нападот врз градот се изведувал по важните клучни точки и тоа на: касарната, поштата, општината и на други установи и полициски објекти. Ова умешно содејство на крушевските востаници ги присилиле османлиските војници на панично бегство. Но, најсилен бил нападот врз касарната. Борбата траела целиот ден и најпосле касарната била запалена.

Борбите продолжиле и на 3 август. Тој ден крушевските востаници и револуционери наполно го ослободиле својот град. Со тоа, целосно била обезбедена победата. Тој голем чин претставувал голем настан. Во него се изразиле вековните желби за слобода и создавање на своја сопствена држава. Оваа вековна желба за прв пат по Самуиловата држава и по создавањето на слободните територии во време на Крушевското востание, била остварена во тоа македонско живописно катче.

Ослободувањето на Крушево по петвековната османлиска власт претставувал голем чин на Илинденската револуција и забележителна страна во историјата на овој планински град. Затоа, првата задача на револуционерите се состоела во обезбедување на слободната револуционерна власт. Притоа се пристапило кон избирање на револуционерни органи. Со оглед на тоа што Штабот на Горското начелство ја претставувал воената власт на градот, било неопходно реализирање на поставената цел за изградување на сопствената народна власт. За изборот на органите на Револуцијата било

сликано Собрание на истакнати граѓани, претставници на сите народности во градот. Ова Собрание го сочинувале 60 личности. Се смета дека тие го сочинувале Советот на Републиката, бидејќи само ваков висок орган можел да ја прогласи Републиката и да избере нејзин Претседател, во лицето на Никола Карев.

Прогласувањето на Републиката, позната како Крушевска Република, како што е влезена во историографската и во политичката литература, претставува настан од првостепено значење. Таа била поставена на „длабоко демократска и републикански начела“ и претставувала прва ваква држава на Балканот со многу напредни примеси. За првпат по величествената Париска Комуна се изградува држава на револуционерно-демократски тип. Покрај високите органи, се пристапило и кон формирање на комисии за: снабдување, исхрана, внатрешен ред и поредок, облека, здравство и финансии. Бил избран и воен суд.

Формирањето на народната револуционерна власт во овој организационен вид, а и по својот револуционерно-демократски карактер, Републиката во многу својства потсетувала на револуционерната власт на Париската Комуна. Тој спроведувачки елемент превосходно се согледувал и во револуционерниот проглас на Републиката, таканаречениот Крушевски манифест. Тој ги озаконува високите цели на Револуцијата, на Крушевската Република, која Димо Хаџи Димов ја нарекол – „величествена Крушовска федерација“. Тие цели се вообичаени во демократските и слободарските принципи за остварување на суверените права на македонскиот народ и на народностите. Во Манифестот најречито биле изразени програмските лозунги на народно-демократската револуција. Тој Проглас – Манифестот бил пишуван на народен македонски јазик и во него со восхитена убава реч се изразени високите начела на

македонската револуција, доследната револуционерна борба на сите потиснати, нивните демократски принципи за братство меѓу народите.

Доследноста кон прокламираните револуционерни принципи била изразена преку конкретно спроведување на револуционерната власт со експропријација на установи потребни за одбраната, попис на стоката, распис на востанички данок, вооружување на сето население – со оружје, муниција, изработка на црешови топчиња, со изградување на поштенската служба, со мерки за утврдување на градот и подготовка на населението за одбрана, со обиди за неутрализирање на муслиманското население во околните села и со други револуционерни потфати, со што навистина се остварувале државотворните начела на слободната Крушевска Република.

Крушевската Република, родена во времето на Илинденската револуција, покрај обезбедената слобода не можела да опстане во тогашната констелација. Потпрена на своите сопствени сили, а наоѓајќи се во разговорот на Востанието, кое ја опфати цела Македонија, не можела подолготрајно да ги ужива благодетите на слободата. Републиката во Крушево и другите ослободени востанички места и слободни територии во Македонија, не можеле да се спротивстават на османлиската контраофанзива, која веднаш започнала да се организира за уништување на Востанието, зафаќајќи поголем простор десет дена по прогласувањето на Илинден.

Најголем проблем за османлиската солдатеска претставувало заземањето на Крушево. Кон 9-10 август 1903 година османлиските сили го започнале походот кон градот и неговото опкружување. Главнината на војската се наоѓала под командата на Бахтијар-паша. Таа се движела од Прилепско Поле кон Крушево и се состоела од 10.000 војници, придружена со артилерија. Војска доаѓала и од другите правци и го опкружувала градот, броејќи до 20.000 војници.

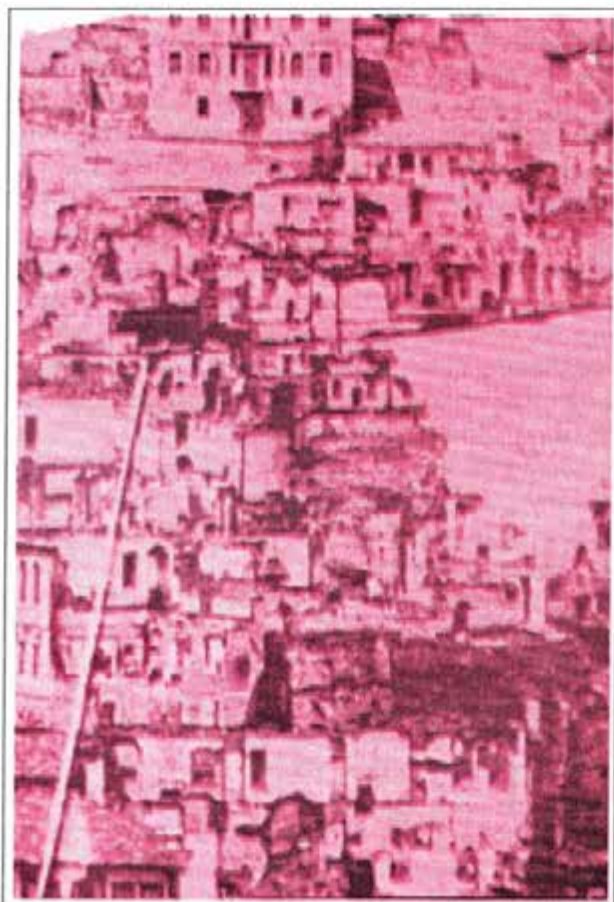
Насптори големата османлиска сила се наоѓале крушевските востаници и револуционери, на број од 1.200 души. Тие биле распоредени по должината на линијата за одбраната на градот.

По одбивањето на османлискиот ултиматиум за предавање, Горското начелство решило да се брани градот. Од 12 август натаму се одвивала крушевската епопеја за одбраната на Републиката, во која, покрај силниот притисок на војската и на нејзината казнена експедиција, бил даден силен и херојски отпор од крушевските востаници и револуционери. Силниот настап на војската од сите страни предизвикал дилеми на Штабот на Горското начелство за натамошна одбрана на градот или за негово напуштање. Во тој херојски отпор настанала нова крушевска епопеја – епопејата на Слива и Мечкин Камен. Револуционерната саможртва за одбрана на Републиката најсилна била кај Мечкин Камен: Питу Гули, големиот крушевчанин, на чело на својот одред го жртвува својот живот.

Така заврши епопејата на Крушево. Истиот и следниот ден солдатеската со репресалии, масакрирања и грабежи го разиграа својот жесток бес врз слободољубивиот крушевски народ. Тогаш, во пламенот на крушевската револуција, самородниот, илинденски поет на Крушево Нашку Лози, на 20 август, непосредно по катастрофата, ја напишал својата песна „Писокот на Крушевчани“ за да ја овенча славата на слободата, за да ја воспее тагата на поразот.

Илинденското востание и Крушевската Република биле поразени. Но, во нив македонските широки народни маси излегле морални победници. Тие служеле како поука и искуство во натамошниот револуционерен самостоен пат во борбата за конечно национално и социјално ослободување. Затоа, Илинденското востание поконкретно, имало типичен народен карактер и претставувало историски пиедестал за изградување на

идната македонска слобода. Заедно со Крушевската Република тоа ја зрачело поновата македонска ослободителна епоха, ја определувало насоката и историската перспектива во остварувањето на натамошната борба за македонска национална државност, со која се здоби со АСНОМ, по 41 година од Илинденското востание.

МАНИФЕСТОТ НА КРУШЕВСКАТА РЕПУБЛИКА

1.

Браќа земјаци и мили комшии!
Ние, вашите вечни комшии, пријатели
и познаници од убавото Крушево
и од неговите китни села, без разлика
на вера, народност, пол и убедување,
не можејќи веќе да ја трпиме
тиранијата на жедните за крв
и гладните за човечко месо муртати,
што гледаат и нас и вас да нè
дотераат до нож, и нас и вас да нè
дотераат до питачки стап и нашата
мила и богата земја Македонија
да заприлега на пушта пустиња,
денеска кренавме глава и решивме
со пушка да се браниме од тие наши
и ваши душмани и да добиеме слобода.

2.

Вие многу добро знаете дали ние
сме лоши и разбирате оти од мака
си ја кладовме главата во торба,
за да заживееме човечки или, пак,

да умреме јуначки! Бидејќи од
дедо – предедо си живееме како браќа
на оваа земја, ние ве имаме како свои
и сакаме докрај да останеме свои.
Ние не кренавме пушка против вас –
тоа би било срам за нас; ние не
кренавме пушка против мирниот,
трудољубивиот и чесниот турски
народ, што се прехранува, како нас,
со крвав пот – тој е наш брат и со
него сме живееле и пак сакаме

3.

да живееме; ние не излеговме да
колеме и да грабиме, да палиме
и да крадеме – доста ни се зулумите
на безбројните деребеи по нашата
сирота и окрвавена Македонија; ние
не излеговме да похристијануваме и да
ги бесчестиме вашите мајки и сестри,
жени и ќерки: треба да знаете оти
вашиот имот, вашиот живот,
вашата вера и вашата чест ни се
толку скапи, колку што ни се скапи и
нашите. Анџак, за да си го запазиме
имотот, животот, верата и честа,
ние сме зеле пушки. Ние не сме
муртати на својата земја, што нè
родила, ние не сме арамии и јанкесеџии,
туку револуционери под клетва да

4.

умреме за правото и за слободата;
ние се бунтуваме против тиранијата

и против ропството: ние се бориме
и ќе се бориме против муртатите,
против арамиите, против зулумќарите и
јанкесеџиите, против насилниците
на нашата чест и на
нашата вера и против оние што ја
смукаат нашата пот и го експлоатираат
нашиот труд. Од нас и од нашите
села да не се плашите –
никому зијан не ќе сториме. Ние не
само што ве имаме како свои браќа, туку
и ве жалиме како свои браќа, бидејќи
разбираме оти и вие сте робје како
нас, робје на царот и на царските
бегови, ефендии и паши, робје на

5.

богатите и на силните, робје на
насилниците и на зулумќарите, што
ја запалија царштината од четирите
страни и што нè натераа нас да кренеме
глава за право, за слобода
и за човечки живот. За право, за
слобода и за човечки живот ве каниме
и вас да дојдете заедно да
водиме борба! Елате, браќа муслимани,
при нас да тргнеме против
вашите и нашите душмани! Елате под бајракот на
„Автономна Македонија“!
Македонија е заедничка
наша мајка и вика за помош. Елате да ги
скршиме синџирите на
ропството, да се куртулиме од маките

6.

и страданијата, и да ги пресушиме реките од крв и солзи! Елате при нас, браќа, да си ги слееме душите и срцата и да се спасиме, та ние и нашата челад и пречелад да живеат мирно, да си работат спокојно и да напредуваат!... Мили наши комшии! Како Турци, Арнаути и муслимани, разбираме, вие сè си мислите оти царството е ваше и оти вие не сте робје, штом на царскиот бајрак нема крст, туку има ѕвезда и месечина. Оти не е така и оти грешите, вие бргу ќе се сетите и ќе разберете. Но ако ви е намуз да дојдете при нас и да се објавите против царската

7.

тиранија, ние, вашите по татковина и по страдање браќа, нема да се навредиме и нема да ве мразиме. Ние сами ќе се бориме и за нас и за вас, ако е потребно, до еден ќе умреме под бајракот за нашата и вашата слобода и за нашето и вашето право. „Слобода или смрт“ е напишана на нашите чела и на нашиот крвав бајрак. Ние веќе го кренавме тој бајрак и нема враќање. Ако и вие нè имате како ваши браќа и ни го сакате доброто, ако есалите пак да живеете со нас, како што сте живееле досега и ако сте верни и достојни синови на мајка Македонија, можете да ни помогнете.

8.

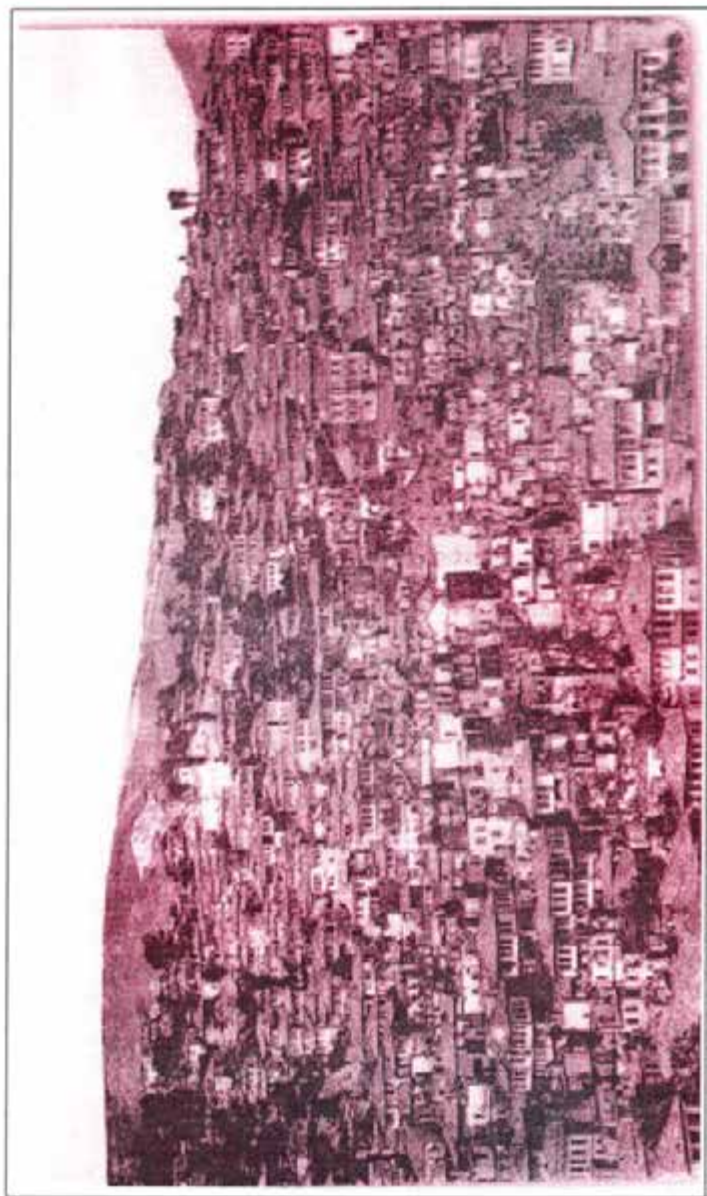
само со едно нешто – а тоа е голема помош: да не се заортачите со душманите, да не дојдете до пушка против нас и да не правите зулуми по христијанските села!

Нека ја благослови господ Бог светата борба за право и слобода!

Нека се живи борците за слобода и сите чесни и добри македонски синови.

Ура! За „Автономна Македонија“!

Крушево 1903 година

КОН МАНИФЕСТОТ

Во мај 1903 година, кога на Смилевскиот конгрес било потврдено Солунското решение за дигање на востание, истовремено бил избран Главен штаб за Битолскиот револуционерен округ. Тогаш било создадено и Горско началство за Крушево, на чело со Никола Карев, кое го изработило оперативниот план за ослободување на Крушево. Од околу 750 вооружени борци, Горското началство имало формирано осум одреди. Спроти Востанието сите одреди се упатиле накај градот, а два незабележано се вовлекле во самиот град. На 2 август (Илинден), кон полноќ, бил даден првиот сигнален истрел по кратката борба, јукуматот – општинската зграда била заземена, а набргу по неа и другите установи во градот. Најцврсто се држела касарната, што ја бранеле шеесетина турски војници. Но и таа, напаѓана од одредот на Иван Наумов – Аљабаката, со помош на одредот на Питу Гули, била запалена и брзо уништена заедно со посадата (се спасиле само 17 души). На 3 август Крушево било ослободено. На 4 и 5 август аскерот и башибозукот се обиделе да си го вратат Крушево, но не успеале.

На 4 август Горското началство, со 60 градски првенци, претставници на сите конфесионални средини, одржало собрание кое избрало Привремена влада од шест члена, на чело со Дину Вангели, а Никола Карев станал претседател на Републиката.

Востанието на Крушевскиот реон не било демонстрација против османлиската власт, туку организирана револуционерна акција за нејзино преземање и

организирање со рамноправно учество на сите жители што го населувале Крушево.

Одбраната на градот била најважна задача на раководството. Покрај низата мерки за одбрана на Крушево, биле избрани погодни одбранбени позиции што биле фортификациски утврдени и за кои и самиот Бахтијар-паша рекол дека за заземањето на градот само со пешадија би биле потребни огромни жртви.

Слободниот живот во Крушевската Република се одвивал многу жизнерадосно и интензивно. Меѓутоа, на 11 август Штабот добил известување дека десетилјадна турска војска со артилерија се движи накај градот од четири насоки. Обрачот околу Крушево постепено се стегал. На барањето од Бахтијар-паша градот да се предаде, Штабот одговорил: „Станавме, не за да се предадеме, туку да се бориме за извојување слобода на Македонија“. Револтиран од одговорот, пашата, откако им ветил на своите војници богат плен, на 12 август претпладне наредил да се нападнат востаниците и да се бомбардира градот. Гледајќи ја тешката положба, Штабот решил да отстапи и со тоа да го спаси градот од уништување. Борби се воделе на повеќе места во околината, но најжестоки биле оние кај Мечкин Камен. Еден од противниците за отстапување бил Питу Гули. „Нема ли слобода, има смрт“, велел тој. Питу Гули не се потчинил на решението за отстапување и отишол кај својот одред од 370 борци „да загине и загинал, за да остане жив во секавањата на поколенијата“.

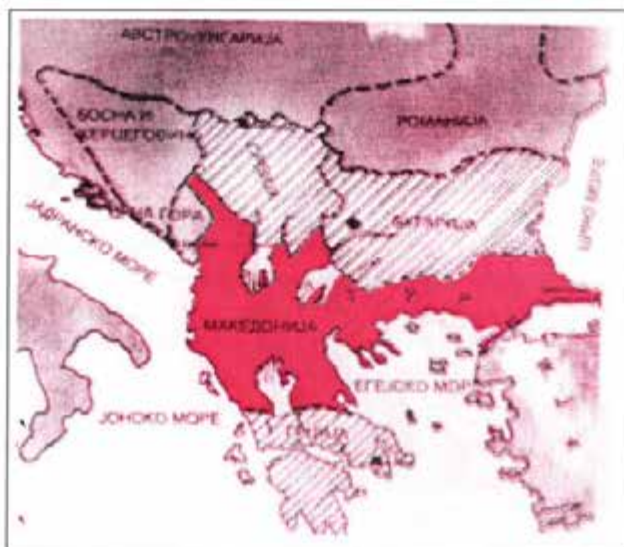
На 13 август Крушевската Република го завршила своето десетдневно постоење. Три дена аскерот и башибозукот сееле ужас во градот: биле ограбени околу 1.500 семејства, многу куќи и дуќани биле изгорени и уништени.

Крушевската Република била резултат на Илинденското востание кое ја опфатило со жестоки масовни вооружени борби Западна и Југозападна Македонија и

во кое, освен Крушево, биле ослободени уште два мали града: Невеска и Клисуреа.

Со концентрацијата на големи сили аскер и башибозук востанието било задушено низ многубројни вооружени борби. Во овие борби биле уништени над 150 македонски села, изгорени над 9.850 куќи, така што над 58.000 души останале наполно без покрив и свое огниште. Освен жртвите во борбите, во колежите што ги вршеле аскерот и башибозукот над народот биле убиени над 2.000 невини луѓе. Под притисок на теророт емигрирале над 10.000 луѓе. Низ цела Македонија затворите биле преполни. Имало голем број силувања. Многу куќи биле ограбени.

Крушевската Република била најславната страница на Илинденското востание. Таа била најконкретен доказ за самобитноста и државно – правните стремени на македонскиот народ што биле идеал кон кој со години потоа се стремеле новите генерации.

Соседните пропаганди кон Македонија

АПЕЛ НА ЖЕНИТЕ ОД НОВИОТ СВЕТ ДО ЕВРОПСКИТЕ КРАЛИЦИ ЗА УКАЖУВАЊЕ ПОМОШ НА НАСТРАДАНИТЕ ВО ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ

Крвавите репресалии на Турците врз невиното македонско население по Илинденското востание предизвикале револт во целиот свет. Американските жени го подигнале својот глас и упатиле еден мошне чувствителен апел до европските кралици, повикувајќи ги со својот авторитет да го запрат теророт на Османлиите во Македонија. Овде го објавуваме Апелот упатен до италијанската кралица Елена.

„Ваше Величество“

Опфатени сме од општата грижа поради очајната ситуација во која се наоѓа населението во Македонија. Турците му се закануваат, го газат под нозе. Ние, жените, од големата Западна Република, праќаме итен апел до кралиците на христијанскиот свет од таа страна на Океанот. Ние, жените, од Новиот свет, сите здружени, се обраќаме до кралиците што седат на престолите од Стариот свет, бидејќи располагаат со власт и имаат влијание врз големи територии и земји.

...Тука, во Америка, срцата ни се кинат од болка, која ја чувствуваме секое утро по разбудувањето од сон. Свирепоста на Турците спрема илјадници и илјадници обесправени и невини христијани нè натера да се обратиме кон Вас, жените на високи должности и истакнати

места. Со најдлабока почит, исполнети од надеж во вашето сочувство, ние Ве молиме, во својство на сопруги, мајки, ќерки и сестри на големите кралеви, да им дојдете на помош на напуштените народи, кои се како јагниња што се колат од волци.

Ние смерно Ве молиме, помогнете ни!

Со ужас и гадење слушаме секој час за алчноста на Турците. Изненадени сме и со жалење го констатираме фактот дека поради политички и национални причини, поради дипломатски скрупули, соседните христијански сили не сакаат да интервенираат, туку го пуштаат крвавиот султан да ги врши своите еклатантни акти на инфамија. Империјализмот на векот го уништи витешкиот дух. Немајќи кој да им се спротивстави и да ги заплаши, Турците продолжуваат со својата стара тактика и ги испраќаат своите подивени војници да ги горат, грабаат и колат децата и жените. Очите на малите суштества, широко отворени од страв, се обраќаат кон нивните убијци. Зар тие не се најсилниот апел за сите вас кралици од среќните кралства, ако ги сакате децата? Зар нивниот плач не е повик за сите мајки во светот, па и за вас во палатите, ако имате иста мајчинска љубов како и селанката од селската колиба?

Масакрите над христијаните во Македонија се масакри над Христовиот крст од страна на арогантниот и див Турчин. Тие не се само денеска, тие се стари не седум дена, ниту седум недели, ниту седум години. Тие се вековни. Но, во сегашниот час во Македонија, Востанието и оружените судирања се придружени со зверства и варварски акти, какви што може само Турчинот да изврши. Заклани семејства, куќи без покриви, опустошени села ве викаат на помош. Ќе остане ли сево ова без одзив, како глас на „вапајуштаго в пустињи?“ Никој ли не ќе стане да даде помош?

Жените секогаш станувале болничарки, кои одеle на бојните полиња како милостиви ангели. Жените секогаш давале поддршка, па дури и тогаш, кога сè

изгледало загубено. Тие никогаш не сториле нешто залудно, бидејќи нивните срца биле обземени од пламенот на правдата, а нивната душа возбудена од верност кон религијата на нивните татковци.

За љубов на угнетените, за љубов на прогонетите, ние Ве повикуваме, Вас, кралиците на христијанството да го сторите она што можете.

Овој апел го праќаме за еден активен, трудољубив и претприемчив народ, кој вистина живее мачно, но ги одгледува домашните добродетели, ја цени просветата, чесно се богати, дава добри граѓани – добри христијани на нашиот благословен Господ и спасител Исус Христос. Третиран како изрод на човечкиот род, поробен, уништен под петите на муслиманскиот крволок, тој ја подига окрвавената рака, стегајќи во неа оружје, да се избори за малку место под небото. Но силниот Турчин удира, убива и раката немоќно паѓа. Зар ова не е предизвикување на христијанството?

Во името на Исуса, нашиот Спасител, христијанските жени на Америка понизно молат и ги заколнуваат христијанските кралици на Европа, да застанат на чело од едно движење во прилог на напуштените христијани во Македонија, кои турските башибозуци ги обвиваат во огин и крв.“

Њујорк, 24.XI.1903 г.

Од „Женското христијанско друштво во Америка“

Напад на ајдуци врз турските собирачи на данок

ОДГЛАСИ НА ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ ВО СВЕТОТ

Илинденското востание наишло на силен одглас сред јавноста на Европа и Америка. Илинденската ослободителна борба на Македонците била пречекана од меѓународната јавност со изразити симпатии и солидарност. Востанието претставувало настан од првенствено значење. За неговото актуелизирање најпрвин се ангажирал печатот. Преку него се ширела вистината за Македонија. Скоро целокуониот светски печат во помала или поголема мера го коментирала овој значаен настан. Големите новинарски куќи и агенциите имале свои постојани или специјални дописници и известувачи во Македонија. Тие со своите извештаи придонеле да се запознае јавноста со состојбата во Македонија во времето на Востанието.

Повеќето светски весници го окарактеризирале Илинденското востание како „општа револуција“.

Печатот во светот бил оној регулатор што придонел да се прошири интересот за илинденската македонска борба. Токму непосредно преку печатот јавното мислење се запознало со борбата на Македонците и презело акција за посредно ангажирање во македонските работи.

Во повеќето земји се формирале специјални „македонски комитети“ за организирање на промакедонските манифестации. Тие издавале прогласи и организирале митинзи посветени на борбата на Македонците.

и преземале собирни акции за помош на настраданите во востанието. Во оваа активност се вклучиле сите демократски и либерални кругови.

Илинденското востание ја изненадило европската дипломатија. Империјалистичките големи сили и балканските капиталистички држави не се надевале дека револуционерниот потфат на македонските маси ќе добие такви размери. Големите сили заинтересирани за опстанокот на Османлиската империја, сметале дека се заsegnати и нивните интереси и затоа инсистирале кај Портата за воспоставување на ред и мир. Презеле мерки за реорганизирање на османската армија и за поенергично дејствување во задушвањето на македонското востание. Започнало да се говори за полезноста од донесување на нови реформи, но за задржување status quo и без примена на воени интервенции. Се појавиле и различни планови за уредување на Македонија и тоа како автономна држава; федерација; самостојна држава; назначување на генерален гувернер и слично. Тогаш, „најзаинтересираните“ држави: Царска Русија и Австро-Унгарија, донеле во Мирцштег (Австрија) на 2 октомври 1903 година реформи (Мирцштегтски реформи) кои само делумно ја „реформирале“ состојбата. Биле назначени цивилни агенти за средување на администрацијата и воени претставници за реорганизација на османлиската жандармерија. Тоа било „привремен“ лек за „немирна“ Македонија, во која продолжувала борбата за национално и социјално ослободување.

Во Британскиот парламент Илинденското востание се следело со жив интерес. Во Долниот и Горниот дом настаните во Македонија станале предмет на живи дискусии. Во она време на чело на Британската влада биле конзервативците, кои воделе протурска политика. Затоа и во Парламентот таа политика ја критикувале либералните пратеници. Така, на едно заседание одржано на 10 август 1903 година, либералниот пратеник Брајс поднел интерпелација до Владата, определувајќи

се во полза на македонските револуционери. Одговорот на Владата, во кој бил заземен протурски став, предизвикал бура на негодување сред либералите, а и сред напредната јавност.

Повторно прашањето за Македонија било подигнато на заседанието на Долниот дом на 14 август 1903 година. Прв зел збор либералниот пратеник О'Конор, кој говорел за востанието во Македонија, за односот на турската солдатеска и масакрот над македонскиот народ. Тој го допрел прашањето за критичната состојба во Македонија и одговорноста на силите, особено на Британската влада. Тој истакнал дека „симпатиите на оваа земја се со угнетените, а не со угнетувачите“. Тој го подвлекол сочувството на британската јавност со борбата на Македонците за слобода. Пратеникот О'Конор ги навел податоците за масакрот на македонското население и за анархијата во Македонија, за што била одговорна Британската влада. На крајот тој рекол дека „народите на Европа јасно гледаат дека треба да се ослободи народот во Македонија“.

По пратеникот О'Конор говорел пратеникот Брајс, кој го поддржал и ја нагласил тешката положба во Македонија. Тој пледирал за поголема и енергична акција на силите, а како што самиот нагласил „...за елиминирање на турското господарство на овие територии, со давање на народот шанса со автономија и слобода да стекне среќа и просперитет“.

Слична дебата либералите воделе и во Горниот дом.

Дебатата во Парламентот имала силен одглас, како во самата Британија, така и надвор од неа. Со големо одобрување во јавноста биле дочекани истапувањата на либералите. Тоа и било повод да се развие уште поголема агитација во полза на Македонското ослободително движење.

На 17 август 1903 година, во Лондон се одржал голем митинг во полза на македонскиот народ. Била

донесена Резолуција во која се барало укинување на директното управување на турскиот султан со македонските провинции.

Уште со самиот почеток на Илинденското востание, во Велика Британија биле преземени низа промакедонски акции. Јавноста била возбудена од настаните во Македонија и апелирала за преземање чекори за организирање промакедонски манифестации и помош на Македонците.

Дебатите во Парламентот имале силен одглас во британската јавност. Тоа придонело уште повеќе да се зголемат симпатиите кон праведната борба на македонскиот народ. Биле преземени низа чекори и за организирано оформување на промакедонски акции. На чело на овие акции застанал „Македонскиот комитет“ кој бил основан непосредно пред започнувањето на Илинденската епопеја во 1903 година.

Членовите на овој Комитет развиле широка активност во полза на Македонците низ цела Велика Британија. Преку специјални публикации тие го популаризирале Македонското ослободително дело. Најголем ангажман овој комитет имал во организирањето митинзи низ цела Велика Британија во полза на Македонската ослободителната борба. Биле одржани над 200 митинзи во сите краишта на Велика Британија. На сите тие митинзи британскиот народ ја изразува солидарноста со ослободителната борба на Македонците. Биле донесувани Резолуции во кои се барала најефикасно решение на кризата со интервенции на големите сили и донесување најпогодни реформи за решавање на македонското прашање. Речиси, во сите Резолуции се барала автономија на Македонија и назначување на европски гувернер под заштита на големите сили. Највеличествен митинг во полза на Македонија бил одржан на 17 август 1903 година во Лондон, во салата „Џејмс Хол“.

Исто така, одгласите за Илинденското востание во светот биле големи. Така, Сер Едуард Бојл, претседател

на Лондонското друштво за Блискиот и Средниот Исток, во списанието „Контемпорери Ревју“ (Contemporary Review), од јуни 1927 година, напишал меѓу другото, „Борбите на Македонците се еден стремеж кон слобода на еден јасно способен и светски народ.“

„Македонија не познава ред“ – напишал Жослар Годар, сенатор и поранешен министер и виден француски државник. „Тоа не е по нејзина вина. Можеме ли да ја обвиниме неа зашто се бори за својата независност, кога правото за самоопределување е високо прокламирано.“

Грчкиот висок дипломат Георгиос Чорбаџоглу, во еден свој извештај од Македонија за Илинденското востание вели: „Илинденското востание погрешно се нарекува бугарско – истакнува тој, ...Во деновите на востанието не се вееше ни едно бугарско знаме, туку само знамето на македонската слобода. Во Централна Македонија нема ни една чиста бугарска чета или бугаро-македонска и ни еден бугарски војвода не успеал да ја зацврсти својата позиција и да ја продолжи својата мисија во името на бугарската идеја.“

Познатиот интелектуалец Владимир Сис во својата книга „Македонија“ за Илинденското востание напишал: „Востанието од 1903 година е една од најсветлите страници во историјата на поробена Македонија. Тоа е најдобар доказ за аргументот дека во Македонија живее народ којшто национално е оформен...“

Клофаш, еден од најдобрите познавачи на приликите на Балканот и на Македонија, во текот на своето балканско патување во март 1903 година ги поздравил македонските востаници со овие зборови: „Ве поздравувам вас смели јунаци од македонските планини. На вас мислам непрекинато. Ги гледам вашите стамени борци, цврсти во битките, војводи со лузни, добиени од тешките борби и битки, младите селани што очајот ги донел во планините меѓу комитите и црнокосите студенти, кои инспирирани од општиот тек на Револуцијата, ги заменија школските учебници со пушки“.

Во сите поранешни ЈУ – земји, во зависност од нивната положба и состојба, печатот ја популаризирал ослободителната борба на Македонците и придонесувал да се развие зголемена промакедонска манифестација. Така, во Словенија се развила широка промакедонска агитација и собирна акција за помош. Симпатии, солидарност и сочувство со борбата и страданијата на Македонците биле изразени во Хрватска преку собирите и проширената собирна акција за помош на Македонците. Во Србија голема агитациона акција за ослободителна борба на Македонците развиле Српската социјалдемократска партија. Биле организирани работнички митинзи во Белград и во внатрешноста на Србија во текот на август и септември 1903 година, на кои се изразувале солидарност и симпатии со македонската борба за слобода и се подвлекувало дека ослободувањето на македонскиот народ лежи, главно, во револуцијата и дека автономијата на Македонија во рамките на балканска федерација претставува единствено решение.

Печатот по правило, не спаѓа во редот на прворазредните историски извори. Меѓутоа, кога се работи за одреден печат и за одредена политичка средина, тој може да биде мошне значаен информатор за настани што го привлекуваат вниманието на современите. Од таа гледна точка, во врска со големите денови на Илинденското востание, заслужува посебно внимание тогашниот европски печат.

Исто така, и францускиот печат од времето на Илинденското востание посветил посебно внимание. Така, весникот „*Le Temps*“ (*Л'Темпс*), сериозен, мошне близок на француските официјални кругови претставувал значаен извор за нашата понова историја, посебно во времето на историските настани во Македонија во текот на 1903 година. Располагајќи со широка мрежа дописници во најзначајните центри на Отоманската империја, во малите балкански и големите европски држави, овој весник

бил во состојба да ја известува француската јавност за сè што се случувало во Турција, воопшто, и во Македонија посебно. Македонското прашање како дел на фамозното источно прашање со децении го привлекувало вниманието на широката европска јавност и претставувало едно од најневралгичните прашања на тогашниот свет. Тоа секако била и причината што овој весник имал дури и посебна рубрика во која, речиси, секојдневно ги објавувал новините за револуционерните настани во Македонија во текот на последните години од XIX и почетокот на XX век.

Интересот на „*Le Temps*“ (*Л' Темпс*) за настаните во Македонија пред, во текот и по Илинденското востание, очигледно бил извонредно зголемен. Бројни се и интересни информациите што тој ги соопштувал од свои дописници или пренесувал од други известувачи за текот на востаничките денови во Македонија. Имајќи многу симпатии за возвишеното дело на македонските револуционери овој весник во текот на август 1903 година објавил, покрај многуте новини од Македонија и пет уводни статии во кои мошне достоинствено и со многу познавања на тогашните меѓународни односи, го разгледувал македонското прашање. Меѓу овие уводни статии, посебно внимание привлекувала статијата од 27, август 1903 година, под наслов „*Грците*“, во која извонредно остро го осудувала непријателското држење на Грција кон ослободителното дело на македонските востаници. Потоа, статијата од 21 август истата година, во која со голема проникливост го анализираше држењето на Русија кон востанието и со голема сигурност заклучил дека востаниците ја немале поддршката на Русија и нејзината дипломатија.

Во Австрија зачуденост и сомнеж се изразуваале во првите вести и коментари за избувнувањето на новото движење. Најавата на нови атентати на железниците некои весници го сметале за измама. Во своето вечерно

издание „*Ноје Фраје Пресе*“ (*Neue Frae Press*) на 3 август 1903 од Цариград пишува: „Планирани атентати со динамит против солунската железница“. Добија писма датирани од Битола, испратени од членови на Комитетот, кои бараат укинувањето на сообраќајот, затоа што ќе биле извршени атентати. Заканувачките писма, сè или измама или имаат за цел да го означат повторното отпочнување на засилена активност на комитетот и на тој начин да застрашуваат“.

На 6 август „*Арбајтер цајтунг*“ (*Arbeiter Zeitung*) ги известува своите читатели за нападите на железничката пруга Солун – Битола и пренесува изјави на Портата дека во последните денови на разни пунктови во битолскиот и скопскиот вилает четите „започнале пак засилена активност“.

„*Нојерс Винер Тагблат*“ (*Neuers Winner Tagblat*), односно неговото вечерно издание „*Нојерс Винер Абендблат*“ (*Neuers Winner Abendblat*) ги соопштило првите вести за востанието на 7 август, нарекувајќи го „изненадно повторно распламтување на нередите во Македонија“.

И „*Дојчес Фолксблат*“ (*Deutsches Volksblat*) констатирал: „Денес одвај може да се зборува за „разбојништво“, оти тоа биле вистински борби што се воделе меѓу добро организирани сили на комитетите и турските трупи... Не биле повеќе расфрлани банди, туку една мапа, но како што изгледала добро организирана армија...“

Од Солун се јавил дописникот на „*Дојчес Фолксблат*“ (*Deutsches Volksblat*) со констатацијата дека отоманската влада се наоѓала во паника. „Востаниците се одлично вооружени, често со пушки Малихер. Селаните масовно им се придружуват. Притоа востаниците ги чуваат своите сили, што значи дека движењето ќе потрае подолго“.

„*Ноје Фрајс Пресе*“ од 14 август јавил дека востаниците тогаш имале еден постојан центар во Крушево и укажал за свирепост спрема муслиманското население

и дека и Грците се свртувале заедно со турските власти против востаниците. Потоа весникот го дал своето мислење за декларацијата која им била поднесена од востаниците на претставниците на големите сили во Софија. Коментаторот мислел дека востаниците ги свеле своите барања на тоа да се постави христијански гувернер во Македонија, бидејќи потполна автономија би значела борба на сите против сите.

Весникот „Ди Цајт“ (*Die Zeit*) објавил: „Во Македонија се работи за еден народ кој го користи правото на самоопределување, она право кое ја измени темелно картата на Европа во 19 век. Тие го бараат ослободувањето од турското туѓо господарство и се повикуваат на членот 23 од Берлинскиот договор, кој го гарантираат меѓу другите и Австро-Унгарија и Русија. Македонците, всушност, не бараат ништо друго, дури и помалку од она што го остварија пред нив Грците, Србите, Бугарите и во најновото време Критијаните. Само што кај овие секогаш требало да се води крвава војна. Но, македонскиот проблем големите сили сакаат да го решат без нарушување на мирот. Тоа е хуманитарна цел, за која зборувал рускиот цар во својата здравица. Брзо ќе се види дали двајцата државници кои сега се советуваат во шумската самотија на Мирштег, најпосле ќе ги најдат најпогодните средства и дали ќе знаат да ги спроведат. Навистина е крајно време“.

Во САД започнала да се шири вистината и за Внатрешната македонска организација. Со најголемо внимание и впечаток било примено пишувањето на њујоршкиот весник „Д Ивнинг Поуст“ (*The Evening Post*) кој истакнал: „ВМРО е едно тајно здружение на револуционери. Главата на Македонската организација не е ништо друго, туку таен избран сенат од народот на една забранета република. Во средината на Турција, во срцето на една управа што се распаѓа, се јави една непогрешна организација, којашто всушност е, исто така, совршена, како

што има еден слободен народ, што сам се управува. Има македонска полиција, училишта и весници и македонска пошта – има сè, иако турската влада прави големи усилби да ја уништи...“

Таквото пишување послужило како еден аргумент повеќе за афирмацијата на македонското ослободително дело широм Новиот свет.

Во Аавстралија, една тема којашто ги исполнувала надворешно – политичките страници на дневните весници речиси, бџез сомнеж, глобално, било Илинденското востание. Таа не можела а да не биде присутна и на страниците на австралиските неделни весници. Во текот на 1903 година на територијата на Австралија излегуваат два позначајни неделни весници: *„Д Таун анд Кантри Џурнал“* (*„The Town and Country Journal“*) и *„Д Сиднеј Меил“* (*„The Sydney Mail“*). Така од август до септември 1903, сите прилози објавени во овие неделници биле нагласени дека се испратени телеграфски и тоа од нивните постојани дописници од Лондон.

Првиот текст што го објавил *„The Town and Country Journal“* за избувнувањето на Илинденското востание бил во бројот од 12 август 1903 година и бил озаглавен со: *„Востание на Балканот“* (*Insurrection in the Balkans*). Во прилогот се вели: *„Со динамит е дигната во воздухот кралската касарна, во Крушево и при тоа се убиени 50 турски војници. Десет илјади востаници оперираат во Битолско и уште десет илјади во околината на Костур. Востаниците се добро вооружени, имаат многу пари и со дигање на Востанието ги фатија Турците на спиење“*. Исто така биле споменати неколку вооружени судири, како и убиството на рускиот конзул А. Ростоковски во Битола.

Следниот прилог посветен на Востанието на овој весник бил од 19 август 1903 година и речиси бил двојно поголем од претходниот. Прилогот овој пат бил озаглавен со *„Востанието во Македонија“* (*Rebellion in Macedonia*) и бил повторно од постојаниот дописник на весникот од Лондон. Карактеристично за овој прилог, како

и за претходниот и сите последователни текстови на тема Илинденското востание било дека, всушност, тие се компилација на повеќе агенциски извештаи на разни теми и настани. Преку извештајот австралиската јавност се запознала и со егзекуцијата на убиецот на рускиот конзул Ростоковски и одбивањето на неговата вдовица да прими компензација (оштета) од Портата, поради убиството на нејзиниот сопруг од страна на турски војник.

Весникот „*The Town and Country Journal*“ и во бројот од 9 септември 1903 година објавил прилог за настаните во Македонија, овој пат озаглавен само со „Балканот“ (*The Balkans*). Се говорело и за повеќе судири и големи загуби на двете страни, како и за злосторствата на турскиот аскер.

Вториот австралиски неделник којшто во текот на 1903 година пишувал за Илинденското востание и воопшто за настаните во и околу Македонија бил „*The Sydney Mail*“. Тој прв пат пишувал за избувнувањето на Илинденското востание во бројот од 12 август 1903 година и тоа во пет прилози. Првиот прилог, според дописникот на овој неделник од Лондон, бил компилација на повеќе информации од разни извори. Во него се истакнувало дека Востанието се ширело кон Скопје и Солун. Во Битолско, според овој неделник што се повикувал на лондонски „*Тајмс*“ (*Times*) имало 10 илјади добро вооружени востаници. Се вели, исто така, дека во Битола бил убиен рускиот конзул А. Ростоковски. Во вториот прилог била дадена констатацијата за извонредно големиот впечаток што бил направен во Стамбол по пристигнувањето на телеграмата (извештајот) на генералниот инспектор за Македонија, Хилми – паша, во која се констатирал почетокот на општото Востание во Македонија.

Во бројот на тој неделник од 26 август 1903 бил објавен прилог од неговиот постојан дописник од Лондон под наслов: „Востанието во Македонија“. Дел од прилогот

се однесувал на притисоците што ги вршела Русија врз Турција, а во полза на Востанието во Македонија. Претставено било и заземањето на Крушево од Турците на 14 август при што, според конзулски извори 22 села биле запалени а 8.000 лица останале без покрив на глава. Следната среда, на 2 септември 1903 година „Д Сидни Меил“ (*The Sydney Mail*) донел осврт за ситуацијата во Македонија. Во него се наведувало дека Македонскиот комитет му предложил на Султанот план за прогласување на автономија на Македонија во рамките на Отоманската империја, а под гаранција на Европските сили. Опишани биле и повеќе воени дејствија на обете страни, а се споменува и податокот дека во Одринско се проценувало дека имало 6.000 востаници.

Илинденското востание зазелo значајна страница во историјата на македонскиот народ. Според Димо Хаџи Димов „тоа беше величествен израз на сенародниот македонски копнеж за борба и слобода“. Македонското национално – ослободително движење успеа да ги сплоти широките народни маси во едно цело, да го подигне револуционерниот дух, да го поведе народот кон вооружена борба, која така експлицитно дошло до израз во Востанието. Според него: *„Ретко се наоѓа пример во историјата на другите народи да се соедини еден цел народ, една цела земја под едно знаме и за една револуционерна цел во текот на неполни десет години. Тоа стана во Македонија, тој пример ни го даде македонскиот народ, откако го овенча со оној голем историски настан, што го викаме Илинденско востание.“*

Илинденското востание претставувало голема поука и искуство, редок и светол пример за натамошните борби на македонскиот народ за слобода. Тоа предизвикало значајни последици во натамошниот развој на македонското национално – ослободително движење и на Македонија воопшто.

II ДЕЛ

РАГАЊЕТО НА
МАКЕДОНСКАТА
ДРЖАВА

- АСНОМ
- МАНИФЕСТ НА ПРВОТО ЗАСЕДАНИЕ НА АНТИФАШИСТИЧКОТО СОБРАНИЕ НА НАРОДНОТО ОСЛОБОДУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА ДО МАКЕДОНСКИОТ НАРОД
- ДЕКЛАРАЦИЈА НА АСНОМ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ГРАЃАНИНОТ НА ДЕМОКРАТСКА МАКЕДОНИЈА
- СТРАНСКИОТ ПЕЧАТ ЗА АСНОМСКА МАКЕДОНИЈА: НОВО ПОГЛАВЈЕ ВО ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНЦИТЕ
- СТЕФАН А. БУКЧЕВ (КАНАДА)-ИЛИНДЕН 1903
- ЛОГИЧЕН ЧИН НА ВЕКОВНИТЕ СТРЕМЕЖИ
- ДВАТА ИЛИНДЕНА МЕЃИНИЦА НА МАКЕДОНСКАТА ДРЖАВА

АСНОМ

Нако робството било наметнато на слободољубивиот човек од сите делови на Македонија, тој сепак не се откажувал од духот на Илинден, на Крушевската Република, на нејзините легендарни војводи Гоце Делчев, Никола Карев, Питу Гули, Јане Сандански и други, од словото на Крушевскиот манифест и се подготвувал за вториот Илинден, што конечно ќе донесе слобода.

Почетокот на Втората светска војна не го измени животот на луѓето во цела Македонија. Економски кризи, безработица, разни политички влијанија од соседните земји, политичка и културна потчинетост и сиромаштија биле главните одлики на тој период.

Мошне брзиот развој на народноослободителното движење во Македонија ги разбеснил бугарските фашистички окупатори, кои дотогаш сметале дека во Македонија наишле на поволна почва, а потоа се разочарале, па затоа извршиле големи репресии врз народот.

Во востанието што во 1941 година отпочнало за разлика од 1903 година, македонскиот народ не бил сам, со него биле сите народи и народности на Југославија. Тие со своите вооружени востанија биле најблиските и најверните сојузници. И соседните народи што се дигнале на востание, водејќи борба против заедничкиот непријател се јавувале исто така во својство на сојузници. Но што е уште позначајно, со Востанието и Револуцијата, југословенските народи вешто и смело предводени од прекалениот полководец Јосип Броз Тито, се сврстиле

како рамноправен партнер во редот на антихитлеровата коалиција. Со ова македонскиот народ заедно со другите народи на Југославија со својата упорна и долготрајна војна против германските агресори и нивните сојузници Италија, Бугарија и др. за сојузници ги добиле најголемите сили во светот: Советскиот Сојуз, Америка, Англија и др.

Со постепеното вклучување на широките маси во востанието, војната се ширела така што во 1942 година дејствувале 9 партизански одреди, во 1943 година се создале баталјони и бригади, а во 1944 година била создадена армија од седум дивизии – која го реализирала ослободувањето на Македонија. На ред со растењето на вооружените формации (партизанските одреди, бригадите и дивизиите) се засилувале вооружените борби, се засилувале разновидните форми на отпор против окупаторите. Ова засилување на борбите и отпорот во целина овозможувало, едновременно да се развиваат разновидни антифашистички општествено – политички организации, како што беа Народноослободителниот фронт, Антифашистичкиот фронт на жените, Сојузот на младината, Фронтот за народна помош и др. кои постепено го опфатиле речиси целиот народ. Едновременно со тоа низ борбените акции, уривајќи ги старите и окупаторски органи на власта, се создале нови револуционерни органи на народната власт. Веќе во 1942 година во реоните каде што најсилно биле развиени оружените борби (во Велешко, Прилепско, Крушевско и др.) се создале и првите органи на народната власт – народноослободителни одбори, кои носеле многу разновидни имиња како на пр.: тајни комитети, тајни војни комитети и сл. Во 1943 година разгорувањето на востанието овозможиле мрежата на органите на народната власт уште повеќе да се прошири и народноослободителни одбори да се создадат на ослободените и полуослободените територии, кои работеле легално како и на неослободени територии каде својата функција на народната власт ја вршеле илегално.

На 2 август 1943 година на Преспанското советување се донеле неколку извонредно значајни одлуки:

– Од партизанските одреди да се создаваат воени единици, баталјони и бригади.

– Уште позасилено да продолжи активната на создавање органи на народната власт.

– Да се отпочне со подготовките за организирање и свикување на заседание на највисокиот орган на народната револуционерна власт – Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија – АСНОМ.

Советувањето дало нов поттик на востанието, а брзото ширење на слободните територии, посебно на оние во Западна Македонија, со двата слободни града Кичево и Дебар го овозможувало развивањето на органите на власта, и поефикасното организирање на нивното функционирање. Така, на ослободената територија во Западна Македонија во 1943 година биле формирани и повисоки органи на власта: општински, околиски и обласни народноослободителни одбори, кои својата власт ја развивале во сите области на еден народен државен механизам. Успешно функционирале судовите, првите основни школи на македонски јазик, се регулирале основните принципи за трговијата на слободната територија и со неослободените краишта итн.

Во рамките на подготовките за организирањето на АСНОМ спаѓал и Манифестот на Главниот штаб објавен во ноември 1943 година, кој по својата содржина имал програмски карактер. Во него многу јасно се изнесувале целите на вооруженото востание, односно на Македонија во новата државна заедница на југословенските народи, односно кон соседните народи, потоа рамноправниот однос на македонскиот народ и народностите во Македонија и др. Манифестот е документ што заслужува посебна доработка но во овој случај само го именуваме поради неговиот карактер и значење што во широките народни маси било еднодушно прифатен. Сè

тоа на планот на подготовките за организирањето на АСНОМ заедно со широката мрежа на народноослободителните одбори значеле голем чекор напред.

Замислата Првото заседание на АСНОМ – да се свика во есента 1943 година на слободната територија во Западна Македонија го попречила германската офанзива, при крајот на ноември и првите денови на декември 1943 година. Потоа, во март 1944 година по успешниот Фебруарски поход, Иницијативниот одбор за организирање на АСНОМ, формиран при крајот на октомври, со едно писмо издал налог до сите народноослободителни одбори, на широки собири и на демократски начин да се изврши избор на народни претставници за Првото заседание на АСНОМ. Во екот на вооружените борби да се спроведуваат демократски избори претставувал посебен феномен, но едновременно тоа говори за силата и развиеноста на востанието, но и за единството и сплотеноста на македонскиот народ и народностите.

Во април отпочнале постепено да се прибираат на слободната територија, (во реоните на Козјак Планина), избраните пратеници од окупираните и слободните територии и од единиците. По успешното завршување на пролетната офанзива што се развивала во Македонија и Јужна Србија (од 25 април до 18 јуни 1944 г.) освен градовите, цела Македонија претставувала слободна територија, а градовите во неа окупаторски острови. Веднаш засилено се пристапило кон најнепосредните подготовки за работа на Првото заседание: се подготвувале реферати, проект на документи што требало да ги донесе Првото заседание на АСНОМ и др. Главниот штаб едновременно ја организирал и непосредната и пошироката безбедност на работата на заседанието, а агитациско-пропагандното одделение на Главниот штаб го вршело техничкото организирање на непосредната заштита на Заседанието.

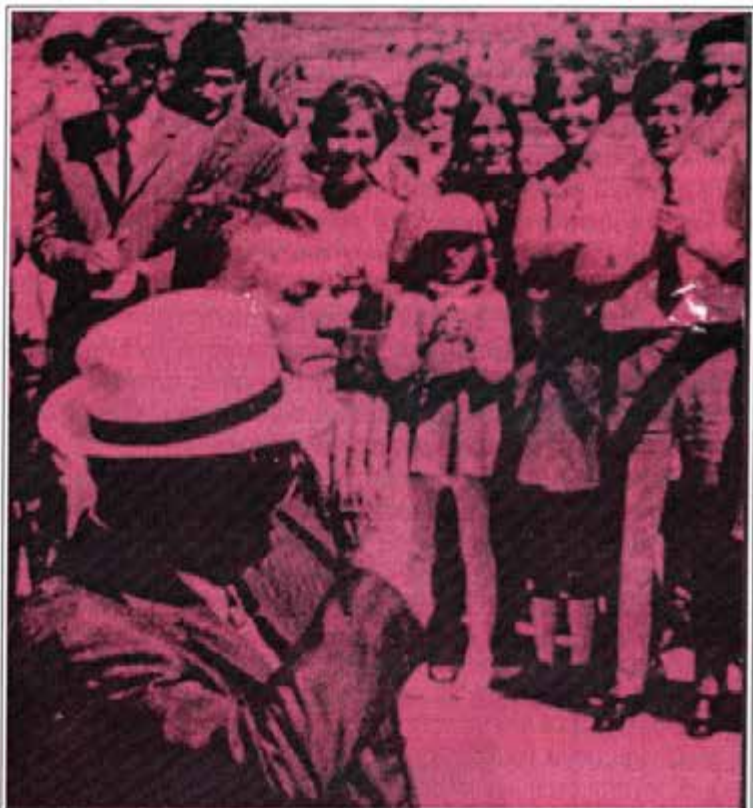
Се поставило прашањето за денот на одржувањето на Првото заседание и едногласно се решило тоа да

биде на 2 август 1944 година, да се поврзе со Илинденското востание од 1903 година, што на своевиден начин симболизираше дека востанието од 1941 година, претставувало, продолжување на поранешните борби на македонскиот народ.

На 2 август 1944 година во манастирот „Св. Прохор Пчински“ била прогласена Македонската држава. Со овој датум е поврзан најзначајниот настан во историјата на македонскиот народ. Тој ден било одржано Првото заседание на Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија – АСНОМ. Во присуство на ополномоштените делегати од целата територија на Македонија, се извршило конституирањето на Македонската држава. Не било ни малку случајно што Илинден бил избран како ден на одржување на тој најзначаен чин во борбата на македонскиот народ.

Революционерното минато на македонскиот народ живеел од НОБ и судбоносните моменти, го затреперувале срцето на секој чесен граѓанин и го покренувале во нови акции за правда и слобода на македонскиот народ, поврзувајќи го Илинден со секоја нова политичка или друга акција на младите генерации.

Катин
Слава
1969

МАНИФЕСТ НА ПРВОТО ЗАСЕДАНИЕ НА АНТИФАШИСТИЧКОТО СОБРАНИЕ НА НАРОДНОТО ОСЛОБОДУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА ДО МАКЕДОНСКИОТ НАРОД

2 август 1944 година

Македонски народе,

Во деновите на најголемите световни стресенија, во времето на најкрвавата борба на македонскиот народ, твоето прво Народно Собрание израснато од крвта и од животите на најарните свои синови, во твое име излегува пред лицето на цел свет да каже на пријатели и душмани, на сојузници и окупатори, на блиски и далечни, оти македонскиот народ е решен да заживее слободен живот и оти никаква сила на светот не може да му застане на неговиот пат кон полна национална слобода.

Во моментот кога картечниот оган на нашите бригади го уништува крвавиот окупатор од Куманово и Струмица до Тиквеш и Дебар, кога нашата борба оди кон својата највисока точка и кога нејзиниот успешен крај стана јасен за секого, првото македонско Народно Собрание излегува со прокламација за полна национална слобода на нашиот народ.

Македонски народе,

Овие исторически печалби кои ти ги оповестува твоето прво Народно Собрание не се ни случајни ни

аризани. Тие се плод од реки пролеана крв и од купишта коски посејани од едниот до другиот крај на Македонија. Во петвековното ропство разни поробувачи е грабеа твојата земја и го поробуваа твојот народ. Единото средство које не можеше да ти биде ограбено, беше борбата. Таја остана најсилното оражие во твоите раце и ти помогна да не бидеш збрисан како народ.

Во следните денови на Илинденското востание и Крушевската република, ти разбра колкава е силината на тоа оражие. Илинденското востание откри пред цел свет колку е тврда твојата решеност да не бидеш роб на никого, ами да живееш како слободен народ. Илинденската епопеја ти покажа и тебе колку е силна твојата тупаница кога се подига за извојување на слободата. И токму таква сила ги заплаши твојте скриени и отворени душмани – империјалистите од комшиските балкански држави. Уплашени од таја борбена сплотеност тие се обидоа за својата отровна пропаганда да те разединат за полесно да те поробат. И, благодарение на предатели и измамници во твоите редови, ти ја дочека, решителната 1912 год(ина) разединен, закрвавен, неорганизиран и твојата земја бидува разделена меѓу империјалистичките грабители. Во 1919 год(ина) се повторува срамната делба на Македонија, и ти не куртули од јаремот на ропството.

Македонски народе,

Впрегнат во невидено економско ропство, одречен како народ, обезправен политички, заостанал просветно, ти беше пред 23 годишниот живот под великобугарското ропство, доведен во положение на колонијален народ. Србизирањето стана националното гесло на белградските реакционери, занданите – нивното единствено умиротворително средство, економскиот грабеж – нимниот стопански принцип. Тоа што те одржа за тие тежки години, тоа беше твојата борба против великосрпските грабачи и нивните македонски измеѓари.

Во таја борба ти прогледа и узреја политички, во неа ти си ги најде својте, најдобри сојузници. Тоа беа другите поробени народи на Југославија. Тоа беше и братскиот српски народ зад чие име се криеја поробувачите од белградската чаршија. Во борбата против великосрпските повелачи, ти го искова своето братство со другите народи на Југославија. Тоа братство, покрај твојата борба, стана уште една гаранција, за спечалване на слободата.

Македонски народе,

Со подлиот напад на германско-фашистичките империјалисти во 1941 год(ина) Југославија бидува прегазена, а Македонија за четврти пат во 30 години, поделена меѓу фашистичките јатаци на Хитлера.

Пред великобугарската окупација настанаја најтешките години на македонскиот народ.

Грабежот зема невидени до тогај размери, македонското селско стопанство бива исцело ставено во услуга на Хитлерова Германија. „Дирижираниот стопански“ грабеж ги рашири своите крила над Македонија. Не остана произведение од селско стопанство, које можеше да куртули од реквизиционата експлоатација. Селаните беа бутнати во понорот на бедата. Со нив заедно тонеа во мизерија сите други сасловија. Целото македонско стопанство беше подложиво на најбесрамен грабеж за сметка на Германија, Бугарските фашистички измеќари се преобратија во најверни кучиња на Хитлера. Спекулата стана неписен закон. Македонија беше стопански изцрпена. Македонскиот народ потона во дотогај невидена беда.

Дури на една страна се трубеше неуморно старата поробувачка песна оти македонски народ немало, оти ние сме биле асли Бугари, на друга страна се полнеа занданите со чесните синови на Македонија, а во полицајските участаци со инквизиторски методи се мачеа народните борци. Војно-полевите судови работеја

усилено, интернациите обухватија цели села и околии, на бесилките увиснија најдобрите синови на Македонија. Крвожедниот фашистички окупатор тргна кон физичко истребување на македонскиот народ. Модерните Хуни ги надминаја во крволочноста најсуровите турски катили.

Македонски народе,

През долгите години на ропство, тешката стварност те научи оти ти против поробувачи имаш само едно сигурно оружје: борбата. И ти машки го стегна това оружје. Во позивот на КП на Југославија за борба, ти ја чу свеста на најдобрите твои синови. Во нејзиниот револуционерен дух ти ја осети бунтовната силина на еден поробен народ. Во нејзината организациона стегнатост ти го виде твојот водач и умен организатор. Во нејзината доследност ти виде гаранција оти борбата ќе биде изведена до победоносен крај – и ти не се поколеба да тргнеш со смелиот водач и организатор.

Револуционерната традиција на Илинден пак оживеа. Настануват најславните години во твојата историја, настанува епопеја на светата народна ослободителна борба, во која ти се препороди како народ и се осети ослободен да си ја земиш судбата во сопствените раце. Во неравната борба, во која ти влезе смело, израсна од малите партизански одреди – првата во твојата историја Народно-ослободителната војска, која го прослави македонското име по цел свет и стана страх и трепет за фашистичкиот окупатор. Сјајните победи при Кичево, Дебар, Тушин, Ристовац, Злетово, Кратово и Струмица се славна историја на твојата војска. Ослободувањето на Македонија е нејзиниот свештен завет. Надахната со љубовта за својот народ, запоена со духот на Делчев, одушевена со борческиот елан на Тито, твојата војска ќе го исполни тој свештен завет и нема да го испушти оражието од рацете дури последниот окупаторски војник не биде избркан од нашата татковина, дури

последниот воен преставник и предател не добие за-служено неказани и дури слободата не биде исцело извојувана и осигурена.

Македонски народе,

Изненаден од твојата сплотеност, исплашен од смелите удари на твојата војска, поганиот фашистички окупатор разбра оти сам нема да може да се додржи во Македонија. По стариот обичај на сите поробувачи, тој побара и најде гнасни изроди, готови за фрлената коска да го продадат сопствениот народ. Чкатровци и Гузеловци, Китинчевци и Ципушевци се натпреваруваат кој посрамно да те предаде. Од шпионско служение на фашистичкиот окупатор, овие одвратни јуди стигнаја до организирани банди, составени од најкриминални албански и домашни елементи, за борба против нашата Народно-ослободителна војска, за крволочно избиване на мирното македонско население и за паленје на македонските села.

Уплашениот фашистички окупатор сега ја фрли и последната карта во борбата против македонскиот народ. Крволочната банда на Ванчо Михајлов, потоната во нивната крв на толку македонски синове, пак, се јавува на предателската сцена, овој пат на чело со познатиот фашистички агент Александар Станишев. Професионалните убици од софијските улици прават сега јалов опит со терористички јадра со коцкари и пијаници да ја отежат праведната борба на македонскиот народ за слобода.

Во борбеното единство на македонскиот народ со другите народи на Југославија, овие погани изроди ја гледаат најголемата опасност за своите противнародни планови. – Удирајќи бесно против српскиот народ, тие сакаат да удрат против единството на братските народи во Југославија, да го оделат македонскиот народ од нив, да го осамат во борбата, и, изолиран од неговите сојузници, полесно да го уништат. Со својата бесна кампања

против Маршал Тито, тие се опитаха да го отделат македонскиот народ од генијалниот водач на Народноослободителната борба и да ја закопат за вечни времина слободата на македонскиот народ. Фрлајќи лаги и одвратни клевети против нова, демократска и федерална Југославија, тие сакаат да го турнат македонскиот народ во поразениот лагер на фашистите и да го дотераат утре на оптуженичка клупа заедно со фашистичките заложници.

Велико-српските хегемонисти на Дража Михајловиќ и Милан Недиќ, демаскирани како слуги на окупаторот и отфрлени од српскиот народ, презрени од демократската светска јавност, разбиени исцело во Македонија, притаени во разни германски претпријатија, дебат момент да се фрлат на македонскиот народ и пак да го прегнат во јаремот на белградските шовинисти.

Сите овие браќа во криминалот и душмани на македонскиот народ се верни слуги на истиот господар – крволочниот Хитлер. Но ти брзо ги откри пеколни планови на овие злочинци и им даде достоин одговор. – Немилосрдната борба против фашизмот и крвавиот великобугарски окупатор, беше твојот одговор на нивните обиди да те впрегнат во јаремот на фашистичкото ропство. Разбивањето на контрашките банди уште во нивниот зародиш, беше твојот одговор на нивниот обид да го разделат македонскиот народ и да е уништат неговата борба. – Нераздружимото братство и единство со другите народи во Југославија, беше твојот одговор на нивните обиди да те осамотат во борбата. – Изградувањето на нова, демократска федеративна Југославија, на чело со маршал Тито и твојата сплотеност во редовите на Народно-ослободителниот фронт на Македонија, е твојот одговор на сите планови на великосрпските хегемонисти и на разбојничките прохтеви на големоалбанските фашисти.

То е денес твојот одговор на сите овие душмани – твојата праведна борба за слобода. Утре никаква сила

нема да ги спаси овие продадени души од немилосрдниот народен суд. Никаква сила нема да ја запре твојата осветничка тупаница да ги разбие главите на овие гнасни изроди и подли поробувачи. Борбата за твоите праведни идеали се најдува пред победоносен крај, пред полна национална слобода.

Македонски народе,

Од тешките борби и пролеаната крв на најдобрите македонски синови излегува денес првото Народно Собрание, тој симбол на твојата слобода и изразител на твојот суверенитет, и ја прокламира пред цел свет полната национална слобода на македонскиот народ во **ПРВАТА СЛОБОДНА МАКЕДОНСКА ДРЖАВА**. Вековниот идеал на македонскиот народ се постигнува. За прв пат после Самоила македонскиот народ створи своја сопствена држава; за прв пат македонскиот народ ќе се осети во Македонија како во своја куќа; за прв пат тој настана дребна пара во сметките на грабежливите сили, ами слободен народ во слободна држава. Тоа е најголемата придобивка во историјата на нашиот народ, спечалена во гигантскиот антифашистички фронт со крвта на најдобрите синови на Македонија и со помошта на другите народи на Југославија, осигурена во нова, федеративна заедница на народите на Југославија.

Трагајќи од животните интереси на македонскиот народ од неговите заеднички борби со другите народи во Југославија против големо-српската хегемонија и од скалите жртви дадени против заедничкиот фашистички окупатор, првото македонско Народно собрание изјавува во твое име **оти Македонскиот народ влегува како национално ослободен рамноправен член во нова Демократска и Федеративна Југославија** на принципите установени на II заседание на Антифашистичкото веќе на народното ослободуене на Југославија (АВНОЈ), на кое му се признаја правата на национална слобода. Со тоа македонскиот народ станува градител

на нова Југославија, која е дело и израз на нераздроживото единство и братство на сите нејзини народи, а најголемата гаранција како за слободата на секој отделен народ, така и за слободата на сите народи во Југославија заједно. Како дел на нова, демократска и федеративна Југославија, македонскиот народ станува сојузник на големите сили победителки.

Тргвајќи од вековните идеали на македонскиот народ, првото македонско Народно Собрание го прокламира пред цел свет своето праведно и неостапно сакање **за обединение на целиот македонски народ** на принципите на правото за самоопределување. Со тоа ќе се тури крај на робството на македонскиот народ во сите негови делови и ќе се создадат условија за искрена солидарност и мир меѓу балканските народи.

Бидејќи е свесно оти фашизмот е најголемиот враг на малите народи и на славјанството, првото македонско Народно собрание тржесвено изјавува оти македонскиот народ нема да го остави оружieto дури фашизмот со сите негови помагачи не биде исцело разгромен.

Борејќи се за слободата на македонскиот народ, првото македонско Народно Собрание ги **прокламира правата на полна слобода и равноправност на сите народности во Македонија.**

Македонци и Македонки, браќа и сестри!

Првото македонско Народно Собрание ги прокламира овие свети принципи во момент кога братската победоносна Црвена армија, стапува на германска земја и неиздржливо оди кон Берлин, кога нашите англо-американски сојузници на запад го пробија атланскиот ѕид на Хитлеровата европејска ѕандана, кога сојузничките армии од југ настапуваа кон Алпите, кога со смелата Титова армија се готви да тргне на Белград, Љубљана, Сарајево и Скопје.

Првото македонско Народно Собрание ги прокламира овие големи принципи во согласие со основните

решениа на Московската и Техеранската конференција, кои ги гарантираа правата на слободен живот на секој народ, ангажиран во борбата против фашискиот окупатор.

Во овија дни се решава судбата на нашиот народ за векови. Историјата ве поставила пред судбоносна проба. Од вас зависи дали Македонија ќе биде зандана за робови или слободна татковина на слободни луѓе. Жртвите на вашите браќа и првоборци ве викаат на последен јуриш. Иднината ваша е иднина на нашата земја и таа ве вика на последен, одлучен бој. Наредете се сите во народно-ослободителниот фронт и докажете оти сте достоини и докажете оти сте способни да си ја спечалите слободата и изградите сами сетнина.

Македонци под Бугарија и Грција,

Обединението на целиот македонскиот народ зависи од вашето учестие во гигантскиот антифашистички фронт. Само со борба против подлиот фашиски окупатор ќе го спечалите правото на самоопределување и обидение на целиот македонскиот народ под покровот на Титова Југославија, која стана слободна заедница на слободни и равноправни народи. Нека борбата на македонскиот пиемонт ве одушеви за посмела борба против фашискиот поробувач! Нека патот на овој дел на Македонија стане и ваш пат, оти само тој води кон слободата и обединението на целиот македонски народ! Нека вашето учестие во свеопштата антифашиска борба им даде живот на принципите прокламирани на првото македонско Народно Собрание и нека ги збрише искусствените граници који разделија брат од брат, Македонец од Македонец.

Браќа Арнаути, Турци и Власи,

Поробувачите на Македонија од везден сакале да не разделат и скарат за полесно да ја владат нашата татковина и да ги грабат нашите народи. Тешкото минато

ни покажа оти интересите на нашите народи са исти, а нивната судба заедничка. Во овие решителни моменти сите ние изградуваме слободна Македонија. Каква Македонија ќе изградиме, таква ќе ја имаме.

Вашите синови учествуваат во македонската војска и земат веќе командни места. Вашите првоборци учествуваат како пратеници – народни претставители во Народното Собрание. Првото македонско Народно Собрание е прокламира слободата и равноправноста на сите народности во Македонија. Мобилизирајте ги сите народности поскоро да ги оствариме неговите свети принципи. Учествувајте равноправно во изградувањето на слободна Македонија – слободна татковина на сите народности.

Илинденци,

Крвавиот фашиски окупатор спекулира со вашите жртви и со вашата крв. Тој срамно ги изопачува целите на вашата несебична борба во минатото. Тоа се опирва да го срoза вашиот авторитет, употребувајќи ве како перде за страшниот грабеж и терор спроведуван над вашата земја. Тој подмолно се опитва во најрешителните моменти да го раздели вашиот народ на стари и млади.

Се исполнуваат целите за кои вие сте се бориле. Македонија врви кон својата слобода, кон непостигнатиот идеал за кој хиладници ваши другари ги дадоа својте животи во Илинденската епопеја. Вашиот првоборец и другар Димитар Влахов е еден од нашите водачи. Вашето место е покрај вашите синови и внуци. Напред во борбата за идеалите за кои вашата генерација се бореше а нашата ги исполнува! Напред стари и млади за изградување на слободна Македонија.

Македонска емиграција во Бугарија.

Ропството на нашата македонска родина ве оддели од вашите куќи, од вашите блиски, од вашите села и градови. Тешката судба на вашата поробена татковина

ве фрли во шапите на подлиот кобурговски диктатор. Во мрачните завоевателни планови на крвавиот кобурговски дворец, на вас ви беше предопределена ролјата на воени провокатори на Балканот и на камшик во рацете на тираните против слободољубивиот бугарски народ.

Ние синовите на боречка Македонија везден сме правеле разлика меѓу убијците од бандата на Иван Михајлов и чесната македонска емиграција. Ние од везден сме знаеле оти во вашите гради никога не престанало да биде едно чесно срце на нашата обшта родина, оти нашите идеали са и ваши идеали, и оти во вас никога не угаснало, желанието да се најдете пак во вашата слободна и незастранена македонска татковина.

Првото македонско Народно Собрание ви испраќа пламени братски поздрави и ве кани во дружна борба за ослободување на Македонија и изградување на слободна Македонска држава.

Отфрлете ги самоназначените водачи околу крволокот Иван Михајлов! Присаединете се кон нашиот Народно-ослободителен фронт за избркување на фашиските поробители! Земете учестие во ослободувањето на обштата македонска татковина! Дајте го својот дел во нејзиното изградување! Нека нашата сплотеност стане остар одговор на сите поробувачки планови! Нека нашето единство стане страх и трепет за враговите на Македонија! Нека нашиот боречки патриотизам стане гаранција за подобра иднина на нашата татковина!

Македонски работници!

Вие први разбравте оти фашизмот е вашиот најголем душман, најсвирепиот поробител на вашиот народ, и вие први влеговте во светата борба против него. Зад секоја победа во оваја трогодишна борба се крие пожртвуваноста на вашите првоборци. Секој успех против крвавиот фашиски окупатор е израснал од крвта на вашите другари.

Во слободна Македонија, во нова Југославија, вие ќе започнете еден посрекен и подостоен за вас живот.

Во предвечерието на слободата ни еден ваш другар не смее да остане на страна на борбата. Напуштајте ги фашиските работилници, фабрики и рудници! Напуштајте ги фабриките во фашиска Германија! Влегувајте во вашата народно-ослободителна војска и станете нејзини грбнак!.. Со своето масовно учестие станете првоборци на Народно ослободителната борба! Со својата храброст станете гордост на нашиот народ! Со својата прикажана упорност изградувајте ја слободна Македонија и станете нејзини најпредани творители! Направете од новата македонска држава вистинска, слободна, и праведна татковина на целиот работен народ.

Македонски селани,

Вие најдобро осетивте на сопствената кожа што значи фашиско ропство. Во овај три години плодовите на вашиот труд се грабеа и се грабат по најбесрамен начин, а на вас ви остава само ропска работа, беда и неправие. Фашиските повелачи ве оставија да живите само за тоа, да можете да работите на нивната воена машина. Од вашиот труд се гојат окупаторските грабачи, а вие остануete гладни, голи и боси. Фашизмот ви зеде сè, а не ви даде ништо.

Во овај неколку месеци се решава судбата на македонскиот народ. Судбата на Македонија е судба на македонскиот народ. Судбата на Македонија е садба на македонските селани, дека вие сте најголемиот негов дел. Не давајте ги својте произведенија на фашиските изеденици! Кријте го житото! Избивајте ги реквизионите комисии! Палете ги фашиските општини!. Не плакајте данаци на вашите поробители! Влегувајте смело во редовите на нашата војска! Станете сите како еден да ја извојуваме слободата и да ја изградиме слободна Македонија.

Македонски младинци и младинки,

Вие бевте првата жертва на фашиските окупатори и вие се кренавте први во борба против нив. Со својата прикажана храброст вие дадовте пример како се служи на народните идеали. Вие денес го чините најборбеното јадро на нашта војска.

Во борбата што се води денес се изградува поарна младинска иднина. Слободна Македонија вие треба да (ја) изградите. Со сите сили помогнете за спроведуенето на решенијата на АСНОМ и (за) изградуенето на новата народна демократична власт во Македонија и (на) нашата Македонска држава.

Борци од Народно-ослободителната војска на Македонија, партизани, војници, офицери, подофицери и политички работници,

Со вашата прикажана смелост вие го разнесовте македонското име по цел свет. Со својата безпримерна пожртвуваност вие му натеравте страв во коските на фашискиот окупатор. Со крвта на најдобрите свои другари вие е исписавте историјата на македонскиот народ. Победата е близу, но требат уште напори да се извојува слободата на македонскиот народ. Во гиганската борба што се води денес, вие не сте сами. Вие сте дел на славната Народно-ослободителна војска на Југославија, и како такви – сојузници на победоносната Црвена армија и на англоамериканските војски, кои ги задаваат последните удари на фашискиот окупатор.

Запалените села по цела Македонија ве канат на освета! Поробениот македонски народ чека од вас слобода! Држете го уште поцврсто оражието спечалено со крв, јакнете ја уште повеќе вашата дисциплина и воена вештина! Дигнете го уште повисоко знамето на Гоце Делчев! Гответе се за последните удари на фашискиот окупатор! Гответе се за ослободуене на Македонија!

Македонски мајки, жени и сестри,

Во оваја величествена борба вие го дадовте својот крвав дел. Во слободата на македонскиот народ вие ќе си ја спечалите и спбствената слобода. Во утрешна слободна Македонија. Вие ќе бидете нејзини слободни и равноправни сторители.

Учествувајте уште помасовно во народно-ослободителна борба! Мобилизирајте ги сите свои другари за борба на фронт и работа во тилот. Борците на фронтот имат нужда од вашата поткрепа. Слободата на вашиот народ имат нужда од вашата помош. Изградувајнето на новата држава не може да се замисли без вашето равноправно учестие. Прегнете ги сите сили за поскоро да ги оствариме принципите провозгласени од првото македонско Народно Собрание.

Македонски народе, браќа и сестри!

Зората на слободата изгрева! Од крвавата борба израсна веќе слободна Македонската држава, во нова, демократска и федеративна Југославија. Но борбата уште не е завршена. Прегнете ги сите сили да се истргне слободата што поскоро, да се зачуваат печалбите на сегашната борба, мобилизирајте ги сите снаги за изградуванјето на нашата држава и направете од неа сретна татковина на среќен народ.

Сè за фронт – сè за победа!

Да живее првата Македонска Држава во нова, демократска федеративна Југославија.

Да живее првото Антифашистичко собрание на народно ослободуване на Југославија!

Да живее националниот комитет, на чело со лубиомиот водач на Југославија Маршал Тито!

Да живее нераздроживото братство и единство на народите на Југославија!

За антифашиското собрание на народното
ослободување на Македонија:

Президиум:

Претседател: Методи Андонов – Ченто, трговец од Прилеп; подпретседатели: Панко Брашнаров, учител од Велес и Емануил Чучков, директор на гимназија од Штип; секретари: Љубчо Арсов, банкарски чиновник од Штип и Др. Владимир Полежиновски, правник од Кичево; членови: Венко Марковски, поет од Скопје, Цветко Узуновски, работник од Преспа, Богоја Фотев, земјоделец од с. Бистрица – Битолско, ген(ерал)-мајор Михаил Апостолски, командант на НОВ и ПОМ, од Штип, Страхил Гигов, н(ачалник) на персон(алниот) оддел на Гл(авниот) Штаб, Петре Пирузе, адвокат од Охрид, Кирил Петрушев, работник од Скопје, Јован Јоргов, свештеник од с. Дреново, Еламинонда Поп – Андонов проф(есор) од Струмица, Генадие Лешков, земјод(елец) од с. Дреново, Бродско, Кемал Аголи, студент од Дебар, Лазар Соколов, економист од Куманово, Вера Ацева, домаќинка од Прилеп, Камбер Хасан, земјод(елец) од с. Дисан, Ацо Петровски, кројач од Скопје, Младен Георгиев Челопечки, земјод(елец) од с. Челопек, Лилјана Чаловска, студент од Битола.

ДЕКЛАРАЦИЈА НА АСНОМ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ГРАЃАНИНОТ НА ДЕМОКРАТСКА МАКЕДОНИЈА

1. Сите граѓани на федералната македонска држава се еднакви и рамноправни пред законите, не гледајќи (на) нивната народност, пол, раса и вероисповедание.

2. На националните малцинства на Македонија се осигуруваат сите права на слободен национален живот.

3. На секој граѓанин му е гарантирана сигурност за личноста и имотот, загарантирано е правото на сопственост и часната иницијатива во стопанскиот живот.

4. На секој граѓанин му е загарантирана слободата на вероисповеданието и слободата на совеста.

5. На сите граѓани им се гарантира слободата на говорот, печатот, собирањето, договорот и слободата на дружението.

6. Изборното право на демократска Македонија ги вршат избирачите со тајно гласување и основание на општото, еднаквото, непосредното и личното изборно право.

7. Правото да избираат и да бидат избрани во сите изборни тела во народната власт (го) имајат секој гра-

ѓанин и секоја граѓанка кој се наполниле 18 години, ако не се провинени за некоје престапение. Додека трае народно-ослободителната војна, по решение на АСНОМ, може да се отстапи од принципите на тајното и непосредното гласување.

Малкумина лица, како и лицата кој со провинет по отношение на интересите на народно-ослободителната војна, се лишуваат од правата по точка 5 и 6 на оваја декларација.

8. Должност и чест е на секој за оружје способен граѓанин, без разлика на народност и вера, да учествува како војник во редовите на народно-ослободителната војска и партизанските одреди.

9. Се забранува и прогонуваат сите фашиски и профашиски дејствија, оти се против слободата и независноста на братската заедница на народите на Југославија.

10. На секој граѓанин му е загарантирано правото на жалби против решенијата на органите на власта по начин предвиден во законот. Секој граѓанин има право на молба и поплака на сите државни власти.

11. Народната власт се старее да (ја) отстрани неписменоста и да ја подигне народната култура како и да осигура бесплатна просвета.

Во манастирот „Св. Отец Прохор Пчински“ на ИЛИНДЕН, 2 август 1944 год(ина)

За Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија.

Секретар:

Љупчо Д. Арсов

Љ. Арсов, с.р.

Претседател:

Методи Антонов Ченто

М. А. Ченто, с.р.

РЕШЕНИЕ

**на Антифашистичкото собрание на народното
ослободуене на Македонија за заведуене на
македонскиот јазик како службен јазик во
македонската држава**

Член 1

*Во македонската држава како службен јазик се
заведуе народниот македонски јазик.*

Член 2

Ова решение влегуе веднага во сила.

*Во манастирот „Св. Прохор Пчински“, на ИЛИНДЕН
2 август 1944 год(ина).*

*За Антифашистичкото собрание на народното
ослободуење на Македонија.*

Секретар:
Љупчо Д. Арсов

Претседател:
Методи Антонов Ченто

СТРАНСКИОТ ПЕЧАТ ЗА ДСНОМСКА МАКЕДОНИЈА: НОВО ПОГЛАВЈЕ ВО ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНЦИТЕ

Многу искрени пријатели во светот несебично и безрезервно го поздравиле раѓањето на Социјалистичка Република Македонија и слободниот национален развој на македонскиот народ. Многу личности, не само што не ги затвориле очите пред една историска вистина, туку отворено го изразиле своето задоволство со успехите што ги постигнал македонскиот народ во сите области на својот слободен општествено-политички, стопански и културен живот.

Така, во својот опис за Скопје, американскиот журналист Гордон Шепард во списанието „Репортер“ („Reporter“) од 8.1.1959 година забележал: „Нема многу остатоци од романтичната слава на турско Скопје, кое некогаш беше веднаш до Цариград, со своите 120 џамии и двете илјади дуќанчиња со ќепенци на кои им се восхитуваа странците. Индустриските планови на комунизмот вршат притисок врз остатоците на овој бивш каравански центар. Станбените згради никнуваат меѓу преостанатите џамии во градот. Малите балкони и модерните фасади во разни бои. Чудно изгледаат покрај патинираните сидови на старите исламски храмови...“

Првиот универзитет во Македонија претставува силно оружје и за ширење на македонската идеја. Маса од 4.153 редовни студенти се младинци од оваа област. Ректорот и повеќето од професорите се Македонци, а

учебниците се пишуваани на македонски или на српско-хрватски јазик. Бев заинтересиран да видам што е точно македонски јазик. Научниот собир на универзитетот ме увери дека нивниот јазик има 40.000 свои зборови, иако и ректорот кој ја преведува „Илијадата“ на македонски јазик призна дека за многу зборови мора да се враќа на старословенски. На македонскиот литературен јазик се напишани веќе 20 романи, повеќе драми, збирки од песни, како и една опера...”

Видниот норвешки славист д-р Аркус Галис, професор на универзитетот во Осло, во норвешкото списание „Самтуден“ („Samtuden“) во декември 1955 година објавил текст под наслов „Настанувањето на еден литературен јазик“.

„Во Република Македонија – пишува д-р Галис според статистиката во 1948 година наоѓаме 800.000 луѓе кои ги употребуваат македонските дијалекти како мајчин јазик. Кон Македонците во Републиката пребројуваме и околу 200.000 Шиптари, близу 100.000 Турци, 20.000 Цигани и 10.000 Аромунци. Исто така и надвор од Југославија среќаваме Словени што говорат македонски, односно во соседството, во Бугарија и Грција.

Македонците во југословенската Македонија имаат денес свој сопствен писмен јазик македонски. Тоа е веројатно најмладиот писмен јазик во Европа, зашто тој е стабилизирани дури по Втората светска војна. Пред оваа војна се говореше само за „македонски дијалект“ или „српско-македонски“, или „бугарско-македонски дијалект.“

Но, до настанување на македонскиот писмен јазик не се дојде само од себе си, туку тоа има своја претходна историја, што оди паралелно со борбата за национална независност на Македонците воопшто, борба што бараше тешки жртви и голема сила...”

Во текстот „Македонија меѓу Исток и Запад“, објавен во органот на германската социјалдемократска партија „Форваро“, Хари Шлајхер пишува:

„Првиот поглед на добредојде што го фрлив преку Скопје, недвосмислено ми посведочи дека јас за време на моето школување не сум бил многу невнимателен. Со изградбата на станицата не би се засрамил ни еден средноевропски град со 160.000 жители. Животот во градот, особено живата изградба направи да станам по-сиромашен за уште една илузија. Имено, тука на половина пат за Ориентот, не успеав да најдам една оаза на јавашлук...

Македонија денес како една од шесте републики на СФРЈ си има свој сопствен политички, стопански и културен живот. За Македонија денес започнува едно ново поглавје во историјата. Техничари, научници и уметници создаваат нова македонска култура, која веќе во XI век и подоцна беше на висина. Охрид е ризница и за Европа едно нешто што ја тера да се срами и што покажува колку оваа култура е близу до западно-европската, но сепак останала незабележана. Но, Македонија и понатаму живее и денес е на пат да го надмине својот среден век, кој толку долго траеше...”

Ираклис Папахристу, главен уредник на грчкиот весник „Неос дромос“, кој излегува во Атина, бил импресиониран од творечкиот полет што ги има зафатено луѓето во СРМ во изградбата на нов живот, па во спомнатиот весник од 8 до 21 октомври 1958 година, во репортажата под наслов „Еден поглед на социјалистичка Југославија“, за Македонија пишува:

Далеку во позадината чадеа оџаците на фабриките, а покрај нив се издигнуваат станови на работниците. Го минуваме мостот на Вардар и возот влегува во станицата кај главниот град на Социјалистичка Република Македонија, една од шесте републики на Југославија. Спроти станицата има еден хотел на инвалиди од војната на четири ката и една прекрасна тераса што служи за летен ресторан на хотелот.

Југословенската македонска Република има околу два милиони жители и се наоѓа на просторот од

бугарската граница до Албанија до запад. На аголот на улицата од еден звучник се слуша народна музика. Улицата е прекрасна и чиста како во сите градови во Југославија. Тука се забележува особена живост, како млада република што е и што се гледа на секаде, јужно од Белград. Но, тука овој ентузијазам се проширува не само на стопанството, туку на секој сектор од општествениот и културен живот. Една млада република со скокови се обидува да ја надмине заостанатоста и има амбиција да ги стигне и надмине другите републики од федерацијата. Тоа е еден повик многу човечки и на кој се одвиваат младите луѓе со голема полет и верба.

Во старата и заостаната Македонија, денес се случува една преродба. Сè се стреми да стане ново од темел. Бавно со големи напори, но сигурно. Темел на напредокот е трудот. Сите работат, сите се во производство, во издигањето на човечката сила. Не е животот рај тука, ниту пак некој ти говори за рај. Освен тоа рајот се наоѓа само во фантазијата на аскетите и пророците, додека животот и творештвото се резултат на напори и акција. Проблемот е да не оди попусто човечката дејност и тоа мислам дека го успеаја младите луѓе што управуваат денес со Социјалистичка Република Македонија...”

Грчкиот напреден писател и публицист Јанис Гуделис во книгата: „Патувања и размисли – Југославија“, во поглавјето што го посветува на СР Македонија beleжи: „На картата гледаме дека Југословенска Македонија доминира на земјата. Има пространство од 26.494 клм.кв. со население повеќе од 1.750.000 жители и претставува една од Републиките на Југославија.

Владеачки јазик тука е македонскиот. Сепак, националните малцинства ги употребуваат своите јазици. Албанците, албанскиот, Турците, – турскиот. Имаат свои весници, свои емисии, свои училишта и секакви културни средства.

Во споредба со периодот пред окупацијата, положбата е многу изменета. Седумдесет и пет отсто од населението пред војната беа селани, а сега процентот слезе на 40 отсто. Другите жители живеат во градовите и индустриските центри.

Скопје, главниот град е еден убав град со половина милион жители. Доаѓа на трето место по Белград и Загреб по број на жители. Вардар со широки мостови, културните споменици, старите цркви и џамии (изградбата и тука е во напон), парковите и авениите, го прават Скопје еден од поубавите балкански градови...

Постои еден манастир, „Св. Прохор Пчински“, каде беше свикано на 2 август 1944 година Првото заседание на АСНОМ со присуство на 115 народни претставници. Присуствуваа и членови на воените мисии на Англија и САД при Главниот штаб на Македонија. На ова заседание беше прогласена Македонија како федерална и рамноправна држава во рамките на Федерална демократска Југославија...“; се вели меѓу другото во овие извештаи.

Стефан Л. Букчев (Канада)

ИЛИНДЕН 1903

Пет векови цели робуваме ние
македонскиот народ по зандани гние.

До кога мили браќа ќе трпиме стига
верна дружина на востание се дига.

Делчев војвода народ припрема
во туѓа помош надеж тие нема.
На нога се крева народ херој
турско ропство не трпе тие.

Пушки пукаат земја горе
Империја се тресе народ се бори.

Во горниот Пирин Зандански царува
во бурниот Егеј Делчев бунтува.

Шуми Вардар и хајдучки песи пее
на Шар Планина комитско знаме се вее.

Бомби тештат обруч се стега
турскиот аскер во паника бега.

Питу и Горче се борат смело
и Груев је жив во свештеното дело.

Атентатори од Велес во Солун пристигаа
Отоманската банка, во воздух ја дигаат.

Нека чуе Европа и западот цел
слобода бара Македонецот смел.

Во Крушево Карев Република стори
Европа се мисли и планови крои.

Султанот бесне и лири дава
Гоце го бара и неговата глава.

Но Делчев војвода клетва си дава
во турски раце жив се не дава.

Со вера во гради за светла иднина
од куршум понижен Гоце паѓа.

Со ура во уста смрт или слобода
за Македонија жртвува Делчев војвода.

Македонија ќе жали за синот херој
а Делчев је жив меѓу народот свој.

ЛОГИЧЕН ЧИН НА ВЕКОВНИТЕ СТРЕМЕЖИ

По повод празникот на македонскиот народ Илинден, Светиот архиерејски синод на МПЦ упатува архипастирски посланија. Во продолжение е поместен еден од богословите што го упатил поглаварот на Македонската православна црква архиепископот Гаврил и членовите на Синодот. Во него меѓу другото се вели:

Со Првото заседание на АСНОМ, се удрени темелите на СР Македонија, со што македонскиот народ, во братската југословенска заедница, доби своја национална држава. Во неа пред 22 години е прогласена и автокефалноста на Македонската православна црква.

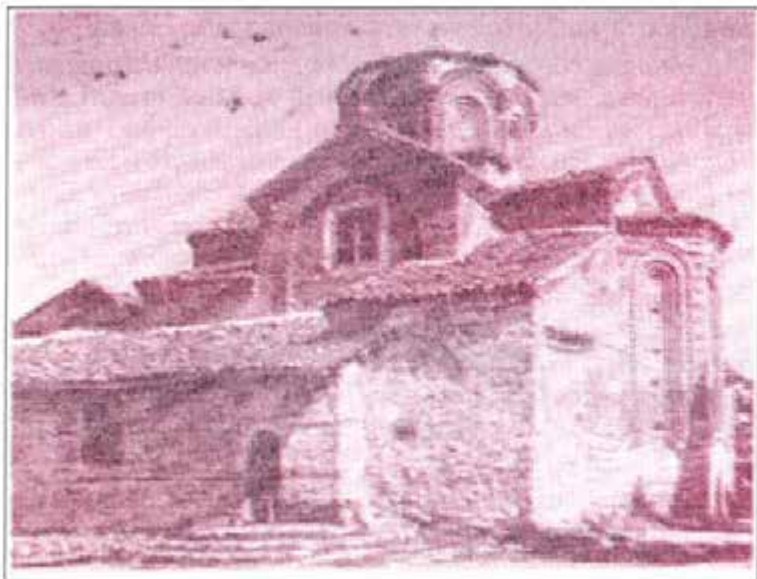
Нашата света православна црква има изобилство свети имиња, меѓу кои се и светите браќа Кирил и Методиј, кои први меѓу словенските народи почнаа да го проповедаат Евангелието на разбирлив мајчин македонски јазик. Од не помало значење за нас е и Свети Климент Охридски кој е основоположник на нашата света Македонска црква – се истакнува во благословот.

Непобитен факт е дека македонските Словени уште во X век имале своја држава, која навистина траела кратко време, за што има повеќе причини. Нашиот народ не можел да се помири со губењето на слободата, па низ историјата многупати крвал востанија, иако често без поголеми успеси.

Илинденското востание во 1903 година беше блесок на Балканот со прогласувањето на првата – Крушевска Република, која го најави и вториот Илинден

1944 година. Одлуките на АСНОМ се завршен чин и логичен израз и одраз на вековните стремежи и борбата на македонскиот народ за своето сонце на слободата, за својата родна земја. За жал, поради многу историски околности и непоколебливите великодржавнички апетити на нашите соседи, слободата дојде само во еден дел од македонската земја, во СР Македонија.

Македонскиот народ, во последната борба за слобода, заедно со братските југословенски народи и народности, успеа да се ослободи и да создаде своја слободна држава и црковна независност, се вели, меѓу другото, во Благословот на Синодот на Македонската православна црква.

ДВАТА ИЛИНДЕНА МЕГНИЦИ НА МАКЕДОНСКАТА ДРЖАВА

Годишното чествување на стогодишнината од Илинденското востание и 59-годишнината од историското заседание на АСНОМ (Антифашистичко собрание на народното ослободување на Македонија), исто така на ден Илинден во 1944 година, во историјата на македонскиот народ, се од големо значење. Низ вековната ослободителна борба за самостојна држава, Илинден и АСНОМ претставувале континуитет на најсветлите слободарски идеали, што се пренесувале од една на друга генерација, со незгаснат стремеж да го задржат тој факел на слободата, запален од непокорот и немирењето со ропството наметнато со оружје и крв.

Во средиштето на целокупната политичка философија на македонското ослободително движење, секогаш како цел стоела државноста на Македонија. Од Разловечкото и Кресненското востание (1876 – 1879) и преку Илинденското востание и Крушевската Република (1903), до Првото заседание на АСНОМ (2 Август 1944) и Референдумот за самостојна Република Македонија од 8 септември 1991 година.

Кревањето на Илинденското востание на 2 август 1903 година, претставувал чин на масовен облик за отфрлање на ропството на Империјата и создавање самостојна политичка платформа. Тоа требало да доведе до државничка автономија, односно отворање нови насоки кон целосно заокружување на ослободителното

движење во самостојна македонска држава, која според прогласите на народот, пледирала на граѓанска формула за сожителство со другите националности, без притоа да биде загрозена неспорната – македонска нација. Зашто, соседите на Балканот, и во Илинденското востание гледале можност за задоволување на своите „наследни“ интереси од територијата на Империјата, во чиј состав се наоѓала Македонија. Софиските врховисти, во тој чин на македонскиот народ, кој преку познатиот Крушевски манифест ги повикал на востание сите угнетени, без оглед на националност и вероисповед, презеле сè на востанието да му дадат неславен крај, со изјавите во светската јавност за нивната „незаменлива“ улога, ако востанието било во нивна организација!

А, всушност, востанието го разгорувале над 30.000 востаници од македонското население, зафаќајќи една забележлива востаничка територија од околу 10.000 квадратни километри. Според оригиналните извори, најголеми успеси постигнале востаниците во и околу Крушево. Таму, Реонскиот штаб организирал претставнички, извршни и судски тела, управа која, всушност, ја претставувале единствената од овој вид на Балканот, Крушевската Република.

Управната структура на власта на Крушевската Република поаѓала од политичката платформа на една цела плејада македонски револуционери, на чело со Гоце Делчев и Горче Петров, со неразделните Даме Груев, легендарниот Јане Сандански, Димо Хаџи Димов, претседателот на Крушевската Република Никола Карев и сите оние кои во таа ослободителна епопеја станале темелник на денешната македонска државност. Нивната политичка философија, нивната револуционерност и нивното директно учество во таа македонска револуција што траела во континуитет, биле насочени, пред сè, кон зачувувањето на самостојноста на македонското ослободително движење, задржување на природната, економската, етничката, а во догледно време и државната

целост на Македонија. Меѓутоа, ваквите поставки не воделе само кон национална, туку и кон формулата за граѓанска држава, што секако не се исклучувале меѓусебно. Оттаму и тој висок степен на хуманистички пристап на Илинденското востание, кон севкупното население кое го носело во себе слободарскиот дух.

Бруталното задушување на Илинденското востание, подоцнежните настани на Балканот, Младотурската револуција, а потоа и Балканските војни, ги поттикнале великобуржоаските пропаганди спрема, и во Македонија, за делби, денационализација и асимилација на македонското население. За ново приграбување на териториите, што како природна географска, историска, етничка и економска целост, биле основните постулати на македонското ослободително движење. Визионерството на идеологот на ова движење, соборецот на Гоце Делчев, Димо Хаџи Димов за Втор Илинден, бил новиот, идеолошки изграден лозунг, што мошне брзо бил преточен во нов револуционерен поттик и во организирана форма. Тоа било постигнато низ веќе осведочената и бескомпромисна антифашистичка коалиција на македонскиот народ и националностите во Втората светска војна, преку народно-ослободителни формации, ја доживеало својата кулминација во текот на новото бугарско-германско окупаторско фашистичко ropство наметнато во 1941 година.

Самостојното ослободување во 1944 година било крунисано со претходниот чин од 2 август истата година, во манастирот „Свети Прохор Пчински“, каде што биле удрени темелите на македонската државност на Првото заседание на АСНОМ. Вториот Илинден што го посочи Димо Хаџи Димов во децениите пред тоа, претставувал логична реализација на стогодишните стремежи за самостојна македонска државност, а тоа за денешна Република Македонија започнало од таа илинденска дата и епопеја. Решенијата на АСНОМ, всушност, биле чин на конституирање на таа државност, преку кои, прв пат

во нашата историја, биле конституирани врховното законодавно извршно претставничко тело, и највисокиот орган на македонската државна власт. Тоа било чин на суверено право и волја на народот, кој во ослободителната војна имало десетици илјади жртви, како и неброе-ни последици и рани. Како федерална единка, ги добило сите права за изградба на татковината, озакопување на мајчиниот јазик, признавање на правата на националностите и, воопшто, здобивање со заеднички државнички компетенции. Со Референдумот од 8 септември 1991 година, Република Македонија ја заокружи својата самостојност, преземајќи ги сите функции на државата во свои раце, пред сè со воведувањето на повеќепартискиот систем и изградувањето на новите демократски форми за управување со сопствената иднина.

Република Македонија, држава со сите карактеристики на самостоен и меѓународно признат субјект, со целосна сувереност и вклученост во светските демократски процеси, празнувањето на двата Илиндена го доживува во услови што се мошне значајни за нејзината натамошна егзистенција, и покрај сета нивна сложеност.

Навраќајќи се на времињата минати, што наведуваат на неизбежна споредба со денешните отворени хоризонти на таа вековно сонувана и конечно изборена државна самостојност, не можат да се заборават некои појави од нашето соседство на Балканот, што на извесен начин претставуваат рецидиви на минатото. Времето на делбите и освојувачките војни на Балканот, одамна се зад нас, па секоја ваква пројава на националистички, шовинистички, иредентистички или манифестации на верска нетрпеливост, претставуваат опасност за мирот на Балканот, за сите држави на овој простор, за секој народ што сака да се вклучи во напредниот свет.

Овие илинденски празнувања, за жал, и денес се во фокусот на некои сенишни појави, дел од анахроните доктрини за негирање на македонската самобитност, нејзината државност и нејзините демократски институции,

што со уставни решенија обезбедуваат рамноправност на сите граѓани на Република Македонија.

Конечно, на сево ова, без оглед дали е во нашето соседство, или пак се манифестира делумно и во нашата средина, треба да се одговори со неотповикливите историски поуки, што толку остроумно ги дефинираат сите последици од било какви обиди за нови делби и поткопување на мирот толку неопходен за Балканот, каде што се воделе најнемилосрдните и истребувачки војни.

Двата Илиндена на Република Македонија, секако се најочигледен пример за тоа како се достигнува слободарската цел, и колку таа скапо се плаќа. Секое посегнување врз интегритетот на една ваква демократска држава, претставува сериозна закана за севкупниот мир на Балканот. Барем така нè учи историјата, досега онаа што ја оставивме зад себе.

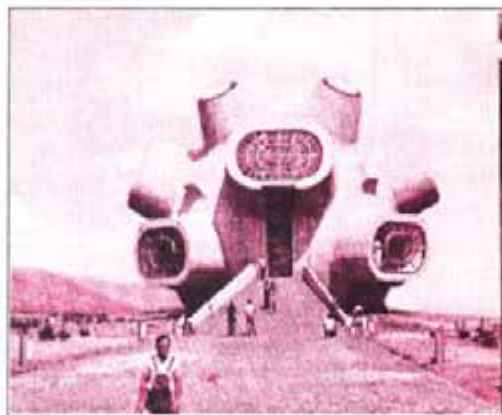

„МАКЕДОНИУМ“ СИМБОЛ СПОМЕНИК НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД

Споменикот зафаќа поголем простор. Се наоѓа на местото „Горно Гумење“, каде во 1903 година заседавал Горскиот штаб. Споменичкото решение претставува комплекс на повеќе компоненти. Самиот споменик кој е во вид на купола е висок 20 метри, а во основата 17 метри. Споменикот е поделен на два дела – горен и долен. И двата претставуваат една функционална целина. Долните четири галерии се обликувани со релјефи посветени на македонската историја. А другите четири со витраж. Горниот дел на споменикот е простор во кој се емитува аудио-визуелна програма со одбрани текстови од нашата поезија и музика, додека долниот дел претставува проекциона сала во која се проектира фотографска документација за вековниот стремеж на македонскиот народ за национална слобода и независност.

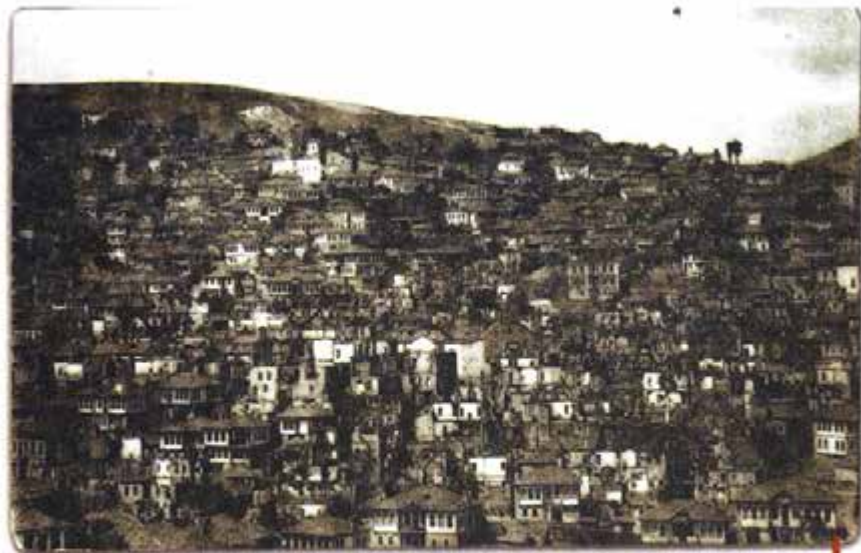
Овој споменик е прв во Македонија, кој претставува синтеза на повеќе уметнички гранки – скулптура, архитектура, витражи и мозаик, музика, поезија итн.

Споменикот бил завршен на 2 август 1973 година, на јубилејот на Илинденското востание. Негови автори се Јордан и Искра Грабул.

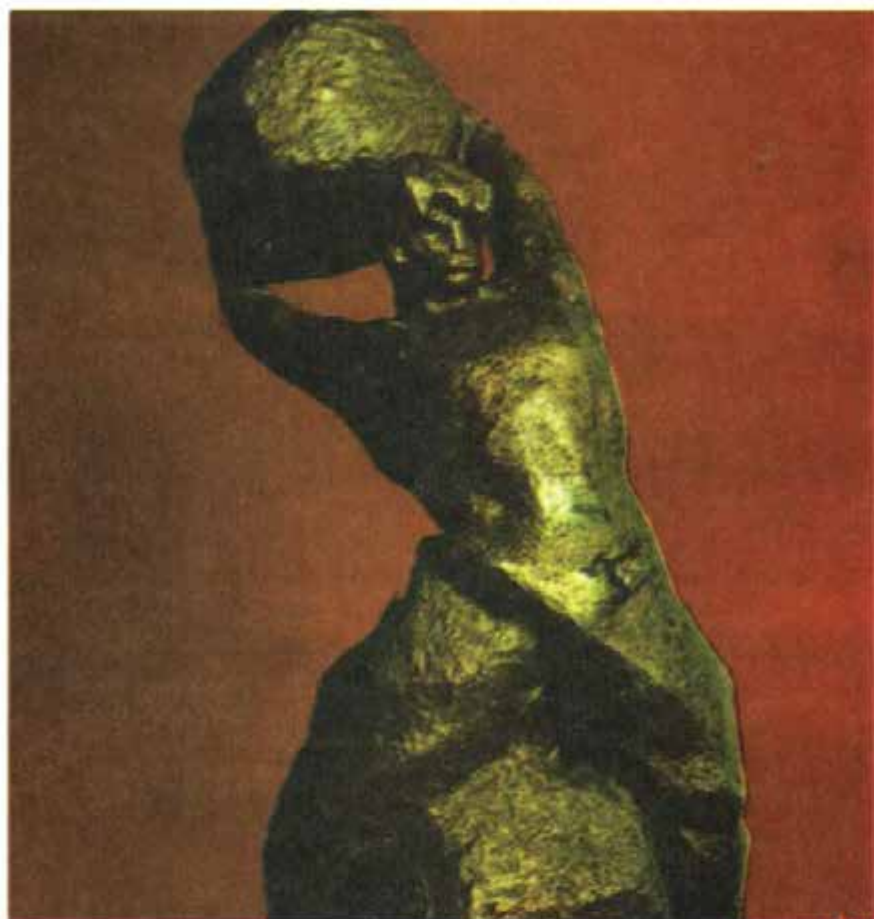

Крушево, денес

Крушево, 1903

Споменикот на Мечкин Камен

Чершовото топче

Места во Македонија во кои избувнало
Илинденското востание

Кукуш, родното место на Гоце Делчев

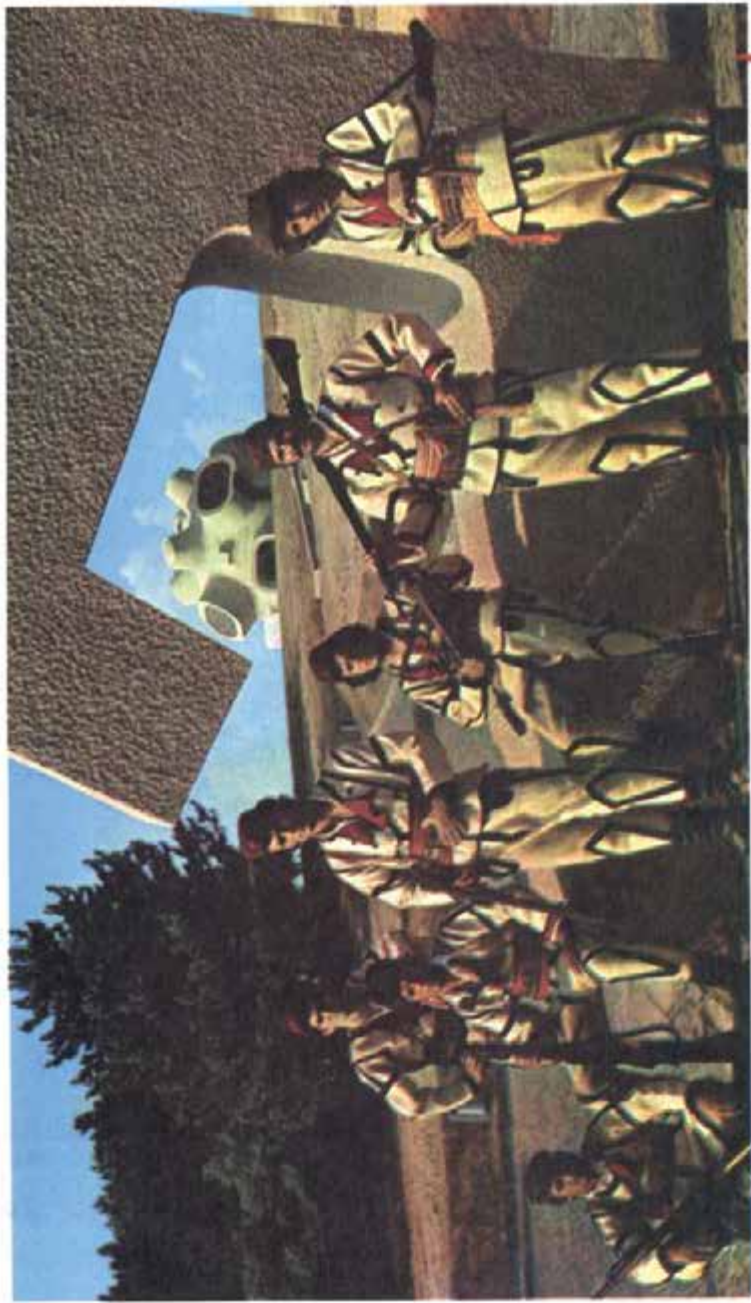
Роженскиот манастир во Пиринскиот гел на Македонија

Зангана во Турција

Споменикот на Гоце Делчев во дворот на црквата „Св. Ѓорѓи и Св. Богородица“ во Мелбурн, Австралија

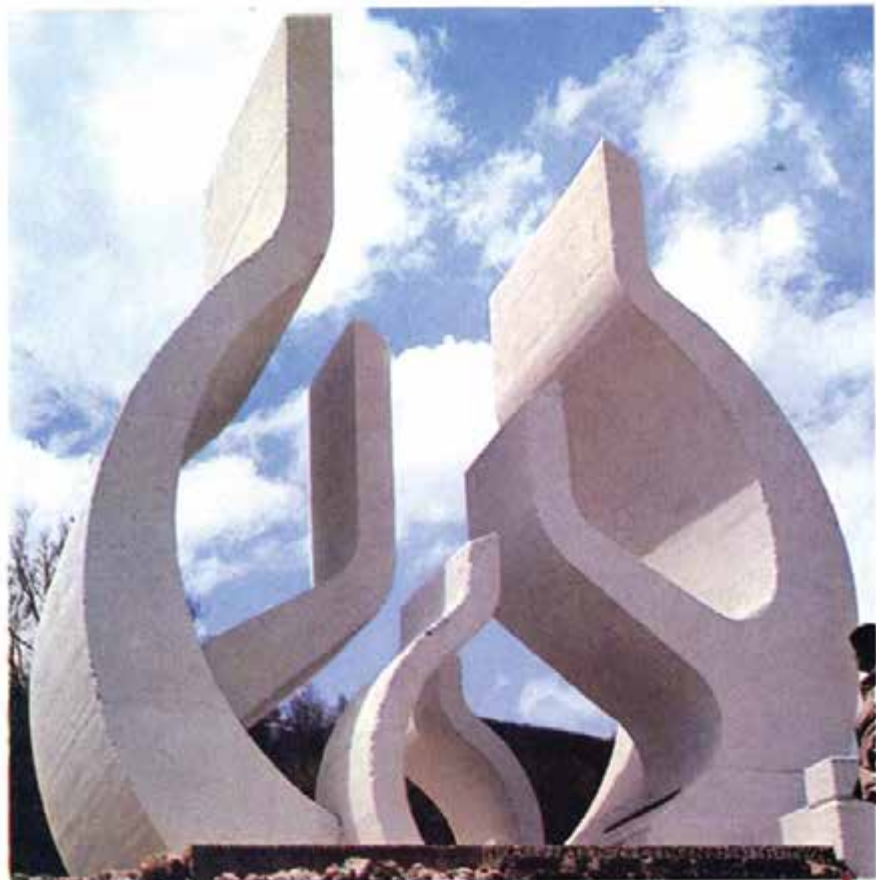
Комити на „Гумење“ во Крушево

„Св. Прохор Пчински“

Столбот на Крушевската Република

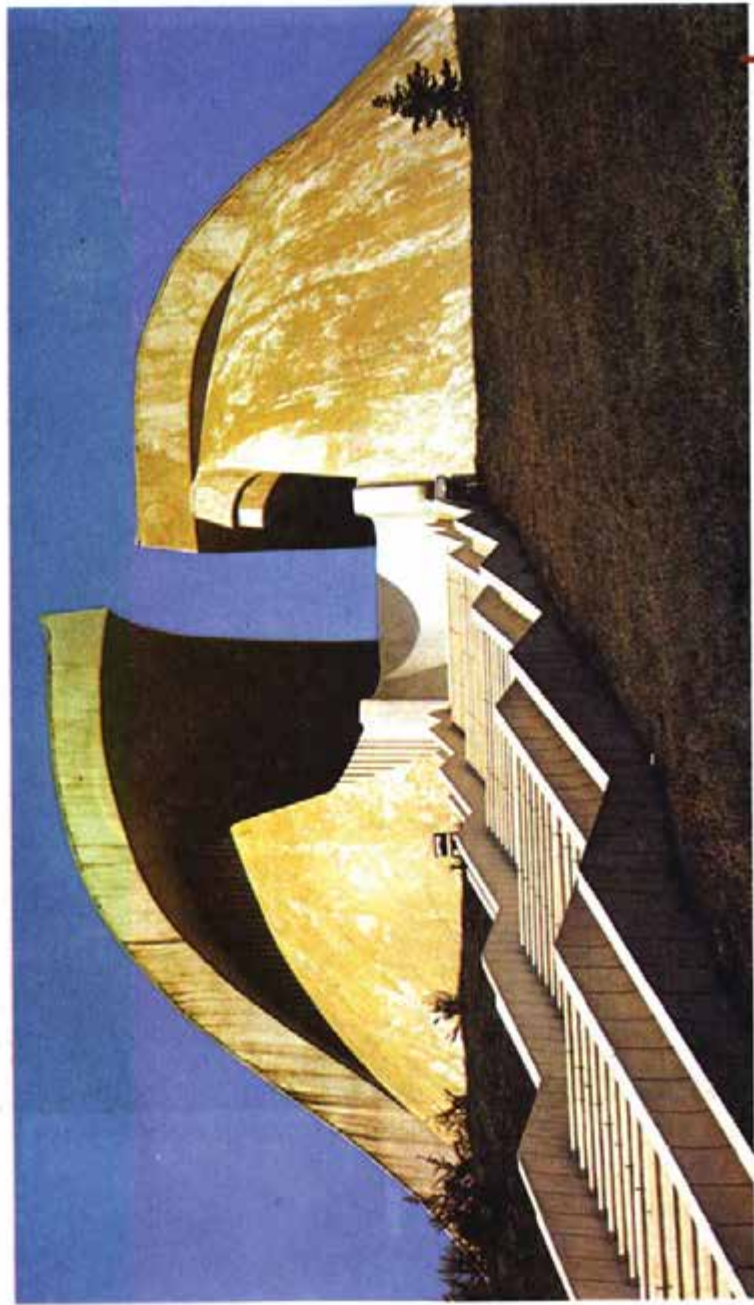
Споменик „Преспанско советување“
во близина на Отешево

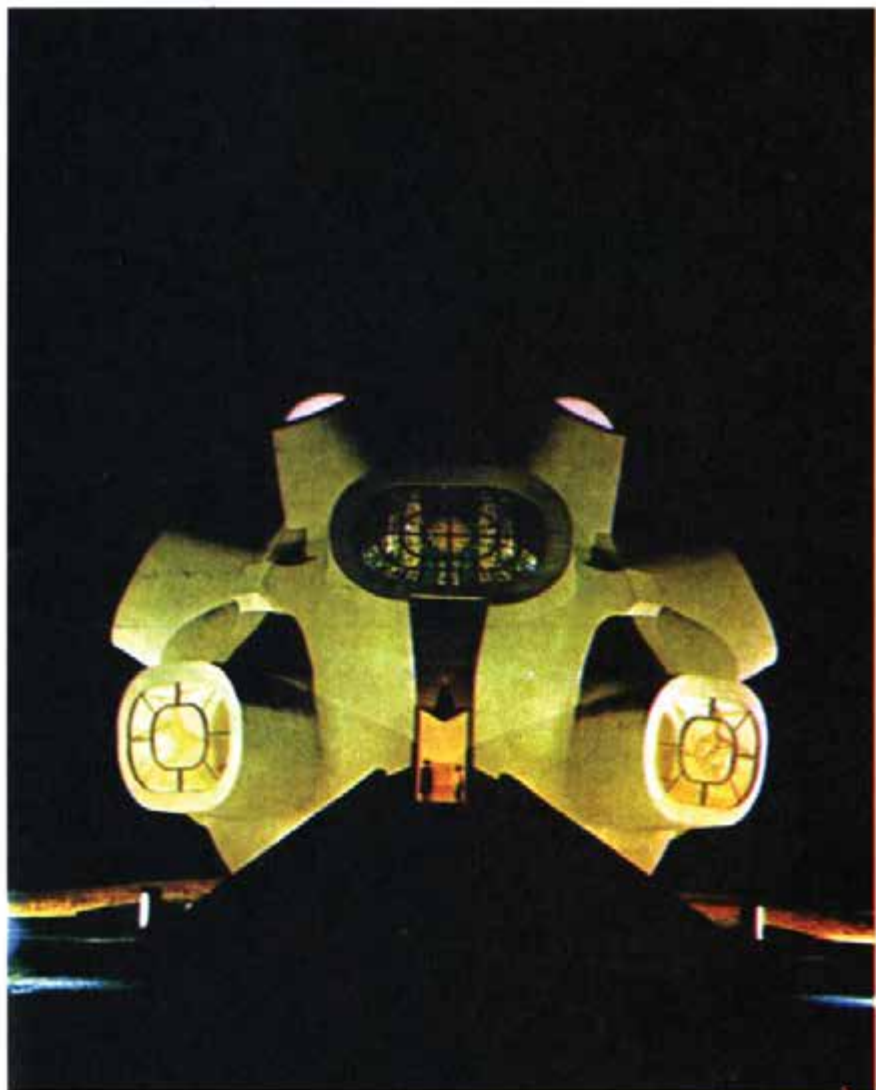
Поглед на Прилеп - градот херој

Сломен-костурница на паднати борци во НОБ, во Куманово

Сломен-костурница на паднати борци во НОБ, во Велес

Споменикот „Илинден“ - ноќе

III ДЕЛ

СТО ГОДИНИ
МАКЕДОНСКО
ИСЕЛЕНИШТВО

- ПЕЧАЛБАРСКИ БРАНОВИ
- ИСЕЛЕНИЧКИ КАТАРЗИ
- НЕРАСКИНЛИВИ ВРСКИ
- АВСТРАЛИСКА ИЛИНДЕНСКА РАЗГЛЕДНИЦА
- ЈОВАН Д. КОКАЛОВСКИ (АВСТРАЛИЈА)
- КУД „ИЛИНДЕН“
- ИЛИНДЕН ОД ИСЕЛЕНИЧКА ДИОПТРИЈА
- КАНАДСКА МУЛТИКУЛТУРНА ПАНОРАМА
- СТИВ ПИАКАС (КАНАДА) - СТО ГОДИНИ ИЛИНДЕН
- ЕВРОПСКИ ИЛИНДЕНСКИ ХОРИЗОНТИ
- ВАСИЛ ПЕЦУРОВСКИ (ГЕРМАНИЈА) - ИЛИНДЕНСКА
- АМЕРИКАНСКИ ИЛИНДЕНСКИ ВИДИЦИ
- БОШКО РАЈЧОВСКИ – ПЕЛИСТЕРСКИ (САД) - ИЛИНДЕН

ПЕЧАЛБАРСКИ БРАНОВИ

Развојниот пат на македонското иселеништво во изминатиот период во основа се совпаѓа со развојот на настаните на Балканот и уште повеќе од тоа како се движеле настаните околу Македонија. Како резултат на тоа преселничките печалбарски движења на Македонците и нивниот интензитет биле условени, пред сè, од тешките економски услови за живеење и работа, а во помал број случаи и од причини што имале национално-политички карактер. Тешките и лоши, често и невозможни услови за живеење и постојаната борба за опстанок, присиле голем број Македонци да се определат, покрај другото за печалбарство (во почетокот), а подоцна и за иселеништво (во најново време).

Тешко е да се прецизира времето, кога Македонците почнале да одат на печалба во прекуокеанските земји, САД, Канада, Австралија и Аргентина. Меѓутоа, се знае дека првите печалбари од Македонија пристигнале на северноамериканскиот континент во 1885 година, а првата поголема група, претежно од селото Буф, Леринско, во 1898 година. Во истата година пристигнала и една помала група од Долна Преспа и од Битолско. Во Австралија првите Македонци – печалбари пристигнале по Првата светска војна, а првите групи во 1924 година.

Печалбарството, односно преселувањето од Македонија во прекуокеанските и европските земји било карактеристично за традиционално иселеничките краишта: Леринско, Битолско, Преспанско, Костурско,

Охридско, Воденско, Прилепско, Струшко, Солунско, Тетовско и други делови на Македонија. Иселеничките движења во овие краишта се засилиле по Илинденското востание во 1903 година, а иселувањето особено било изразено по Балканските и по Првата светска војна, кои наместо слобода од петвековното ропство, на Македонците им донеле тројна поделба, угнетување, асимилација, денационализација и физичко истребување, што ги спроведувале порано ослободените земји: Бугарија, Кралска Југославија, Грција и Албанија.

Бранот на иселување од сите делови на Македонија, исто така, бил интензивен меѓу двете светски војни, а особено по светската криза. Иселувањето се засилило по Втората светска војна, а особено по поразот на Демократската армија во Грција, на чија страна застана масовно и македонското население од егејскиот дел на Македонија, со надеж дека конечно ќе ги добие своите национални и социјални права. Поради репресиите и другите смислени притисоци на грчките власти врз македонското население, во овој период огромен број Македонци и други националности биле присилно принудени на преселување и морале да ги напуштат своите родни места. Ваквите појави биле особено изразени во Леринско-коптурскиот крај, каде што постоеле по десетици агенции кои се „грижеле“ за иселување на македонското население од нивната родна Македонија.

Исто така, карактеристичен е периодот по 1960 година, кога со отворањето на СФР Југославија кон светот и со вклучувањето во меѓународната поделба на трудот, паралелно со преселбата на аграрното население во градовите и со либерализацијата на политиката за одење на работа во други земји, дојде до иселување на поголем број работници и интелектуалци од Македонија на северноамериканскиот континент. Преселенички движења кон САД и Канада, Австралија и Нов Зеланд и во други светски центри се присутни и денес,

меѓутоа нивниот интензитет е различен, зависно од економско-политичкиот момент во Македонија, на Балканот и во светот.

Во почетокот на одењето на печалба во прекуокеанските земји, особено во осумдесетите години на минатиот век, значителен број од иселениците се враќале во родната земја, граделе нови куќи, купувале недвижен имот и ги школувале своите деца на вишите и високите школи во Република Македонија. Прекуокеанските и европските земји за малкумина биле можност за привремено вработување и престој од неколку години. Тоа помалку, или воопшто не е случај со иселениците од Егејска Македонија. Нивното иселување имало траен карактер. Меѓутоа, одреден број иселеници и жители од егејскиот дел на Македонија ги испраќале своите деца на школување на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и на други факултети и институти во Република Македонија.

Бројот на македонските иселеници во минатото се зголемувал од година во година, пред сè, поради миграционите и популационите движења. Меѓутоа, не постојат целосни и попрецизни податоци за нивниот број. Според одделни податоци се проценува дека во светот живеат од 500 – 700 илјади македонски доселеници од сите делови на Македонија, како и од делот во Албанија, од кои околу 150.000 во САД и 150.000 во Канада, 250.000 во Австралија, 100.000 во Европа и други земји.

Тешко може да се определи бројот на Македонците во иселеништвото, бидејќи при доаѓањето во новиот свет, Македонците патувале, односно доаѓале со турски, грчки, бугарски, српски и други патни исправи. Во зависност од тоа нивните имиња се врзувале за земјите од кои што доаѓале. Единствено Македонците од Република Македонија заминувале со македонски патни исправи и се регистрирале официјално како Македонци во прекуокеанските земји. За Македонците од другите делови на Македонија, за жал, процедурата за

докажување на сопствениот идентитет била потешка и непријатна, не ретко се кршеле и основните морални норми пропишани од Декларацијата на Обединетите нации за основните човечки права.

Слободниот национален и општествен развој и пробивот на вистината за Република Македонија се силен поттик за организираниот живот на иселениците врз национална основа. Тоа наедно значело и најефикасна одбрана против сите напори на странските пропаганди и непријателските дејствувања.

Организираното дејствување во прекуокеанските и европските земји досега го опфаќале мнозинството македонски иселеници. Притоа, важна компонента е тоа што биле единствено организирани и во нив членувале Македонци без оглед од кој дел на Македонија потекнувале. Иселеничките организации и нивното членство постојано се зголемувал, а нивната активност се проширувала и квалитетно подобрувала.

Во последните неколку децении програмите за мултикултура претставувале своевидна пригода за проширувањето на соработката и еманципацијата на македонските иселеници во многу области на животот. Пред сè, тоа се однесувало на културата, спортот, на прашања и проблеми од областа на образованието и воспитанието, радио и телевизиските програми, социјалното згрижување и слично. Исто така, од особена важност за презентирање на македонскиот збор, култура, историја, обичаи и традиции биле многубројните македонски весници, списанија, билтени и друг вид гласила.

Бројни организации и здруженија на црковно, културно-просветно, спортско и друго поле со своето дејствување досега го одразувале единството на Македонците, без оглед дали потекнуваат од Република Македонија, егејскиот или пиринскиот дел на Македонија или од Албанија и Србија. На тој начин непосредно придонесувале за афирмација на Македонците како посебна и компактна етничка целина.

ИСЕЛЕНИЧКИ КАТАРЗИ

Јатката на гурбетството, според Горче Петров (кој го изучувал во 1909 година емигрантското движење од Македонија во разни земји и континенти), била Југозападна Македонија. Причина за тоа било албанското иселеничко движење кон исток, што имало за резултат истиснување на македонското население од земјата, разбојништвото на шиптарските банди, сечењето и палењето на шумите, што го оневозможувало сточарството и дрвното производство и пропаѓањето на многу занаети. Почетокот на гурбетството се забележал во чисто планинските западни и југозападни краишта на Македонија, каде што арнаутскиот притисок бил најсилен. Гурбетството како широка општествена појава, особено за Демир-Хисарско (Битолско) и Кичевско, постоело од крајот на 19 век.

Одењето во туѓина било привремено одделување од куќата. Семејствата останувале, а иселениците се враќале дома случајно или во сезони. Обично гурбетството било насочено кон Србија, Бугарија, Цариград и други поголеми градови во Турција и Романија.

Емигрантското движење за Америка, Канада и други континенти било само проширување на регионалното гурбетството. Според Горче Петров, прв повод за иселување во Америка бил даден во Романија со прогонот на Македонците во 1898 година, по повод убиството на романскиот журналист Михајло. Нов поттик на иселеничкото движење во 1900 година бил направен со

протерувањето на јагленарите во шумите на Европска и Азиска Турција и затворањето на границата за секакви гурбетчии од грчка страна. Пустошењето во време на Илинденското востание и по него, како и подоцнежните борби придонеле да се прошири заминувањето преку океаните и морињата. Во Охридско во 1905 година движењето земало силен замав. Кон 1908 – 1909 година тоа движење се засилило особено во Леринско, Костурско, Битолско, Преспанско, Прилепско. Точниот број на македонските иселеници во Америка не можел да се одреди. Пред големата економска криза во таа голема прекуокеанска земја нивниот број достигнал до 18.000 души, од кои 70 – 80 отсто биле селани. До 1908 година бројот на иселениците во Америка не бил повеќе од 50.000 души (8.000 во 1903 година, 10.000 во 1904 г., 12.000 во 1905 г. и 16.000 во 1906 г.). Во време на Втората светска војна и по неа, нов прилив на емигранти во Америка и Канада имало од Егејска Македонија и делумно од Петрич, Банско и Неврокоп, во Пиринска Македонија.

Голем број македонски иселеници распрнати низ градовите, фармите и плантажите на Америка, Канада, Бразилија, Австралија, Египет, Европа и во соседните држави, не доаѓале со намера да се населат, туку само да спечалат пари и да се вратат во своите домови, каде што ги чекале нивните семејства. Но, причините што ги терале овие наши луѓе да ја бараат заработувачката далеку од родната гротка, биле од потешка природа, заради што многумина од нив и не се вратиле. Тие мислеле на своите блиски во стариот крај, ги помагале испраќајќи им пари и материјална помош. Останала нераскинливата нишка што ги поврзувала со своите села, со своите земјаци, блиските роднини и пријатели, со старата татковина.

Првите форми на собирање меѓу македонските иселеници се појавиле во времето на масовното доаѓање во новите средини, каде со себе ја донеле својата

култура, традиции и обичаи. Како резултат на тоа, во сите поголеми центри, како што се: Детроит, Гери, Понтијак, Торонто, Перт, Мелбурн, Сиднеј, уште на почетокот се формирале помагателни друштва кои имале за цел да ја зачуваат македонската култура, обичаите и верските традиции, да обезбедат материјална помош на социјално загрозените Македонци, како и да собираат средства за изградба на цркви, училишта и други објекти во нивните родни места во Македонија. Така, уште во далечната 1910 година била изградена првата црква во Торонто, додека првата банка била формирана во 1912 година. Исто така, биле формирани повеќе селски друштва на иселениците од цела Македонија. Особено на Македонците од Егејска Македонија, меѓу кои Ошчимското и Баничкото селско друштво биле поактивни.

Македонските иселеници во прекуокеанските земји започнале да се организираат во пошироки облици дури по Првата светска војна, а во периодот меѓу двете светски војни се чувствуваала забележителна раздвиженост и активност на национален план. Така, започнале да се формираат првите македонски независни прогресивни групи во САД и Канада. Тие, во прв ред, се залагале за афирмација на реалните насоки и патишта, по кои можела да се движи македонската револуционерна и идејна борба, која била нераскинлив дел од борбата на другите напредни сили на Балканот. Овие прогресивни групи се обединиле во Сојуз, т.е. во Македонски народен сојуз (МНС подоцна како Македонско американски народен сојуз – МАНС) по првата конференција во 1930. Главната цел на МНС била борбата за извојување слобода на Македонија, со желба да се создаде Балканска федерација во која би се гарантирале националните, политичките и социјалните права и слободи на балканските народи, вклучувајќи го и македонскиот народ од трите дела на Македонија. За реализирање на таквата политичка платформа МНС сметал

на содејство и поткрепа од сите прогресивни сили и луѓе во светот, особено од оние на Балканот.

Македонските иселеници во прекуокеанските земји манифестирале позитивен став и голема лојалност кон Народноослободителната борба и НР Македонија, и пружиле организирана помош во нејзината обнова и изградба по војната. Меѓутоа, најкрупна и најзначајна по својот ефект и значење била кампањата за изградба на Американската болница во Скопје, која започнала во 1946 година, а во 1958 година била свечено пуштена во употреба.

НЕРАСКИНЛИВИ ВРСКИ

Македонците, особено во прекуокеанските земји во изминатиот период биле тесно поврзани со традициите. Затоа, тие често се населувале на порано формираните македонски етнички населби. Таму, во светските метрополи, македонските доселеници постигнале забележителни резултати во областа на културата, образованието и социјалниот живот воопшто. Нивните постигања на економски, образовен и културен план, во голема мерка, придонесувале тие да не бидат третираани како граѓани од втор ред, туку како интегрален и важен дел во новата средина, познати и признати од домашниот фактор и од другите етнички групи. Голем број на деловни луѓе од македонско потекло низ светот постигнале евидентни резултати. Ваквиот напредок, пред сè, придонесува за нивната општествена афирмација и поповолен третман во средините каде живеат, однесувајќи се кон нив како кон посебна етничка заедница, рамноправна со другите етнички групации во многунационалните општества во САД, Канада, Австралија, Нов Зеланд, Европа, Јужна Америка и во други земји.

Од политички и други причини, на Македонците од егејскиот дел на Македонија не им било дозволено да се школуваат на својот мајчин јазик, а многу мал бил бројот на оние што завршиле грчки училишта. Затоа, поголемиот број Македонци од овој дел на Македонија, (а кои во прекуокеанските земји се најбројни и ги има околу 60 отсто), дошле во новата средина со многу ниско или

со никакво образовно ниво. Меѓутоа, мотивирани од желбата да обезбедат основна егзистенција и да создадат подобри услови за живот на семејството, посветувале поголемо внимание и на образованието и личниот статус. Како резултат на тоа, голем број од нив го научиле англискиот јазик, а своите деца ги испраќале на школување во англиски училишта, колеџи и универзитети. Ова било изразено кај последните неколку генерации, особено кај иселениците од поново време кај кои повисокото воспитно-образовно и културно-научно ниво, придонело за подобрување на нивната образовна структура и општествениот статус.

Свој придонес на овој план имала и Македонската православна црква која играла значајна улога во опфаќањето на Македонците надвор од земјата, особено во прекуокеанските земји, а во поново време и во Западна Европа. По обновувањето на Охридската архиепископија во 1958 година и по прогласувањето на автокефалноста во 1967 година, Македонската православна црква направила силен пробив меѓу бројното македонско иселеништво во прекуокеанските земји – САД, Канада и Австралија, како и меѓу Македонците кои повремено или постојано се вработиле во западноевропските и други земји.

Идејата за формирање македонски црковни општини во прекуокеанските земји се родила најпрвин во Мелбурн – Австралија, каде што била осветена првата македонска православна црква „Св. Ѓорѓи“. Тоа е прв македонски храм на австралискиот континент, а и воопшто во иселеништвото, осветен од македонски владика. Тој чин за сите Македонци во Мелбурн и пошироко бил од особена важност и претставувал темелник на Македонската православна црква во прекуокеанските земји. Во 1962 година бил поставен камен-темелник за изградба на црквата „Св. Петар и Павле“ во Гери, САД, во 1964 година на црквата „Св. Климент Охридски“ во Торонто,

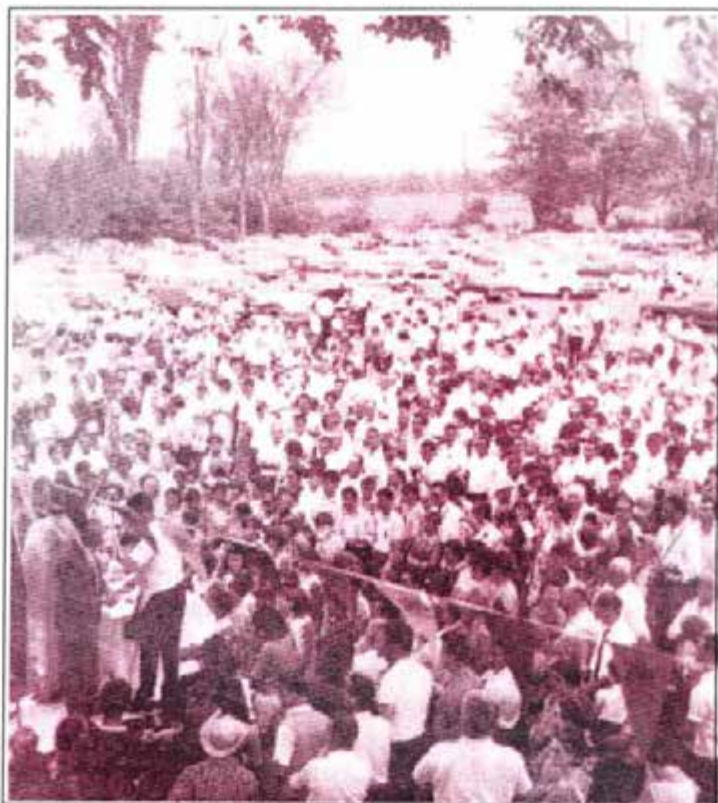
Канада, а во 1973 на црквата „Св. Наум Охридски“ во Малме, Шведска. Тој број постојано се зголемува, па активно работат бројни црковни општини и манастири во трите епархии на Македонската православна црква: Американско-канадска, Австралиска и Европската епархија, кои ги координираат активностите на црквите. Денес македонски црковни општини и цркви во прекуокеанските земји има 20 во САД, 10 во Канада, 28 во Австралија, а 28 во западноевропските земји и една во Африка.

Македонските православни цркви и општини се мошне ценети во домашните средини, пред сè, заради резултатите што Македонците ги постигнале во работата, а и заради нивниот лојален однос кон новата татковина. Тие досега претставуваат најзначајни и најголеми собиралишта на иселеници од трите делови на Македонија. Македонските православни цркви во прекуокеанските и европските земји го одразуваат единството и непосредно придонесуваат за афирмација на Македонија.

Од особена важност за активното живеење на македонските иселеници досега било создавањето на црковните општини, градењето цркви и манастири. Така, преку своите црковни општини ја афирмирале Македонија како членка на меѓународната заедница. Всушност, тие биле мост на соработката на Република Македонија со Европа, со Австралија, САД и Канада. Досега не еднаш е кажано дека македонското иселеништво и неговите асоцијации, како што се македонските црковни општини, прераснало во мошне значаен и позитивен фактор во градењето на добрите и заемни односи меѓу земјите во кои живеат нашите иселеници и Република Македонија. Но, и во фактор во градењето на добрите односи меѓу државите во кои живеат македонските иселеници и Република Македонија.

Македонски православни цркви, културно-уметничките, спортските друштва, женските секции, македонските училишта, радио и ТВ часовите, весниците,

списанијата и билтените играат огромна улога за македонските иселеници во прекуокеанските земји. Тие биле можност и средство за афирмирање на културните вредности и постигања на македонските иселеници во прекуокеанските земји, но и афирматори на Република Македонија, како нераскинлив и интегрален дел на меѓународната заедница.

Иселенички пикник во Торонто, 1969.

АВСТРАЛИСКА ИЛИНДЕНСКА РАЗГЛЕДНИЦА

Аоселувањето на првите Македонци во Австралија започнало по Првата светска војна, кога патиштата кон Америка биле затворени. Така, поголеми групи македонски доселеници од Леринско, Костурско, Битолско, Преспанско и Охридско пристигнале во Австралија 1924 и 1927 година. Особено по 1934 година, односно по доаѓањето на Метакас на власт во Грција, бројот на доселениците од Егејска Македонија се зголемувал, а по Граѓанската војна дошло до вистински бран на иселување. По шеесеттите години, пак, бројот на доселениците во Австралија рапидно се зголемил и од територијата на Р. Македонија.

Денес Македонците во Австралија претставуваат една хомогена целина, веќе афирмирана и често посочувана како пример по својата организираност и активност меѓу Австралијанците и другите етнички групации. Тоа особено е изразено во македонските православни црковни општини, кои се вистинско огледало на нивните активности, односно духовни културно-просветни и забавни центри за македонскиот народ и за неговите генерации од македонско потекло. Во македонските православни црковни општини македонските доселеници, без оглед на тоа од кој дел на Македонија се дојдени, зборуваат ист јазик, пеат исти песни, играат исти ора, учат на македонски јазик и ги продолжуваат македонските илинденски традиции и обичаи донесени од Македонија.

Паралелно со создавањето на македонските друштва, црковните организации и другите асоцијации, особено по Втората светска војна, македонските доселеници во Австралија покренале и издавање на иселенички весници, списанија и отворање радио-часови на мајчин јазик, преку кои ги изразуваале целите и задачите на организациите, нивните активности и целокупното живеење, како и стремежите на нивните постигнувања во целина.

Прв весник кој во Австралија се печател на мајчин македонски јазик е „Македонска искра“. Тој излегувал цели десет години како орган на Македонско-австралискиот народен сојуз (МАНС) и претставувал вистински пример за развојот на македонското новинарство на овие простори. По „Македонска искра“ се појавиле бројни информативни гласила како „Илинденско востание“, кои се јавувале по повод прославата на 48-годишнината на Илинденското востание, „Македонски глас“, како продолжение на „Македонска искра“, потоа „Народен глас“ во Мелбурн „Единство“ во Сиднеј и многу други. Во продолжение се дадени гласилата поврзани со Илинден.

„ИЛИНДЕНСКО ВОСТАНИЕ“ (1951 – 1952) – МЕЛБУРН

По повод 48-годишнината од Илинденското востание, на 18 август 1951 година, во Мелбурн излегло пригодното издание под име „Илинденско востание“. Тоа било тпечатено на македонски јазик, на Леринско-костурски дијалект и на англиски јазик, на две големи страници формат 29 x 42 см., како орган на Македонско-австралискиот народен сојуз, (МАНС) огранок во Мелбурн. На првата страница се поместени поголем број фотографии, меѓу кои, од Гоце Делчев, Даме Груев, Јане Сандански, Горче Петров, потоа од Лазо Трповски и Мирка Гинова,

а на истата страница се дадени и песните „Илинденски марш“ и „Шуми Вардар“, „Песна за Трповски“ и „Македонски народ“. На втората страница е поместен пригодниот текст кој се однесува на историјата на Илинденското востание, како и други текстови кои се поврзани со борбата на Илинден. На англиски јазик е поместен текст под наслов „Што значи Илинден за Македонија и нејзиниот народ“. Всушност, тоа е материјалот што на 31 јули 1949 година е пренесен преку радиостаницата 2ND од Њукасл, придружен со народна македонска музика, што го подготвил Стојан Србинов, а го читал К. Мурџев.

Во август 1952 година е отпечатен уште еден број од „Илинденско востание“. Тоа е специјално издание по повод прославата на Илинденското востание и свикувањето на Четвртата конференција на МАНС. Тој број има само две страници, на кои доминираат текстови поврзани со Илинденското востание, фотографии, песни, вести и соопштенија за одржувањето на конференцијата на МАНС на 2 и 3 август истата година.

**„МАКЕДОНСКИ ИЛИНДЕНСКИ ВЕСНИК“
(1966 – 1967) – МЕЛБУРН**

Првиот број на „Македонски илинденски весник“ се појави по повод прославата на Илинденското востание. Во него доминираат текстови за Илинденското востание, статии по повод 40-годишнината од смртта на Крсте Мисирков, за 1050-годишнината од смртта на св. Климент Охридски и други. Посебно место е посветено на десетгодишнината од формирањето на Македонската православна општина во Мелбурн, потоа информации за работата на македонската општина во Перт и за големите илинденски прослави. Не е наведено кој го

уредува весникот, но се чини уредници биле членови на црковната општина.

Вториот број на „Македонски илинденски весник“ излегол во август 1967 година, на десет страници, (формат 28 x 42 см.). Тоа било издание на македонските општини од Мелбурн, Перт, Аделајд, Були, Вулунгонг, Порт, Кембла, Њукасл, Квинбијан и Шепартон. На првата страница е поместена фотографија од Гоце Делчев, а текстот носи наслов: „Поклон и вечна признателност на хероите од 1903 и на тие од 1941 – 1949 година“, со поднаслов „Животвори духот на Илинден“. Во продолжение се поместени честитките од Синодот на МПЦ и на Матицата на иселениците од Македонија, како и опширниот текст кој се однесува на животот и работата на македонската црковна општина „Св. Ѓорѓи“. Важен простор му се посветува на текстот за прогласувањето на Македонската православна црква за автокефална, проследен со фотографија на поглаварот на обновената Охридска архиепископија, македонскиот архиепископ Охридски и Македонски г.г. Доситеј.

Голем простор во овој број е посветен на работата на македонските заедници ширум Австралија, каде што се одвиваат голем број значајни активности, како и текстот што се однесува на македонскиот народ и последните настани во Грција. Од ова гласило се отпечатени само два броја.

„ИЛИНДЕНСКИ ВЕСНИК“ (1975 – 1980) – СИДНЕЈ

„Илинденски весник“ било гласило на Македонско-австралиското културно-уметничко друштво „Илинден“ од Рокдеил, кое започнало да се печати во јули 1975 година. Првиот број излегол по повод илинденските

празници. Тој е печатен на македонски јазик со латиница и на англиски јазик, а само главата, односно насловот на весникот и неколку позајмени материјали се со кирилица. Првиот број од овој весник е печатен на 24 страници, голем формат (20 x 43 см,) што го задржал и во наредните броеви.

Во воведникот на втората страница, покрај другото, се вели: *„Како прилог на настојувањето и желбите на членовите на друштвото „Илинден“ да ги прибере младите и со заеднички сили да се негува она што е и најмило и најсветло: нашиот јазик, нашиот фолклор, нашите стари добри македонски обичаи, а и како прилог на прославувањето на Илинден, како еден мал обид да се оддолжиме на нашите великани кои живеела и паднаа за Македонија, се роди овој прв број на „Илинденски весник“ во Рокдеил. Се очекува весникот да биде прифатен од доселениците како свое гласило и трибина. А тоа се покажа со бројните донатори што го помогнаа излегувањето на весникот, особено помошта на колегите од Редакцијата на весникот „Ново доба“ кои со својата техника помогнаа да се уреди првиот број.“*

Првиот број на *„Илинденски весник“*, покрај другите текстови, го содржи материјалот под наслов *„Гоце Делчев, идеологот на македонската револуција“*, што е поместен на англиски јазик, потоа на по 2 страници се презентирани текстови на македонски јазик под наслов *„Живееја и паднаа за Македонија“* и *„Така гинеа војводите – кој од куршум, кој од нож“*. Во продолжение се поместени текстовите за св. Климентовата автокефална Македонска православна црква и за Илинден 1903 - 1944 година, а посебен простор е посветен на текстот што се однесува на друштвото *„Илинден“*, формирано на 13 март 1974 година.

Вториот број на *„Илинденски весник“* е отпечатен во октомври 1975 година, на голем формат, (29 x 43 см) со латиница и на 24 страници. Посебно внимание е посветено на текстот за паднатите борци за Македонија, за историскиот развој на Австралија, што е даден

во неколку продолженија, како и за прославите на илинденските празници во Сиднеј, за донаторите на весникот, за развојот на Македонија и Скопје и друго.

Бројот 3 од јануари 1976 година е посветен на новогодишните празнувања и е со најголем број страници (64). Тој обилува со материјали од историјата, културата, стопанството, општествениот живот во Македонија и во Австралија, а се поместени и голем број рекламно-пропагандни материјали од фирми во Сиднеј и пошироко. Поголемиот број текстови се позајмени од гласила што се печатени во Републиката, а од изворните текстови за одбележување се оние кои се однесуваат на активности во македонската колонија во Сиднеј, особено на КУД „Илинден“. Посебен простор е посветен на истакнатиот диригент Ванчо Чавдарски, кој во тој период работел во Сиднејската опера и постигнул завидни резултати, како и на второто продолжение од историскиот развој на Австралија, поместено на англиски јазик. Во овој број, покрај другото, се среќаваат и рубриците „Детско катче“, „Со камера низ старите албуми“, „Антички градови во Македонија“, „Писма до редакцијата, и други.

Бројот 4 е за периодот февруари-март 1976 година, отпечатен е на 24 страници, а на ист формат како и претходните броеви. И овој број е исполнет со позајмени материјали од други гласила, а има и текстови во продолженија од историскиот развој на Австралија, од старите албуми, како и текстови за паднатите борци за Македонија.

Бројот 5 е идентичен на претходните броеви. Тој е отпечатен за периодот мај-јуни 1976 година. Од изворните текстови е поместена информацијата за посетата на македонската црковна делегација на Австралија, и се дадени материјали за бројните активности на македонскиот архиепископ г. Кирил во Мелбурн, Сиднеј, Њукасл и Перт, потоа бројни фотографии, позајмени текстови, писма и други информации.

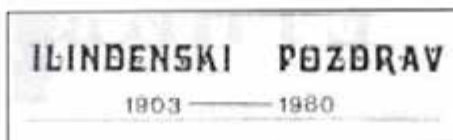
Бројот 10 како и претходните е ист и по формат и по сличност на содржината. Тој е отпечатен во август

1979 година, а е посветен на 76-годишнината од Илинденското востание. Во него покрај материјалите по повод Илинден, се поместени текстови за македонските дополнителни училишта во Њутаун, Јагуна и Кенди Веил, потоа текстови од илинденската прослава и активностите на КУД „Илинден“, од спортските настани во Републиката и во македонската заедница во Сиднеј.

Бројот 11, пак, бил отпечатен во октомври 1979 година и е посветен на 11 Октомври. Тој е отпечатен на македонски јазик со кирилица и на 24 страници. Во воведникот, покрај другото, се вели: „Еве нè пак, со еднаесеттиот број на „Илинденски весник“, точно на еднаесеттиот ден од октомври, ден кој со златни букви е запишан во историјата на македонскиот народ, ден кој пред 38 години ја отвори новата страница од таа историја. Овој број обилува со изворни текстови меѓу кои, за македонското етничко училиште св. Кирил и Методиј во Анклиф, за богатиот општествен живот на Македонците во Њукасл и Вулунгонг, како и за септемврскиот фудбалски турнир, на кој учествувале бројни македонски екипи. Од спортските вести е и онаа за гостувањето на Вардар од Скопје во Австралија.

Бројот 40 датира од април 1980 година, а е отпечатен на 16 страници. Тој е исполнет со текстови од други гласила и со мал број информации за активностите од македонските заедници. Се чини овој е последен број на „Илинденски весник“ од Сиднеј.

„ИЛИНДЕНСКИ ПОЗДРАВ“ (1980) – ПЕРТ

Ова, всушност, е избор на текстови на англиски јазик кои се однесуваат на Македонија и на македонскиот народ од сите делови на Македонија. Летокот

односно изборот бил отпечатен во Перт во август 1980 година, на 14 страници (формат 20 x 33 см,) со исклучок на неколку текстови на македонски јазик, поголемиот број се фотокопии и дадени во оригинал на англиски јазик. Цената на чинењето е 50 центи. Тој е отпечатен како „Илинденски поздрав“ – 1903-1980 година, на чија насловна страница се поместени фотографии од Никола Карев, Гоце Делчев, Кочо Рацин и Никола Вапцаров.

На втората и третата страница е поместен текст под наслов „Илинденски поздрав до македонскиот народ, а Македонија е предмет за дискусија на светската сцена“. Во текстот се вели дека еден дел од светските политичари живо се заинтересирани за македонското национално прашање и продолжува: *„Искрено веруваме дека светското мислење е од големо значење за афирмација на еден поробен народ, а за македонскиот народ тоа значи уште повеќе. Тука треба едно да ни биде јасно и чисто, оти и мислењето, желбите и мислите на македонскиот народ, како и неговото достоинство во борбата за национална слобода, афирмација и обединување, сè и ќе бидат решавачки фактор во тој однос“.*

Исто така, во продолжение, покрај другото, се вели дека С.Р. Македонија од своето создавање во 1944 година има постигнато огромни успеси, во борбата за национална афирмација и за признавање на националните права на македонската нација. Но, да се добие национална слобода за самиот македонски народ Републиката треба да се бори за целиот македонски народ ширум светот“.

Изборот на материјалите во „Илинденски поздрав“ е на англиски и во оригинал. Така, на четвртата страница е поместен текстот на „Вашингтон пост“ („Washington Post“) од 11 мај 1979 година под наслов „Македонија се враќа од минатото како субјект на дипломатијата“. На пет страници е поместен текстот „Советскиот фактор на македонската разврска“, објавен во „Срвеј“

(*The Survey*) журнал за источни и западни проучувања, вол. 24 бр. 3 (108) од Оксфорд. Потоа текстот под наслов „Кој треба да ја има Македонија“ објавен во весникот „Обсервер“ (Observer) од 30 јули 1978 година, текстот „Прашање што ги вознемирува границите“, објавен во весникот „Западен Австралијанец“ (*West Australian*), од 21 април 1979 година и други текстови.

**„МАКЕДОНСКИ ИЛИНДЕНСКИ ВЕСНИК“ (1986)
– МЕЛБУРН**

Весникот бил орган на Македонската православна општина за Мелбурн и Викторија „Св. Ѓорѓи“, отпечатен на 16 страници (формат 29 x 41,5 см.) на македонски и англиски јазик со латиница, а само преземените текстови се со кирилица. Излегол во август 1986 година по повод илнденските празнувања.

Во него се поместени текстови за Илинден, илустрирани со фотографија на Гоце Делчев, и за трагичната смрт на архиепископот Охридски и Македонски г.г. Ангелариј, како и информацијата за антимакедонската пропаганда во Грција во која, покрај другото се вели дека таа пропаганда се пренесува во Австралија и дека претставува директен напад врз официјаланата мултикултурна политика на Австралија. Под сличен наслов е поместен текст и на англиски јазик. Од изворните текстови, пак, треба да се истакне оној што се однесува на црковниот живот и активностите на Македонската православна црква „Св. Ѓори“. Поголемиот број текстови на македонски и англиски јазик се преземени од весници и

списанија што се печатат во Републиката, а кои се однесуваат на реагирањата во средствата за јавно информирање против антимакедонската пропаганда во Грција. Исто така во весникот е отпечатена и Резолуцијата од масовниот собир на Македонците во Мелбурн, одржан на 3 август 1975 година, која се однесува на грубото и неосновано негирање на постоењето на Македонците во Пиринска Македонија и воопшто во Бугарија, испратена до партиските лидери и до Владата на Бугарија, а содржи и други вести и информации.

Во изминатите педесетина години македонските радио часови биле извор на информациите за Илинден, Илинденското востание, Крушевската Република и АСНОМ. Тие биле неодминливи информатори за сите историски настани и заслужуваат посебно место во прославата на Илинден 1903-2003.

Меѓу првите етнички радио-програми во Сиднеј е македонската. Македонскиот радио-час започнал да се емитува на 13 јули 1975 година на Радиостаницата 2 ЕА во Сиднеј, кога првпат се слушнал македонскиот збор и песната на тие простори. Во рамките на етничкото радио, покрај јазиците на другите народи во Австралија, одекнала македонската песна. Со тоа австралиските власти им дозволија на македонските доселеници во рамките на експериментална програма сами да подготвуваат пригодни емисии.

Втората радио-програма била емитувана на 3 август и се повтори трипати во траење од по два часа. Започнала во 8 часот, а била посветена на најголемиот празник на македонскиот народ – *Илинден*. Исто така, во Перт, секоја недела се емитува радио-часот на Македонското културно-уметничко друштво „Илинден“.

Денес во Австралија има петнаесетина радио часови на македонски јазик, кои се вистински информатори и афирматори на илинденската епопеја и на илинденската вистина.

КУД „ИЛИНДЕН“ ОД АВСТРАЛИЈА

Македонското културно уметничко друштво „Илинден“ од Рокдеил, предградие од Сиднеј, каде што живеат дваесетина илјади Македонци, е едно од најстарите и најактивните македонски друштва на петтиот континент. Тоа работи во составот на МПЦО „Св. Петка“, а во него досега членувале околу 2.000 млади играорци, музичари, пејачи и други ентузијастички. Во период од 37 години КУД „Илинден“ учествувало на бројни етнички фестивали, црковни и други манифестации и било достоин амбасадор на македонската игра и песна. Трипати гостувало во Република Македонија и учествувало на бројни манифестации со постигнати видни резултати. Македонското културно-уметничко друштво во „Илинден“ го прослави своето три и пол децениско постоење, исполнето со стотици успешни концерти, со многубројни награди и признанија и со толку многу овации и аплаузи за успешната изведба на богатиот македонски национален фолклор.

Ова значајно македонско друштво, за кое со право се вели дека е ороводник меѓу бројните културно-уметнички друштва во државата Нов Јужен Велс, е формирано на 26 ноември 1966 година од група Македонци, ентузијастички, кои преку орото, песната и музиката ја изразуваат силната љубов кон родната земја. Почетокот не бил лесен. Друштвото работело во тешки услови, меѓутоа желбата за организираност и афирмација на македонскиот фолклор била голема. Сè започнало со организирање на игранки, прослави и други свечености на кои се афирмирале младите фолклористи. Подоцна во состав на Друштвото се основале драмска и фудбалска секција, кои имале за цел да ги опфатат младите Македонци да се приклучат во севкупното живеење на доселениците од Македонија.

Со изградбата на македонската православна црква „Св. Петка“ во ноември 1976 година, Друштвото „Илинден“ навлегло во една нова фаза: се формирал Одбор од голем број активисти кои во исто време имале

задолженија во црковната општина и кои решиле тоа да биде во состав на Црквата. Денес КУД „Илинден“ кое работи при црковната општина „Св. Петка“ е носител на најголемиот број активности во Рокдеил и пошироко. Многубројните членови на најдостоен начин го презентираат македонскиот фолклор пред македонските доселеници и другите етнички групации кои живеат во мултикултур-на и демократска Австралија.

Во КУД „Илинден“ досега членувале над 200 Македонци, а во последно време таа бројка се движи околу 300 членови, млади Македонци родени во Австралија. Друштвото настапува на бројни фолклорни фестивали меѓу кои заслужува да се споменат настапите на Етничкиот фолклорен фестивал „Квантас“ што се одржал на 6 јуни 1991 година во познатата светска куќа „Опера Хаус“ под покровителство на Владата на Нов Јужен Велс, каде што достоинствено го презентирале македонскиот фолклор, со другите етнички групи што живеат во Австралија. За успехот на фестивалот КУД „Илинден“ било рангирано во таканаречената „Златна група“ и добило парична награда.

Јован А. Кокаловски (Австралија)

КУД „ИЛИНДЕН“

Почујте нè сите наши Македонци,
во шеесет и шеста КУД – друштво се роди –
од „ИЛИНДЕН“ славен име му се стави
и си тргна смело напред да си оди.

Тоа друштво сега – ние сме сите,
печалбарски деца – здружени ко еден –
петнаесет лета со песни и ора
си градиме живот радосен и вреден.

Роденденот денес го славиме ние,
со успеси видни од еланот траен –
и желба е наша „ИЛИНДЕН“ да расте,
да ни биде вечен – прочуен и славен.

ИЛИНДЕН ОД ИСЕЛЕНИЧКА ДИОПТРИЈА

Во своето историографско дело под наслов „Македонците во новата татковина“ објавено во 1999 година во Сиднеј, Иван Трповски кој повеќе од триесет години живее во овој град посебно место ѝ посветува на Илинденската епопеа. Во делот на книгата под овој наслов, тој пишува дека македонскиот народ кој постојано бил поробуван, издржал едно од најдолгите и најтешките ропства – турското, кое траело пет векови. Под него биле и други балкански народи, но тие порано се ослободиле и создале свои држави. Последен народ кој се ослободил бил македонскиот. Во продолжение, меѓу другото тој пишува:

„Најпознати македонски востанија за ослободување од Турците биле: Карпошовото, Разловечкото, Кресненското и Илинденското. Последното било кренато на 2 август 1903 година и било најголемо и најорганизирано. Со него раководела Внатрешната македонска револуционерна организација т.н. ВМРО. Таа најпрвин се викала „ТМОРО“ (Тајна македонско-одринска револуционерна организација), а била основана на 23 Октомври 1893 година во Солун.

Целта на ВМРО била македонскиот народ да се ослободи од турското ропство, а во исто време Македонија да биде самостојна, обединета и независна од другите балкански држави: Бугарија, Србија и Грција. За кревање на востанието било решено во јануари во Солун 1903 година, (на празникот Св. Пророк Илија).

Одлука тоа да биде на Илинден, 2 август 1903 година донел Смилевскиот конгрес на 7 мај 1903 година.

Македонскиот народ не бил доволно подготвен да се крене на востание и да ја ослободи цела Македонија. Неговите водачи Гоце Делчев (загинал пред востанието на 4 мај 1903 во село Баница), Даме Груев, Ѓорче Петров, Пере Тошев, Димо Хаџи Димов, Јане Сандански, Питу Гули, Никола Карев и др. сакале поголема подготвеност, но некои од другата страна на ВМРО (врховистите) Гарванов, Сарафов и др. сакале тоа да нема успех. Тие мислеле Македонија да ѝ ја предадат на Бугарија. Со голема желба за слобода, Македонците се кренале.

Главниот штаб за кревање на востанието до сиот Македонски народ го објавил следново соопштение: „Браќа, најсетне дојде веќе денот што толку многу го чекавме за да се расправиме со нашиот вековен душман. Крвта на нашите невини браќа од турската тиранија вика високо за отплата. Погазената чест на нашите мајки и сестри сака да си дојде на место! Доста веќе толку маки, доста веќе толку срамови! Илјада пати подобро смрт, отколку срамен и скотски живот! Определениот ден, во кој народот од цела Македонија и Одринско ќе треба да излезе јавно со оружје в рака спроти душманите, е 20 јули (2 август) 1903 година. Тргнете браќа, по Вашите началници на тој ден и соберете се под знамето на слободата. Упорни бидете, браќа, во борбата! Само во упорната и долготрајна борба е нашето спасение. Нека го благослови Бог нашето праведно дело и делото на востанието. Долу Турција! Долу тиранијата! Смрт на душманите! Да живее народот! Да живее слободата! Ура!“

На полноќ, на големиот христијански празник Св Пророк Илија – Илинден, на 2 август 1903 година (нов стил), со биење на црковните камбани во гратчето

Крушево, почна славното Илинденско востание. Крушево и многу околни села биле ослободени и се прогласила Крушевската Република. Таа била прва Република на Балканот. За претседател на Крушевската Република бил поставен учителот Никола Карев.

Крушевската Република била вистинска демократска држава. За подобро одржување на новата македонска народна власт во Републиката, населението било вооружено и градот утврден со длабоки ровови, се отвориле работилници за оружје и муниција, а особено е важно црешовото топче. Биле отворени болници за болните и ранетите, пекарници за леб и др. Претседателот на Крушевската Република Никола Карев за да ја објасни праведната борба, го објавил Крушевскиот Манифест, кој покажува дека борбата на македонскиот народ била не само „Македонија на Македонците“, туку борба за слобода на сите понижени и обесправени во Македонија, без разлика на нивната вера и нација. Исто така, манифестот ги советува муслиманите да не се борат против Македонците, оти тие, исто така, биле поробени од Турците.

Покрај ослободеното Крушево и неговите околни села, Илинденското востание се раширило и низ Демирхисарско, Битолско, Охридско, Костурско, Леринско и други места. Македонците од Костурско во Егејска Македонија се одгласиле на повикот за вооружена борба за слобода на Македонија. Во градовите имало голем број турска војска, па затоа борбата се водела по селата и планините. Народот не го поднесувал тешкото турско ропство па, немајќи многу оружје, се борел и со коси, вили, српови.

Иако добро почнало, Илинденското востание бргу било задушено. Најпрвин била во крв задушена Крушевската Република. Таа живеела само десет дена.

Турците бргу се собрале и со големи војски нападнале од сите страни. Имало и башибозук војска која безмилосно палела, крадела, убивала и прогонувала сè пред себе. Крушево било запалено и ограбено, бидејќи никој не сакал да се предаде. Востаниците се бореле до последен здив за слободата на Републиката.

Најстрашна борба се водела над Крушево кај Мечкин Камен. Тука загинал големиот војвода Питу Гули. Денес на тоа место има голем споменик на паднатите борци за одбрана на Крушевската Република.

Борбите продолжиле и понатаму во Охридско, Кичевско, Преспанско, Леринско и на други места, каде востаничките групи воделе нерамна борба со турскиот аскер. Скоро секаде било палено, грабано, убивано... Поради сето ова, на 2 октомври 1903 година, Главниот востанички штаб наредил борбите да престанат, а оружјето и муницијата да се засолнат и складираат за нови борбени акции.

Така Илинденското востание и Крушевската Република биле скапо платени со крвта на македонскиот народ. Турската власт повторно се вратила по селата и уште повеќе пораснала тиранијата. ВМРО не се откажала со раководењето на понатамошните борби за ослободување.

Иако недоволно подготвено и предвремено крепнато, Илинденското востание има големо значење за историјата на македонскиот народ. Тоа покажало дека македонскиот народ ја сака својата слобода и независност. Македонците му покажале на целиот свет дека се посебен народ и дека сакаат своја држава, како што тоа го имале и другите балкански народи. Но, тие соседни држави не го сакале ослободувањето на Македонија од самите Македонци, туку со нивна помош, за да може секој од нив повторно да ја пороби.

Таквите планови на соседите ги знаеле водачите на ВМРО и сакале ослободувањето на Македонија да

биде од самите Македонци, та никој да не рече дека нè ослободил, па може да нè владее. Затоа, скоро сите со таква идеја биле убиени и не ја дочекале слободата на Македонија. Некои и пред востанието, а повеќемина по него.

Така на пример, легендарниот водач на ослободителното дело на македонскиот народ, Гоце Делчев, бил предаден и убиен и со неговата смрт многу се измениле подготовките за востанието.

Во Солун се одвивала сета македонска прогресивна активност, преку гемиџиите – атентатори, до развиена револуционерна активност која продолжила и трае сè до денешни дни. Во 1915 година бил убиен и „Пиринскиот цар“ Јане Сандански, еден од последните револуционери доследни на илинденскиот идеал.

Откако Турците биле истерани од Македонија, по Балканските војни, соседните држави Бугарија, Грција и Србија ја разделиле меѓу себе. Македонија не можела да се ослободи сама во тоа време борејќи се против три поробители, но желбата за слобода никогаш не згасна.

На Втори август, на Илинден, во 1944 година во манастирот „Свети Отец Прохор Пчински“ во близина на Куманово, се одржало Првото заседание на Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија – АСНОМ. Неговото одржување дошло како резултат на успешната оружена борба на македонскиот народ, што започнала на 11-ти октомври во 1941 година против фашистичките окупатори. Македонската војска во Втората светска војна била дел од фронтот на слободољубивите народи, дел од сојузничките сили. Македонскиот народ ја избрал вистинската страна и го дал својот придонес за заедничката победа над фашизмот. Со сопствени сили и со големи жртви тој ја спечалил својата сопствена слобода и ја создал својата држава Република Македонија.

Се потврди дека Илинденското востание од 1903 година и неговиот неизгаснат факул – Крушевската Република, бил силен предвесник на вториот победоносен Илинден во 1944 година. Со сета своја трагика и порака илинденската епопеа била длабоко втисната во душата на македонскиот човек. Со многубројни белези Народно-ослободителната борба на македонскиот народ од 1941 до 1945 година спонтано ја истакнувала родственоста со Илинден 1903-та. Преку учеството на стари илинденци, преку имињата на партизански одреди, преку псевдонимите на борците, традицијата на Илинден била живо присутна, а изборот на овој ден во 1944 година како чин на прогласувањето на македонската држава претставувало најдостојно признание и благодарност спрема делото на илинденските патриоти, спрема ВМРО и хуманизмот на Гоце Делчев.

На Првото заседание на АСНОМ во манастирот „Прохор Пчински“, кога сè уште се воделе завршните операции за конечното ослободување на Татковината, учествувале полноправни делегати од сите делови на Македонија. Овој свечен собир го отворил најстариот револуционер и учител од Велес, Панко Брашнаров, сведок на двата Илиндена.

„Во моите спомени, ќе рече Панко Брашнаров, се нижат безброј моменти за илинденската народна епопеја и за Крушевската Република. Животворниот извор не секна. Македонија ја поделија, ропствата се менија, но борбата на македонскиот народ не престана“.

Чинот на прогласувањето на македонската држава во рамките на тогашната федерална Југославија на Првото заседание на АСНОМ бил потврден со донесување на повеќе документи со уставно-правно значење. Ќе ги спомнеме: Одлуката за АСНОМ како парламент на македонската држава, Декларацијата за правата на човекот и граѓаните, за рамноправен живот на македонскиот

народ и народностите во Македонија и Одлуката за воведување на македонскиот јазик за службен јазик во државата. Втори август бил прогласен за државен празник на Македонија.

Државотворното значење на АСНОМ има и самиот чин на изборот на највисоките државни органи – Президиумот на АСНОМ на чие чело бил избран Методија Андонов Ченто. Со неговиот избор за прв претседател на Македонија, Ченто го заокружил својот револуционерен лик токму со подготовките за одржување и за популаризација на Првото заседание на АСНОМ. Реализирањето на документите, што ги донело заседанието било наредната, не помалку значајна фаза. Затоа со посебен документ, познат како Манифест, АСНОМ го повика Македонскиот народ, да се вклучи во борбата за конечно ослободување на државата. Манифестот на АСНОМ, истовремено, претставувал декларација со меѓународно значење, порака до сиот свет дека се создала нова држава – Македонија. Впрочем, присуството на Заседанието на претставници на антифашистичката коалиција на: Америка, на Советскиот Сојуз, на Англија и на некои соседни земји во себе содржело елементи на меѓународна верификација на АСНОМ и на македонската држава со своето вековно име Македонија.

Четириесет и шест години Република Македонија живееше како рамноправна федерална единка во рамките на Нова Југославија, период во кој беа остварени значајни резултати во општествениот, стопанскиот и културниот развој, со еден збор, сестрана преобразба.

Кога увиде Република Македонија дека се распаѓа државата Југославија, презеде чекори за своја независност и самостојност што плебисцитарно беше изразено на 8-ми септември 1991 година. Првите повеќепартиски избори, конституирањето на плуралистичкиот

парламент, создавањето своја армија, донесувањето на Уставот, приемот на Република Македонија во Обединетите нации беа макотрпни чекори во процесот на заокружувањето на својата државност. И еве, на прагот на 21 век, по речиси стогодишна организирана борба, на светската карта неповратно стои независна држава Република Македонија, заземајќи го своето место во големото меѓународно семејство со свој идентитет, култура и јазик. Македонците кои потпаднаа под Грција и Бугарија по поделбата на македонската земја, иако рамноправно се бореле во народноослободителната борба против тогашните фашисти, не успеаја да се ослободат. Тие и ден денес се потиснати од старите освојувачи, без признати, ни најелементарните човекови права.

На 8 септември 1991 година кога се распиша Референдум за самостојна и суверена Македонија гласаа и Македонците од дијаспората кои секогаш со мислите се врзани за својата стара Татковина – Македонија. Македонците во Нов Јужен Велс и Квинсленд ѝ дадоа целосна поддршка на Република Македонија за осамостојување. Бидејќи пописот се спроведуваше за прв пат, но земајќи го предвид македонското иселеништво кое доаѓа од разни краеве на распарчена Македонија, според регулативите, гласачите беа поделени на две групи и тоа: едната група на гласачи Македонци кои дошле од Вардарска Македонија, се сметаат како официјални и другата група на гласачи, исто така, Македонци, но кои дошле од другите делови на Македонија, кои сè уште се под окупација на други држави, а овде (во Австралија) дошле со патни исправи од тие земји или од сосема трети земји како деца бегалци – тие беа групата на гласачи за поддршка“, истакнува во својата книга иселеникот Иван Трповски, по потекло од Охридско.

КАНАДСКА МУЛТИКУЛТУРНА ПАНОРАМА

Процесите на иселување во Канада започнале речиси во исто време како и оние во САД. Дури еден период Канада била „отскочна штица“ за одење во САД, каде што полесно се наоѓала работа и заработувачката била поголема, што бил најважниот мотив и за преселниците од Македонија. Познато е дека првите Македонци во Канада се доселиле 1898 година и тоа претежно во Торонто, денес најбројна македонска колонија на иселеништвото, а потоа во Виндзор, Хамилтон и други места, а тоа биле печалбари од Јужна Македонија, денешна Егејска Македонија.

Со формирањето на првите друштва и друг вид асоцијации и организации, меѓу иселеништвото се појавиле и првите информативни гласила. Меѓутоа, веднаш треба да се нагласи дека информативната дејност и организираното живеење во Канада е многу слично, ако не и идентично на она во САД. Всушност, весниците, билтените и другите гласила што излегувале во САД во периодот до Втората светска војна се дистрибуирале и во Канада и во извесна смисла претставуваа заеднички гласила. Ваква практика е присутна и денес и речиси секое гласило претставува информатор за сите Македонци на северноамериканскиот континент.

Првите гласила на македонски јазик ги издала Националната организација „Обединети Македонци“ од Торонто, меѓу кои *„Илинден“* во 1961 година, *„Македонски живот“* 1962 година, *„Илинденски весник“* во 1967 година, *„Македонија“* во 1971 година, *„Канадско-македонски*

глас“ 1979 година, „Македонски глас“ 1980 година, сегашниот весник „Обединети Македонци“ и други. Организацијата „Обединети Македонци“ формирана 1959 година, претставува интегративен фактор на бројното иселеништво и организатор на традиционалниот Илинденски пикник на кој се среќаваат и до 25.000 посетители, а во чија чест се печатат бројни гласила.

Исто така, во изминатите педесетина години, вистината за славниот Илинден била тема и за радио часовите на Македонците во Канада. Тие посебно место им посветува на Илинденското востание, на Крушевската Република, на АСНОМ... Затоа, заслужуваат посебно место во прославата на стогодишнината на Илинден. Денес само во Торонто со успех работат пет радио и два телевизиски часови, слушани од бројното македонско иселеништво, бидејќи секојдневно им ја презентираат македонската култура, јазик и музичките достигнувања. Тие ги информираат Македонците за новостите во Република Македонија, за животот и работата во иселеничките организации, како и за активностите во македонските православни црковни општини, друштва, клубови и друг вид асоцијации, кои претставуваат национални, духовни и културно-просветни центри за македонските доселеници во демократска и мултикултурална Канада.

Во продолжение се претставени македонски гласила што го носат името Илинден.

„ИЛИНДЕН“ („ILINDEN“) (1961) – ТОРОНТО

Ова е прво списание на организацијата „Обединети Македонци“, а и прво списание на македонски јазик во дијаспората. Тоа излегло на 1 август 1961 година како

македонски семеен магазин, а било отпечатено на 24 страници, заедно со кориците, на формат 21,5 x 28,5 см. Се печатело на македонски јазик со латиница и на англиски јазик, со цена на чинење 25 центи. Клишето на главата е на македонски јазик и со латиница, на чија лева страна е поместен амблемот на организацијата „Обединети Македонци“. Списанието го уредил Редакциски одбор составен од членови на организацијата „Обединети Македонци“, а било отпечатено во печатницата „Шерман“ во Торонто.

Во воведната страница на првиот број, се вели дека: *„Обединетиот македонско-канадски комитет започна да го издава ова списание за целата македонска емиграција, и дека се очекува да излегува повремено. Неговата цел е да ја објасни важноста на македонското прашање, односно обединувањето на Македонците во Канада, без разлика на нивната политичка и религиозна припадност. Ако целата македонска емиграција биде водена под едно знаме, ќе се постигнат поголеми резултати на секое поле. Вака обединети ние Македонците ќе бидеме многу покорисни за македонската кауза и за нас самите во оваа земја, обединети можеме да ја развиваме нашата културно-просветна дејност“.*

Понатаму се зборува за отворање културни центри во Канада кои ќе им служат на над 30.000 Македонци со цел преку нив тие да го популаризираат своето име и своето минато... *„Македонскиот комитет го застапува принципот на неутралност – политика која е дело на македонскиот народ кој живее во Македонија, и убеден дека правилно е решено македонското прашање во Канада. Потврда за тоа се постигнатите успеси на последните два илинденски пикници и двете културно-просветни приредби одржани во Торонто“.*

Во овој број повеќето текстови се на англиски јазик, покрај кои, значајно место е дадено на Декларацијата за значењето на „Обединети Македонци“ (Канадски комитет), за македонскиот литературен јазик, за

македонскиот филм и за активностите на Македонците во Торонто, а се поместени и неколку писма, текстови за деца, речник на македонскиот јазик, како и бројни рекламано-пропагандни материјали и фотографии од животот во Македонија и во Торонто. Ова е едно од поиздржаните списанија што македонските иселеници го имале во Торонто и пошироко и претставува пример за македонскиот печат во Канада.

„ИЛИНДЕН“ („ILINDEN“) (1966) – ТОРОНТО

Во чест на Илинденските празнувања во 1966 година бил отпечатен годишникот „Илинден“, како публикација на националната организација „Обединети Македонци – Канадски комитет“ од Торонто. Годишникот бил отпечатен на формат 21 x 29 см. како списание, на англиски и македонски јазик, со латиница, на 56 страници, од кои 40 страници со текстуален дел, а 16 се рекламано-пропаганден материјал. Годишникот го уредил Редакциски одбор на Организацијата. На корицата од годишникот е фотографијата од споменикот на Гоце Делчев, а потоа следи преамбулата на Уставот и амблемот на Организацијата „Обединети Македонци“, и текстот на химната на Канада.

Во воведната статија што е поместена на англиски јазик на втората страница, повеќе се зборува за историскиот момент од тој период, со посебна нагласка на последиците од војната како големо зло за човештвото. Затоа, се вели дека и Македонците во Канада треба да дадат свој придонес во надминувањето на проблемите кои го конфронтираат човештвото. Како потврда на мирољубивоста на Македонците, во продолжение на

англиски јазик е песната под наслов „Мртвото девојче од Хиросима“. Веднаш потоа на македонски јазик следи пригоден текст за Гоце Делчев, народната песна „Болен ми лежи Миле Поп Јорданов“, материјали за Крушевската Република, за потресната трагедија на Христо Узунов, за делото и значењето на свети Климент Охридски, како и за Илинден во светлината на свети Климентовиот јубилеј 1050 – годишнината. Посебен простор е посветен на поетските дела на Константин Миладинов, Никола Вапцаров, Кочо Рацин и други автори, а има и текстови на англиски јазик кои се однесуваат на литературните дела на Григор Прличев, на јазикот на Македонците, на историското Илинденско востание, на македонската музика и фолклор, на уметничкиот балет во Македонија и на други културни вредности.

Публикацијата „Илинден“ што ја издале „Обединетите Македонци“ привлекува со својата разновидна содржина и текстови за актуелниот момент од богатиот национален, културно-просветен и духовен живот на македонските доселеници во Канада и претставува значаен дел од македонската книжевна дејност во дијаспората.

„ИЛИНДЕНСКИ ПИКНИК“ („ILINDEN PICNIC“) (1967 – 1978) – ТОРОНТО

По повод стогодишнината на Канадската федерација (1867 – 1967), Организацијата „Обединети Македонци – Канадски комитет“ издале посебен весник, посветен на Илинденскиот пикник што се одржал на 30 јули 1967 година, отпечатен на македонски и на англиски

јазик, на 8 страници голем формат (41 x 58 см.). Лево на клишето од главата на весникот „Илинденски пикник“ е амблемот на „Обединети Македонци“, кој се состои од три факели, под кои стои „Егеј, Вардар и Пирин“; а од десната страна, знакот на Канадската федерација. Не е назначено кој го уредувал, што е вообичаено кај гласилата на оваа организација, но познато е дека го уредиле членовите на „Обединети Македонци“. На првата страница е поместена фотографијата на Гоце Делчев и сите потребни информации за одржувањето на пикникот во месноста Греит Ривер Парк. Во продолжение следат материјали од историјата и културата на Македонија и македонскиот народ, обично позајмени од гласила што излегуваат во Република Македонија. Од изворните текстови посебно место е посветено на Резолуцијата испратена од МПЦ „Св. Климент Охридски“ од Торонто до архиепископот Охридски и Македонски и поглавар на Македонската православна црква г.г. Доситеј, со која се бара прогласување автокефалност на Македонската православна црква.

Во 1970 година повторно излегол весникот „Илинденски пикник“, на ист формат и број страници како и претходниот. Овојпат на главата од овој број од левата страна бил поместен амблемот на Канада. Исто така, на првата страница е ликот на Гоце Делчев кој постојано е присутен во сите следни броеви, а има и бројни информации за Илинденскиот пикник.

По повод Илинденскиот пикник од 30 јули 1972 година бил отпечатен уште еден број, на формат 43 x 58 см., на чие клише од главата на англиски јазик стои „Обединети Македонци од Северна Америка“, под тоа „Гранка Торонто“, а под тоа „Илинденски пикник“. Од левата страна е поместено знамето и грбот на Македонија, а од десната знамето на Канада, додека во средината е амблемот на „Обединети Македонци“. Следи фотографијата на Гоце Делчев, а од двете страни списокот на имињата на македонски села и градови, со посебна

нагласка на Егејска Македонија, додека на долниот дел се поместени информации за одржувањето на пикникот. Овој број е отпечатен на 8 страници и претставува „терк“ за идните броеви, со насочување Македонците во Канада што поцелосно да бидат информирани, особено за прашањата од национален интерес.

Во „Илинденски пикник“ од 1973 година на првата страница се дадени фотографиите на шест попознати илинденски дејци. Потоа на англиски јазик е објавен Правилникот (Конституцијата) на „Обединети Македонци“ од Северна Америка, текст со фотографии по повод 70-годишнината од смртта на Гоце Делчев, како и други позајмени историски материјали.

Во 1974 година весникот е сличен како претходните броеви, но на 10 страници, а на клишето на главата додадена е етничката карта на Македонија. Покрај големиот број материјали, посебен простор е посветен на изворните информации за активностите на македонските доселеници во Торонто, особено во МПЦ „Св. Климент Охридски“, каде што се одржуваат бројни манифестации и претставува средиште на целокупниот живот на Македонците.

Следниот „Илинденски пикник“ за август 1975 година е отпечатен на 12 страници. На клишето од главата лево е етничката карта на Македонија, а десно амблемот на „Обединети Македонци“. Покрај другите материјали и информации, има и позајмени од „Македонска ревија“ и од други информативни гласила, како и бројни фотографии од поранешните пикници, честитки и рекламни материјали.

По повод илинденските празници во 1976 година, отпечатен е уште еден број на весникот на 10 страници. Вообичаено, на првата страница е поместена програмата и други информации за одржувањето на пикникот, а посебен простор е посветен на текстот за војводата Васил Чакаларов и картата на Македонија од 1770 година. Во продолжение се поместени текстови за македонскиот

литературен јазик, за првото училиште во Леринско и за историјата на Македонија.

Весникот „Илинденски пикник“ отпечатен 1977 година е еден од побогатите со материјали. На 12 страници содржи материјали позајмени од други гласила, потоа Резолуцијата на Обединетите нации, за почитување на човечките права на Македонците во Бугарија и Грција, потоа Крушевскиот манифест и текстот по повод десетгодишнината од автокефалноста на Македонската православна црква.

По повод 75-годишнината на Илинденското востание, во август 1978 година се појави специјално издание на „Илинденски пикник“, кој е идентичен на претходните броеви. Овој број е отпечатен на 16 страници и обилува со бројни историски материјали, за Гоце Делчев, Крушевската Република и друго. Посебен простор е посветен на текстот за Виничката трагедија, за Македонската православна црква и за манифестацијата „Недела на македонската култура“ што се одржала во Торонто, потоа пригоден текст за Канадско-македонското место (Старски дом), а неколку страници се исполнети со честитки и рекламано-пропагандни материјали. Овој е последен број под ова име.

„ИЛИНДЕНСКИ ВЕСТИ“ („ILINDEN NEWS“) (1970 – 1971) – ТОРОНТО

Во 1970 година Организацијата „Обединети Македонци од Северна Америка“ издала еден број во вид на билтен, односно предконгресно издание. „Илинденски весник“ е печатен на среден формат 21,5 x 27,5 см., на 8 страници, на англиски јазик, а со текстови и на македонски јазик. На првата страница е амблемот

на „Обединети Македонци“, а потоа преамбулата на организацијата. Во билтенот има материјал за Конвенцијата на „Обединети Македонци“, гранка Хамилтон од минатата година, како и Резолуцијата за човечки права.

Вториот број е отпечатен истата година на 12 страници. Во него покрај текстовите за Организацијата и за фудбалскиот клуб „Македонија“ од Виндзор, на две страници се поместени два материјали на грчки јазик, кои се однесуваат на пишувањето на грчкиот печат за Македонците. Вакви текстови се среќаваат и во третиот број, кој е отпечатен на шапилограф и на 8 страници.

Следниот за 1971 година по повод Илинденскиот пикник се појавил на 4 страници (формат 28 x 43 см.). На првата страница се дадени поголем број информации за пикникот од 25 јули 1971 година, како и три фотографии од Гоце Делчев, Никола Карев и Даме Груев. Во продолжение има фотографии од Ѓорче Петров, Питу Гули и Јане Сандански, текст од Блаже Конески за Македонија во советскиот учебник по историја, информација од минатогодишниот пикник за Илинден, а се поместени и рекламано-пропагандни материјали. Тој е на пониско и техничко и содржинско ниво од претходните.

„ИЛИНДЕН“ (1974) – ТОРОНТО

Весникот „Илинден“ е специјално издание по повод илинденските празнувања одржани во Торонто на 4 август 1975 година. Тој е орган на „Обединети Македонци“ и ги изразува целите, задачите и активностите на македонската заедница. Се печати на македонски јазик на 8 страници, среден формат (28 x 42 см.). Не е наведено кој е главен и одговорен уредник, освен дека бројот технички го уредил Герман Казаков, чие име стои на главата на весникот „Илинден 1974“.

На првата страница од весникот е поместена фотографија од Илинденскиот пикник (снимена од висина, веројатно од авион) на која се дадени моменти од одржувањето на пикникот. Централно место има текстот под наслов „Во срцето на македонскиот иселеник“, кој продолжува и на втората страница. Во продолжение се поместени пригодни текстови и говорите на делегацијата од Македонија (во состав Живко Василевски, претседател на Матицата на иселениците од Македонија, Наум Пејов, потпретседател на Матицата и Крсте Секуловски, претседател на Собранието на општина Ресен), кои допатувале специјално по повод Илинден). Потоа се дадени говорите на Џим Сандерс, првиот претседател на Организацијата „Обединети Македонци“, на тогашниот секретар на организацијата Михајло Николовски и на Тели Мориовче, претседател на МПЦО „Св. Климент Охридски“ од Торонто.

Следи текстот под наслов „Чудно но вистинито“ кој се однесува на Крушевскиот манифест, потоа фотографија и текст за приемот на Фудбалскиот клуб „Вардар“ од Скопје, кој бил гостин во Канада и ја посетил општината Ист Јорк, а се дадени и други информации. Во овој весник скоро сите текстови се дополнети со фотографии, кои ги збогатуваат содржините.

„ИЛИНДЕНСКИ ЗБОР“ (1989) – ТОРОНТО

По повод илинденските празници во Торонто, во Македонската православна црква „Св. Илија“ излегол од печат еден број на весникот „Илинденски збор“. Тоа е периодично гласило за јули – август 1989 година,

печатено на 8 страници, среден формат (19 x 34), на македонски јазик со кирилско писмо, а има текстови и на англиски јазик. Не се наведува кој го печати ни каде, но од содржината може да се заклучи дека, покрај црквата, веројатно учествувале и членови на Организацијата „Обединети Македонци“ за Северна Америка, односно еден нејзин поранешен огранок.

На првата страница од весникот е програмата на Илинденскиот пикник на 6 август и манифестациите поврзани со Илинденските празници односно одржувањето на Комитската вечер, банкет-вечерата и игранката, концертот и др. Втората страница е посветена на изградбата на вториот македонски црковен дом во Торонто „Св. Пророк Илија“. Потоа на англиски јазик следи текстот за „Обединети Македонци од Северна Америка“ и преамбулата од Уставот на Организацијата. На двете последни страници е поместен текстот под наслов „За Илинден, за Гоце, за слободата, за страданијата и подемот“. Овој број содржи и голем број честитки од Македонци во Мисисага.

„МАКЕДОНСКИ ГЛАСНИК“ (1999 –) – ТОРОНТО

По повод илинденските празнувања во Торонто, во 1999 година организацијата „Обединети Македонци“ од Канада го отпечатил весникот „Македонски гласник“. Тој е печатен на среден формат, на 36 страници, на англиски и на македонски јазик. Весникот е исполнет со текстови кои се однесуваат на историските собитија кај Македонците пред и по Илинден. Така, меѓу другото, во

него се дадени текстови за првиот македонски Илинден – Битката кај Херонеја на 2 август 338 година пред н.е., вториот Илинден 1903 година, самородното дело на македонскиот народ и третиот Илинден 1944 година – АСНОМ, темелникот на новата историја. Исто така, во првиот број, на македонски и на англиски јазик се поместени голем број текстови од историјата на македонскиот народ и држава, потоа текстови од животот и активностите на организацијата „Обединети Македонци“ и од црковното живеење на македонските доселеници. Весникот „Македонски гласник“ излегува до денес секој месец. Тој е еден од најдобрите македонски весници во иселеништвото што се печати и на англиски јазик. Весникот на „Обединети Македонци“ е гласило на вистината за Македонија и за активностите на Македонците во Торонто и пошироко.

Важен момент во одбележувањето на Илинденските прослави во организација на „Обединети Македонци“, е одржувањето на таканаречениот Илинденски фудбалски куп, кој веќе е традиционален. Сите македонски фудбалски клубови се натпреваруваат за освојување на Илинденскиот трофеј, кој го доделува организацијата „Обединети Македонци“, како покровител на купот. Пехарот на победничкиот тим му се предава за време на одржувањето на Илинденската академска вечер, од страна на претседателот на „Обединети Македонци“.

Одбележувањето на илинденските празници претставува уште еден доказ повеќе дека Македонците од сите делови на Македонија кои свиле гнездо во оваа далечна и демократска земја стануваат сè попознати и признати од канадското општество. Со своите активности, пак, од национален карактер, со својот фолклор, песната, орото, културата и другите национални обележја, претставуваат сè позначаен дел од мозаикот на мултикултурна Канада и мост на зближување и соработка меѓу Канада и Македонија.

Во 1979 година прослави за Илинден биле организирани во повеќе македонски колонии во странство. Особено значајни манифестации биле изведени по македонските црковни општини, кај бројни спомагателни селски и околски друштва кои како први македонски асоцијации постојат и дејствуваат во разни краишта на американскиот континент.

По традиција централната илинденска прослава се одржува во големата канадска метропола Торонто.

Македонските радио-часови во Торонто во квечерината на Илинден емитуваат празнични програми. Македонскиот ТВ час „Македонски дневник“ 4 не-дели пред Илинден исполнувале илинденски репертоар. Специјално илинденско издание објавил и весникот на „Обединети Македонци“ „Македонски глас“. А на 2-ри август, во културните простории на црквата „Св. Климент Охридски“ биле прожектирани филмови со илинденска тематика.

Стив Плиакас (Канада)

СТО ГОДИНИ ИЛИНДЕН

Сто години Илинден
народот македонски слави,
гордо развеал знаме црвено
над своите глави.

1903 на Мечкин Камен
многу јунаци паднаа мртви,
но дојде часот светол
– се слават нашите жртви.

Тие им покажаа на сите,
иако на број слаби,
земја како се брани,
слобода како се гради.

Имињата нивни свети
и тие на душманите клети,
секогаш ќе се знаат.

ЕВРОПСКИ ИЛИНДЕНСКИ ХОРИЗОНТИ

Раселувањето на емигрантите од логорите во Грција, Италија и Австрија започнало 1951 години, главно, во Австралија, Нов Зеланд и Јужна Америка (Бразил и Аргентина), од 1957 година во Белгија, 1958 и 1961/62 во скандинавските земји, а во седумдесеттите години се засилил бранот на Македонци на привремена работа и престој во Европа. Се проценува дека само од Република Македонија во земјите на стариот континент денес има околу 110.000 граѓани, од кои 80% се Македонци, кои пак таму живеат и работат над дваесет години. Најголем број од нив (над 50.000) се во Германија, 13.000 во Швајцарија, 10.000 во Шведска, 7.000 во Австрија, 5.000 во Франција, 5.000 во Данска, неколку илјади во Белгија и во другите европски земји. Според неофицијални податоци десетина илјади Македонци се од Беломорска Македонија и помал број од Пиринска Македонија и од Албанија. Овој број на Македонците во Европа во последните години, речиси, е непроменлив, или варира со помали осцилации.

Македонците кои работат во поголемите центри ширум Европа, уште со доаѓањето имаат организиран живот преку организациите, клубовите, друштвата, црковните општини, печатот и другите асоцијации. Досега биле формирани околу 40 клубови и друг вид асоцијации, со македонско национално обележје и тоа: во Германија 22, во Шведска 12, во Франција 4, во Данска 3, во Австрија 2 итн. Оваа форма на општествено собирање придонесува за зачувување на националниот и културниот

идентитет на Македонците и нивната врска со родната земја. Тука, со различен успех се организираат информативни (печат, радио), културно-забавни, воспитно-образовни, црковно-просветни, спортски и други активности, кои придонесуваат за зближување во новите средини.

Илинден бил секогаш голем ден за Македонците во европските земји. Затоа во прилог се дадени гласилата, клубовите и другите асоцијации посветени на Илинденското востание.

„МАКЕДОНИЈА“ (1957)

Прв весник што на македонски јазик се појавил на стариот континент е „Македонија“. Тој излегол во пролетта 1957 година како весник на среден формат, умножен на шапилограф. Го уредил Пеце Спасовски, политички емигрант од Битолско, кој живеел во Швајцарија. Меѓутоа, од „Македонија“ бил отпечатен еден број. Сознанијата за весникот (добиени преку посредни информации и разговори), упатуваат дека се работи за предвесник на списанието на македонски јазик „Македонска лоза“ што ќе се појави во Осло 1959. Дотогаш Македонците биле подложени на пропагандното влијание на бројни емигрантски гласила (бугарски, четнички и усташки) кои ја негирале македонската нација и македонскиот литературен јазик.

„ИЛИНДЕН (1952-1956) – БУКУРЕШТ

„Илинден“ е списание на македонски јазик што се печатело во Романија. Тоа било орган на Централниот совет на организацијата „Илинден“. Се печатело на

македонски јазик со кирилица, употребувајќи и руски букви, на формат 16,5 x 25,5 см. Списанието од август 1952 година излегувало на четиринаесетина страници и тоа како периодично гласило. Него го уредувала Редакцијата составена од д-р Ѓорѓи Неделков, Ставре Кочов и Стерјо Дачов. Истата Редакција што го уредувала и водела радио-часот на македонски јазик. „Илинден“ заедно со списанието „Македонски живот“ и „Македонче“ се печатени во Букурешт, а се дистрибуирале и во другите земји во кои имало Македонци од Егејска Македонија.

Преку списанието „Илинден“, организацијата ја изнесувала својата политика која била и политика на КПГ, сообразена и со политиката на Информбирото во однос на КПЈ и воопшто во однос на Југославија. Но, како списание морало да одговори и на националните потреби, нудејќи материјали со историска, културна, фолклорна, литературна и друга содржина.

„ИЛИНДЕН 1903“ (1976) – ПАРТИЛЕ

Во 1976 година, во Партиле, во Шведска се појавило списанието „Илинден 1903“. Тоа било орган на ДОМ (Движење за ослободување на Македонија) Се печатело на македонски јазик со кирилица и на шапилограф. Списанието го уредувал Миле Илиевски, а соработувале членови на групата ДОМ. Се печатело повремено и досега се излезени десетина броеви. Страниците на ова гласило се исполнети со бројни материјали од областа на историјата на македонскиот народ, со посебна нагласка на делото на Методија Андонов – Ченто.

РАДИО ЕМИСИИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Посебно место на Илинден се давало на радио-емисиите. Така, воведувањето радио програма на македонски јазик во Европа започнало во мај 1944 година,

кога првпат на радиостаницата „Слободна Југославија“ од Москва се слушал македонски збор. Емисиите на оваа Радиостаница се емитувале два до три пати дневно по петнаесет минути. Уредник и водител бил истакнатиот артист Илија Џувалековски. Овие емисии се емитувале во период од една година. Потоа, слични емисии на македонски јазик започнале да се емитуваат преку Радио Москва, кои долг период ги уредувала и водела Рина Попспирова, политички емигрант од Егејска Македонија, а по потекло од село Желево, Леринско. Подоцна нејзината улога ја презел Димче Толовски, кавадарчанец кој долги години живее и работи во Москва. Овие емисии се емитувале до пролетта 1991 година.

На 18 јуни 1952 година, во рамките на Радиостаницата „Глас на вистината“ која се емитувала во Букурешт на грчки јазик, започнал пренос и на емисии на македонски јазик.

Во 1969 година на Радио-часот „Дојче Веле“ (Глас на Германија) во рамките на Југословенската редакција, започнале да се емитуваат и радио емисии на македонски јазик. На почетокот тоа била десетминутна радио панорама што се емитувала еднаш неделно. Набргу емисијата на македонски јазик прерасналала во редовна секојдневна програма од петнаесет минути, а веќе неколку години е секојдневна емисија со информативно-политичка содржина од половина час (од 15,00 до 15 и 30 часот) на кратка бранова должина. Долгогодишен уредник и водител бил господинот Берт Вајтман, славист по вокација и еден од истакнатите познавачи на културата, литературата и јазикот на Македонците. Спектарот на овие радио емисии е мошне широк, почнувајќи од животот на странските работници, културната и спортската размена, па сè до емисиите од политичкиот живот, особено за Илинден.

Покрај емисијата на „Дојче Веле“, во Германија, програма на македонски јазик се емитува и на „Вест Дојчер Рунтфунк“ („Западно-Германско Радио) од Келн,

наменето, пред сè, за илјадници Македонци со работа во Германија. Овие повремени програми започнале со емитување во седумдесеттите години, а од 1992 година е воведена редовна програма на македонски јазик двапати неделно (во вторник и четврток по пет минути), а со настојувања да се прошири. Уредник и водител е Драшко Антов. Повремено во рамките на емисиите „од Гилбратар до Босфор“ се емитуваат музички и говорни емисии на македонски јазик во траење од еден час. Исто така, на Радио Западен Берлин, неколку локални радиостаници, како што се Радио Бон, Радио Дизелдорф и други повремено емитуваат програми на македонски јазик.

Во рамките на Шведското радио, во Стокхолм од 1 септември 1980 година започнале да се емитуваат програми на македонски јазик наменети за граѓаните на привремен престој и работа во таа скандинавска земја. Во почетокот радио-програмите се емитувале двапати во неделата по петнаесет минути, а од 1991 година еднаш неделно во сабота, во траење од петнаесет минути, а секоја друга сабота, во траење од триесет минути. Уредник и водител на програмата била Лилјана Илиева, Македонка од Скопје.

На програмата се застапени прилози и значајни културни настани од Македонија, настани и личности од македонската историја, за Илинден, за природните убавини и туристичките можности на Републикава, како и вести од спортот, од музичките дострели во Македонија, детски прилози, репортажи и вести од стариот крај.

Исто така и во Гетеборг се емитуваат емисии на македонски јазик. Уредник и водител е Ивица Челиковиќ од Скопје. Вакви и слични емисии повремено се емитуваат и на радио програмите на Радио Малме.

Во Франција, пак, во Париз, во рамките на Радиостаницата „Студио ЈУ“ секоја недела се емитувала програма на македонски јазик. Таа започнала со емитување 1984-1985 година и била наменета за вработените од

македонско потекло кои живеат во Париз и околните места. Радио емисиите траеле половина час, а водител и уредник на тие емисии бил Гоце Стефановски.

И во Белгија на Радио Лиеж, благодарение на напорите што ги вложувал господинот Стипе Куревик, осведочен пријател на Македонија и македонскиот народ, веќе две децении била присутна македонската песна и оро, мелосот и македонскиот јазик.

МАКЕДОНСКИ КЛУБ „ИЛИНДЕН“ – ВИЕНА

Клубот го формирала група ентузијаста, Македонци на привремена работа во Виена. Од властите во Виена им биле доделени некои запуштени простории во една стара зграда. Со заеднички средства и со многу доброволна работа успеале да ги реновираат и да создадат услови за работа на клубот. Сега во тие простории има убава, прилично голема сала која се користи и како угостителски објект. Салата е украсена со повеќе слики на државници и личности од нашата историја, како и со слики на природните убавини, како Охрид, Крушево и други. Исто така, Клубот поседува и неколку други помали простории што ги користи за разни секции или како канцеларии. Во клубот работеле следните секции: музичката и фолклорната, спортски екипи – фудбалска, пингпонгарска и кугларска, како и два актива, еден на младите и друг на жените.

Во клубот членувале или учествувале во активностите, речиси, сите граѓани од Македонија што престојуваат во Виена, други странци, но и неколку австриски граѓани, инаку пријатели на нашите сонародници.

МАКЕДОНСКИ КЛУБ „ИЛИНДЕН 1903“ – ХАМБУРГ

Македонскио клуб „Илинден 1903“ во Хамбург, во 1998 година ја одбележал дваесетгодишнината од своето основање. Во 1978 година, биле удрени темелите

на институцијата што ја продолжила традицијата и континуитетот на одржувањето на македонскиот национален субјективитет и интегритет. Овој пат во една друга национална средина, во срцето на Европа, во пазувите на еден пријателски народ со долга историја и култура. Германија како втора татковина им овозможи на Македонците дел од својот живот, по силата на економските околности да го минат во рамките на таа стара европска цивилизација. Таа им овозможи да ги остваруваат своите потреби и интереси на начин кој обезбедува зачувување и развивање на националниот и културниот идентитет. Оттука и благодарноста кон оваа држава, која меѓу првите ја призна Република Македонија, како самостојна и независна држава и со неа воспостави дипломатски односи на ниво на амбасади.

Одбележувањето на овој значаен јубилеј (Илинден 1903-2003) е повод да се потсетиме дека сè што од св. Климента до денес е создадено има своја генеза и свој нераскинлив континуитет. Таа вековна вертикала на Македонците, како еден од најстарите и културно најеманципирани народи на Европа, се прекршува на два битни пункта: националниот и културниот, кои се проникнуваат во сите фази на борбата на Македонците за својот историски опстанок како народ. Тоа се две линии што не се раздвојуваат, две развојни димензии во нераскинлива врска. Овие илинденски вертикали на битисување на Македонецот се во постојан подем. Тоа го потврдува и оваа годишница на клубот, која покажува дека генезата на големиот ослободувачки и творечки дух на македонскиот народ е нераскинлив во сите фази на неговата прометејска борба за опстанок, без оглед дали тоа се случува на беспаката на австралискиот континент, на недогледните просторства на Америка и Канада или во срцето на Европа.

Монографијата на Македонскиот клуб „Илинден 1903“, низ досега остварените активности на неговата временски скромна, но со содржини богато исполнета

рамка, ги потврдува токму овие факти за Македонците, кои, остануваат она по што се препознатливи за секоја цивилизација како делови од еден народ со бурна и непокорна историја, на која се горди. Во неа се дадени податоци дека во рамките на Клубот успешно функционираат КУД „Црвени каранфили“, женската, рецитаторската секција, особено спортските активности, како што се фудбалот, пинг-понгот и шахот, кои ги мотивираат членовите на Клубот, а особено младите, да ги откријат, развијат и афирмираат своите творечки афинитети во разни области на културата, уметноста и спортот.

Исто така посебен белег на нивниот живот му дава македонската црковна општина, која за нив претставува интегративен фактор кој ги обединува, како православни христијани, врз национална и верска основа. Црковниот живот за Македонците во Хамбург, а и за сите во другите делови на светот, претставува *spiritus movens* (дух кој поврзува) за зачувување на македонскиот национален и културен идентитет. Монографија ќе остане како трајно сведоштво за животот и работата на Македонците во Хамбург во изминатите дваесет години, но и како обврска за младите поколенија да ја продолжат и надградуваат активноста на овој клуб.

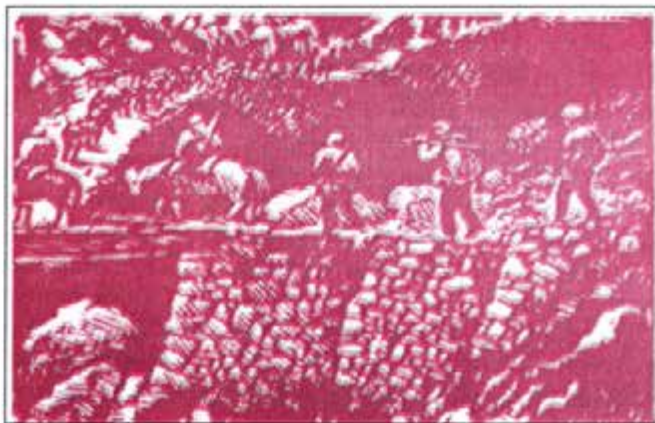
МАКЕДОНСКИ КЛУБ „ИЛИНДЕН“ – РАТИНГЕН

Целта на овој клуб се заедничките интереси за татковината Македонија. Клубот работи на зачувување, зацврстување и ширење на македонската култура и традиција, како и на запознавање на германскиот народ со македонските народи и обичаи и неговата култура и уметност.

„Еве пак дојде време, време на промени, по толку години да го дочекаме „Илинден“, Македонците да го добијат она за што со векови се бореле, нивните поколенија и идните чеда македонски да живеат во самостојна и слободна Македонија. Клубот го носи името

„Илинден“ по славното Илинденско востание на славните војводи и комити од Крушевската Република со надежа дека ќе ги следиме нивните патишта. Инаку, името е прифатено по предлог на Славица Цветковска. Амблемот на клубот го изработи младинецот Никола Цветков, а го одобри раководството на „Илинден“. Клубските знамиња ги шијеа женските членови на клубот. Главен иницијатор и организатор за основање на овој македонски клуб е Лазо Стефановски. Претседателството на клубот го сочинуваат: претседател – Никола Стојановски, потпретседатели – Лазо Стефановски и Димитар Цветков и секретар – Митко Гунчев, се вели во извештајот на клубот.

По повод формирањето на клубот на 24 октомври се одржала другарска вечер на која присуствувале голем број Македонци. Таа вечер за прекрасното и ведро расположение се погрижиле оркестарот на Наско Џорлев со синовите Зоран Џорлев – виолина, тамбура и вокал, Ристо Џорлев – тапани и нивниот постојан член Бедрија Синаноски – Беџо, како и викалниот солист од МТВ – Блаже Богев. Во програмата зеле учество и фолклорната група на македонскиот клуб „Гоце Делчев“ од Дизелдорф.

Васил Пецуровски (Германија)

ИЛИНДЕНСКА

Каде е Делчев војвода...

Во крв и пламен
на Илинден 1903
Македонија се вивна
за ропски пранги да скрши
од вековното ропство.

Гоце Делчев, Груев Даме
развеја револуционерно знаме.
Дојде денот македонски,
ден светол и светлозрачен.

Сонцето крваво запре
над македонската земја.
„Слобода или смрт!“
беше илинденската клетва.

АМЕРИКАНСКИ ИЛИНДЕНСКИ ВИДИЦИ

Кон крајот на XIX и во почетокот на XX век, Соединетите Американски Држави биле „ветената земја“ и, благодарение на големиот економски подем, широко ги отвориле вратите за слободно доселување од други краишта на светот, особено од Европа. Во тој период – Њујорк во своето пристаниште секојдневно пречекувале и испраќале во внатрешноста на земјата илјадници емигранти. Меѓу нив, бројопосебно по Илинденското востание и по поделбата на Македонија.

Со доаѓањето на Македонците во САД, за нив започнал колку-толку побезгрижен живот. Меѓутоа, уште на почетокот доселениците се судрувале со проблемите и наидувале на тешкотии кои за нив се чинеле несовладливи, и тоа почнувајќи од оние за обезбедување потребна документација, потоа патувањата преку океанот, задолжителниот карантин, непознавањето на англискиот јазик, па сè до тешката физичка работа, заедничката исхрана и живеење. Но, најтешко од сè била тежината на носталгијата. Далеку од својата родна земја – Македонија, доселениците во мислите ги носеле најмилите што останале дома и, се разбира, во своите срца ја носеле поробената татковина. Особено тешко ја поднесувале самотијата, разделбата, болката за либето...

Веројатно поради силната соседска пропаганда особено бугарската, меѓу двете светски војни само едно друштво е именувано со името „Илинден“. Имено во почетокот на 1922 година, група македонски доселеници од градот Њујорк, ја основале организацијата „Илинден“.

Оваа организација и испратила протесна Резолуција во врска со потпишувањето на договорот за пријателство меѓу Србија и Бугарија.

Меѓутоа, по втората светска војна, Македонците во САД започнале да го прославуваат Илинден. И кај нив, како и кај Македонците на другите континенти Илинден бил, е и ќе биде светла точка и искра на надежта за нивно опстојување. Илинденските празнувања и посвети биле на различен начин. Така, меѓу другото, заслужува да се споменат гласилата и друштвата поврзани со Илинден.

„МАКЕДОНСКА ИСКРА“ (1977) – ДЕТРОИТ

По повод Македонскиот илинденски пикник одржан на 14 август 1977 година во Детроит, Организацијата „Обединети Македонци“ го отпечатила првиот број на весникот „Македонска искра“. Ова информативно гласило е печатено на македонски јазик со кирилица, а има материјали и на англиски јазик. Весникот го издал Редакциски колегиум на организацијата и со ориентација да излегува повремено.

Во првиот број од август 1977 година на првата страница е поместена етничка карта на Македонија, фотографии од Никола Карев, претседател на Крушевската република, и Гоце Делчев, идеологот и револуционерот од илинденскиот период, како и програмата за пикникот. Во продолжение следи пригоден опширен текст за Илинден, информација за целта и улогата на Организацијата „Обединети Македонци“, и нејзиниот устав за Северна Америка. Посебен простор е посветен на текстот за првата Македонска православна црква во Детроит – „Света Богородица“, во кој, покрај другото, се вели дека во декември 1974 година е формиран Иницијативен одбор за организирање и градење на црквата и дека одржувањето на пикникот е време кога може да се соберат доброволни прилози за тој духовен дом. По една

страница е посветена на Струшките вечери на поезијата, на Скопје – градот на солидарноста, на спортскиот клуб „Вардар“ од Детроит, како шампион во Мичигенската лига за 1977 година, а на последната страница е поместена етничка карта на Македонија со фотографии на поголем број револуционери од илинденскиот период.

МАКЕДОНСКИ КУЛТУРЕН ЦЕНТАР „ИЛИНДЕН“ – ДЕТРОИТ

Македонскиот културен центар „Илинден“ од Детроит била единствена институција од ваков вид во САД и Канада. Во рамките на центарот „Илинден“ се печатело списанието „Македонски збор“, кое одиграло важна улога во информирањето на Македонците на северноамериканскиот континент. Списанието „Македонски збор“ од Детроит посветило голем број материјали проследени со факти врзани за Илинден, Илинденското востание и Крушевската Република, кои оставиле вистински траги во историскиот дел за Македонија. Тоа е прво македонско списание од ваков вид во Северна Америка што се печател на македонски јазик и претставувало значаен афирматор на македонското име и нација, а било тесно поврзано со стварноста во Републиката.

Првиот број на списанието излегол на први август 1977 година за време на прославата на Илинденското востание во Детроит, а е печатен на осум страници во големина 28 x 22 см. со латиница чија форма ќе ја задржи и за идните броеви. Овој број е посветен на 74-годишнината од Илинденското востание и 33-годишнината од конституирањето на македонската држава и претставува настан од посебен интерес во информирањето на македонската колонија и пошироко.

Во првиот број во воведната статија се објаснува целта на списанието: „Македонски збор“ се планирало да излегува еднаш месечно како образовно воспитно и информативно гласило, кое ќе ја шири македонската

култура, писменоста и историјата меѓу Македонците во Северна Америка (САД и Канада).

Инаку, списанието бил орган на Македонскиот културен центар „Илинден“ од Детроит, а главен и одговорен уредник и сопственик на списанието бил Сотир Гроздановски, познат општественик, новинар и културен работник во македонската колонија во Детроит, роден во с. Буково – Битолско. За време на излегувањето на списанието, се јавуваат голем број Македонци од Детроит, Торонто и други градови како членови на издавачкиот совет, дописници и активни донатори и помагачи.

МАКЕДОНСКИ РАДИО-ЧАСОВИ ВО САД

Радио и ТВ часовите на Македонците во САД, со мали исклучоци, главно, се изведуваат аматерски, во комерцијални цели и недоволно организирано, но со силен жар и ентузијазам, токму поради потребата македонските и другите доселеници од Балканот да слушнат и да разберат за состојбите, пред сè, во тамошните колонии и пошироко од „стариот крај“, како што често го нарекуваат дедовското огниште. Тие носат длабока порака: го јакнат патриотскиот дух, успеваат да го зачуваат националниот идентитет, јазикот, културата и богатите музички и фолклорни вредности на македонскиот народ. Од музички аспект, пак, за разлика од другите радио и ТВ часови во Канада, со мали исклучоци, носат пред сè македонски карактер. За сите радиочасови во САД, Илинден е постојана тема и му посветуваат посебен простор.

ДРУШТВОТО „ИЛИНДЕН“ ОД ДЕТРОИТ

Ова друштво го формирале доселеници од селото Рогачево, Тетовско. А во државата Мичиген во САД има околу 45 семејства од селото Рогачево, од кои само во Детроит 35. Друштвото „Илинден“ постои од 1979 година.

Од тогаш иселениците од ова село го слават и верскиот и национален празник Илинден. Исто така, организираат и селска слава на „Св. Спас“, како сеќавање на селската слава во нивното село. Таа се одржува во црковната сала на „Св. Богородица“, каде што се собираат околу 200 до 300 души. Секој втор месец управата организира состанок на членството, кое плаќа членарина од 25 долари годишно.

Друштвото „Илинден“ за изградба на новата црква „Св. Спас“ во нивното село, како помош испратило 35.000 долари.“

ИЛИНДЕНСКИ СВЕЧЕНОСТИ ВО САД

Илинденските празнувања кај Македонците во САД се повод и убава можност за голем број другарувања, за организирани пикници, за одржување национални, културни, духовни, црковни и други манифестации. Уште со самото доаѓање во новите средини, првите македонски доселеници, особено од Беломорска Македонија кои живееле во Чикаго, Гери, Детроит, Рочестер, Кливленд и други градови, по повод Илинден организирале вечеринки, пикници и други собирања. Познати се бројните вечеринки и организирани пикници во Детроит, место во кое и во предвоениот период бројот на македонските доселеници бил најголем. Исто така, бројни селски друштва од Леринско, Битолско, Костурско, Преспанско и други краишта од Македонија, и во минатото и сега организираат заеднички пикници, вечеринки и селски слави, што претставуваат повод за зближување и зачувување на традициите, обичаите јазикот и дел од културата на дедовската земја.

Слични, но по обем помали пикници се организираат и во други градови во САД, каде се собираат посетители од тие американски простори. Во текот на Илинденските празници започнале да се формират и

со своите активности на фолклорен план да докажуваат бројни македонски играорни групи од САД кои своите вредности и љубовта кон македонската игра и песна особено ги изразуваат во текот на одржувањето на македонски црковно-духовни собири. Овие национално-духовни другарувања се одржуваат повеќе од 25 години кон крајот на август и во почетокот на септември во различни градови каде егзистираат македонски првославни црковни општини на северноамериканскиот континент. На собирите доаѓа до израз заедништвото на македонските доселеници преку постигањата на организационо, културно, фолклорно и спортско поле, а за младите тие се место за запознавање и проширување на пријателствата и зајакнување на македонскиот поредок.

Како резултат на бројните активности на духовно поле, а особено по обновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква, процесот на изградба на овие храмови и организирано живеење на нашинците од сите делови на Македонија, станувал поинтензивен а особено за време на Илинден. Така, на 14 јули 1963 година, на празникот на светите апостоли Петар и Павле, во Гери, Индијана беше осветена првата македонска црква во САД. Како резултат, пак, на обновувањето на Охридската архиепископија се роди Македонската православна црковна општина *„Успение на Пресвета Богородица“* во Колумбос, Охајо, каде била и одржана првата богослужба на македонски мајчин јазик на тој континент.

Во Детроит, пак, која е најбројна македонска колонија во САД, на 13 август 1978 година е извршено осветување и полагање камен-темелник за градба на МПЦО *„Св. Богородица“* чин што го извршил тогашниот надлежен архиереј митрополитот г. Кирил. И во Виндзор, градот спроти Детроит, на 12 август 1979 година било извршено осветување на храмот *„Св. Никола“*, а на 3 август 1981 година во Чикаго била осветена МПЦО *„Св. Кирил и Методиј“*.

Во август 1982 година и во Синсинати, Охајо, била завршена и пуштена во употреба црковната сала, која служела и како храм и културен дом. Во македонската колонија во Лореин, Охајо, во август 1978 година била отслужена првата архиерејска литургија од македонскиот владика г. Кирил, а во МПЦО „Св. Никола“ која е за градовите Маслон, Кентон и Акрон, во текот на Илинденските празнувања во 1989 година бил осветен камен темелникот на новиот сакрален објект „Св. Никола“ што го извршил поглаварот на Македонската православна црква г.г. Гаврил.

Сите овие црковно-национални активности коишто македонските доселеници во САД ги преземаат во текот на Илинденските празници, претставуваат можност повеќе за афирмација на македонските традиции, верски обреди, култура и на македонската вистина во целост.

Бошко Рајчовски – Пелистерски (САД)

ИЛИНДЕН

Во нашите очи твојата виделина и твојот мрак течат
како река, како виножито што болно гали.
Илинден, легендата ни ја краде онаа твоја вечер,
Духот што им го крепи на сите мали.

Илинден, една топла ѕвезда што уште долго ќе гори.
Над Крушево, во раскошот на едни вечни бои
Илинден, твојата утеха како единствен пријател збори
со едно пламнато знаме во вените мои.

IV ДЕЛ

ИЛИНДЕНСКИ ПРАЗНУВАЊА ВО ЗЕМЈАТА И СВЕТОТ

- ВЕЛИЧЕСТВЕН СОБИР НА МЕЧКИН КАМЕН
- СОБИР ВО МАНАСТИРОТ „СВ. ПРОХОР ПЧИНСКИ“
- ИСЕЛЕНИЧКИ СОБИР ВО ТРНОВО
- XXI „ИЛИНДЕНСКИ ДЕНОВИ“ ВО ЛУБОЈНО
- ПЕЧАЛБАРСКО ИЛИНДЕНСКО ЧЕСТВУВАЊЕ
- СТРУШКА „ИСЕЛЕНИЧКА ГРАМОТА“
- ИВАН ТРПОВСКИ (АВСТРАЛИЈА)
- ИЛИНДЕНСКА КРШТЕВКА
- ИСЕЛЕНИЧКО ТЕАТАРСКО ПРЕСТАВУВАЊЕ
- ИЛИНДЕНСКИ ПРОСЛАВИ ВО ИСЕЛЕНИШТВОТО
- КАНАДСКО-МАКЕДОНСКО ПРИЈАТЕЛСТВО
- ИЛИНДЕНСКИ ЦРКОВНИ СВЕЧЕНОСТИ ВО САД

ВЕЛИЧЕНСТВЕН СОБИР НА МЕЧКИН КАМЕН

По повод одбележувањето на 50-годишнината од АСНОМ и 91-годишнината од Илинденското востание, на втори август 1994 година, во Крушево присуствувале повеќе од 20.000 гости од сите краишта на Македонија и од дијаспората. Тие допатувале со цел да се поклонат на гробот на претседателот на Крушевската Република и да им оддадат достојна почит на хероите од легендарниот Мечкин Камен.

На Илинден Крушево го посетиле и повеќе државни и партиски делегации предводени од премиерот на Владата на Република Македонија, Бранко Црвенковски. Делегациите најнапред го посетиле споменикот „Илинден“ каде што биле положени букети цвеќе и венци на гробот на Никола Карев и каде што претседателот Црвенковски, со свои впечатоци, се запишал во Книгата на посетителите. По ова, службената колона се упатила кон Мечкин Камен, каде што пикникот веќе бил во полн ек. Впечаток е дека просторот на Мечкин Камен бил претесен за да ги прифати сите намерници. На гостите најнапред им се обратил претседателот на Собранието на Крушево м-р Јован Дамчевски, а потоа премиерот Црвенковски говорел за историскиот аспект на Илинденското востание, на Крушевската Република и на нивната неодминлива поврзаност и континуитет со вториот Илинден, АСНОМ 1944 година.

„Ако Илинден 1903 е нашиот корен, тогаш АСНОМ 1944 е нашиот темел – рекол Црвенковски. – Ако

Илинден е нашиот историски мит, АСНОМ е нашата историска победа, вруток, АСНОМ е неговото директно отелотворување. Ниту без Илинден 1903, ниту без АСНОМ 1944 ќе бевме тоа што сме. Секој обид овие два историски столба да се раздвојат, да се спротивставуваат или различно да се вреднуваат е директен удар на македонската самобитност, државност и на нашиот национален идентитет. Секој таков обид однапред е осуден на пораз и претставува историско слепило. За жал и во Македонија и околу неа, историски слепи и историски глуви сè уште има...

Секоја генерација, па и нашата – продолжил премиерот – постојано си го поставува прашањето: кој е вистинскиот потег, кој е вистинскиот чин што треба да го направиме за, на најдостоен, најсоодветен начин, да ја изразиме својата почит кон ова славно време и неговите протагонисти? Што е тоа што ќе ги успокои нивните души и ќе ги направи горди на нас, барем приближно толку колку што сме ние горди на нив?

Длабоко сум уверен дека со она што успеавме да го реализираме во последниве години, исполнивме барем дел од нашиот долг. Се оствари нивниот идеал и се оплоди во живото тело на Република Македонија, рамноправна членка на меѓународната заедница, најубавиот, најголемиот монумент што на сите наши предци можеме да го подигнеме...

Денес, и од нас, нашата татковина очекува да го понесеме својот дел од товарот, својот дел од одговорноста. Да го сочуваме и да го доградиме, да го облагородиме она што досега е направено" меѓу другото, рекол Бранко Црвенковски.

По говорот на Црвенковски, свеченоста продолжила со поетски митинг, на кој учествувале артисти од Македонскиот народен театар и со настапот на КУД „Нико Пусоски“ од Кичево и изведбата „Комитска легенда“. Во рамките на свеченостите бил одржан и четвртиот меѓународен турнир во летови со змејови и параглајдери.

СОБИР ВО МАНАСТИРОТ „СВ. ПРОХОР ПЧИНСКИ“

Во 1975 година двата Илиндена биле прославени со голем народен собир. На собирот присуствувале десетина илјади работни луѓе и граѓани, бригадири и припадници на територијалната одбрана и цивилната заштита на СР Македонија и СР Србија. Во манастирот „Св. Прохор Пчински“, во рамките на сенародната прослава на 40-годишнината од Социјалистичката револуција на народите и народностите на Југославија, македонскиот народ и народностите свечено ја одбележале 37-годишнината од одржувањето на Првото заседание на АСНОМ и 78-годишнината од Илинденското востание и Крушевската Република.

Собирот на кој присуствувале и голем број истакнати општествено – политички и културни работници го отворил тогашниот претседател на Собранието на општината Куманово, Методија Петровски. Тој бил бурно поздравен од многу илјадното население на Куманово и соседните општини кои на собирот дошле со многубројни транспаренти. На овој голем собир говорел претседателот на Извршниот совет на Собранието на СРМ Благој Попов.

„Вториот Илинден, рекол во својот говор Попов, е оној светол ден во кој се остварија идеалите на плеадата борци за национална слобода и социјална правдина. Македонскиот народ отсекогаш својата самостојност ја заслужил не само во барањето за признавање на неговата

рамноправност во заедницата на светските народи, туку и на својата решеност таа рамноправност да им ја признава и на сите други народи и народности што живеат во неа“.

Откако потсетил на неговиот историски чин од пред 37 години во манастирот „Св.Прохор Пчински“, на кој 122 претставници на Првото легитимно собрание во историјата на македонскиот народ – АСНОМ, го прокламираше остварувањето на националната слобода на македонскиот народ во Првата македонска држава, заедно со 78-годишнината од Илинденското востание, Попов истакнал:

„Остварувајќи ги идеалите на Илинден 1903 година, Вториот Илинден во 1944 година е денот над деновите на македонскиот народ, за кој своите животи ги жртвуваа илјадници негови синови и ќерки и во Кресненското и Разловечкото востание. Давајќи ги најголемите жртви во Народноослободителната војна и Социјалистичката револуција, Вториот Илинден, всушност, е оној светол ден во кој се остварија идеалите на плеадата борци за национална слобода и социјална правда. Македонскиот народ со својот Втор Илинден уставно и политички ја искажа својата неотповиклива решеност, продолжил Попов, да живее во братска федеративна заедница на југословенските народи и народности, засекогаш свесен дека тој, како и сите други народи на Југославија, својата самобитност, својот сеестран развој може да го оствари само во заедницата и државата што нејзините народи ја создадоа со својата слободно изразена волја.

„Токму поради тоа, рекол Попов, македонскиот народ, како и другите југословенски народи и народности смета дека секој национализам е погубен не само за меѓунационалните односи и интегритетот на државната заедница, туку и за народот и за народностите каде тој

се појавува. Така ги оценуваме и појавите на големо-албанскиот национализам и иредентизам, што се манифестираше за време на контрареволуционерната дејност на непријателите на САП Косово. Борејќи се против албанскиот национализам и иредентизам, ние истовремено се бориме против таквите и слични појави и кај другите народи и народности на Југославија. Зацврстувајќи и развивајќи го братството и единството на основите на социјалистичкото самоупраување, истакнал Попов, ние ја браниме нашата сегашнина и го исполнуваме светиот и чесен долг кон идните генерации за да можат да живеат заедно, подобро, побогато и по-радосно“.

Попов на крајот зборувал и за постигнатите резултати во минатиот многугодишен слободен развој на СР Македонија. Притоа забележал дека: „Се остварени невидени резултати во изминатиот развој во изградбата на социјалистичкото самоуправно општество и во создавањето на материјални и општествени услóви и за побогат и за подобар живот на работниот човек во СР Македонија. Токму затоа, додал тој, и надминувањето на сегашните стопански тешкотии и остварувањето на политиката на економската стабилизација бараат многу поодговорно и подоследно исполнување на поставените задачи“.

Прославувајќи ја 37-годишната на АСНОМ и формирањето на првата слободна македонска држава во рамките на СФРЈ, од таму, од тој историски камен – меѓник им било порачано на сите дека 37 години сите се радосни што се слободни и дека тоа чувство било присутно кај сите Македонци што живеат на Балканот и на сите континенти во светот. Македонците и народностите во Републиката ја чувствувале како своја татковина – слободната Социјалистичка Република Македонија.

Сломеник на НОБ во Скопје, автор М. Марковиќ

ИСЕЛЕНИЧКИ СОБИР ВО ТРНОВО

Во Трново на 2 август 1993 година, како и дваесет и една година пред тоа, на Илинден се одржал традиционалниот иселенички собир. Импозантен бил бројот на дојдените Македонци, собрани на едно место од сите светски меридијани. Претесен бил атарот на црквата „Св. Богородица“ да ги прими сите оние кои сакале да присуствуваат на таа иселеничка средба и видување. Реката луѓе почнала да пристига уште во утринските часови во тоа живописно и прекрасно пелистерско село, потонато во зеленилото и ладовината на моликата. Иако собирот бил закажан за 10 часот, многу пред тоа биле стигнати гости кои го исполниле просторот околу црквата. Се среќавале луѓе невидени со години, преградките траеле долго и биле силни, како да не можеле да се одделат, а се случувало и тоа често да капне и по некоја печалбарска солза.

Програмата што ја подготвил домаќинот, Матицата на иселениците од Битола, се состоела од поздравниот говор на премиерот на владата на Република Македонија, Бранко Црвенковски. Потоа, настапиле десетина културно-уметнички друштва, фолклорни групи, пејачки групи, а свои стихови читала и поетесата Рада Видиновска, настапувајќи со песните „Ке се вратам“ и „Зборот бол“, инаку дојдена од далечното Торонто. По официјалниот дел од програмата, веселбата продолжила сè до доцните попладневни часови со звуците на македонската народна песна и оро.

Во своето обраќање до присутните Македонци на собирот, премиерот Бранко Црвенковски нагласил: „Нашите иселеници се наши амбасадори, наши конзули, кои придонесоа да се чуе вистината за Македонија на сите меридијани и помогнаа да се издржат сите притисоци врз нашата млада држава. Македонците ширум светот се нераскинлив дел од македонскиот народ и од македонската грутка и поради тие причини да не се дозволат нови поделби меѓу нив како што ги имаше во минатото, а за што сме виновни и ние тука во Македонија.

Потоа, премиерот Црвенковски истакнал: „Немојте да се делите по тоа кој од кој крај на Македонија потекнува, немојте да се делите на Вардарци, Егејци, Пиринци, немојте да дозволите да се делите кој на која црковна општина припаѓа. Не дозволувајте нашите партиски делби да се пренесат и во туѓина. Бидете единствени, бидете само Македонци што не ја заборавиле татковината и родната грутка. Така најдобро ќе му помогнете на својот народ и на својата мајка – Македонија“.

XXI „ИЛИНДЕНСКИ ДЕНОВИ“ ВО ЉУБОЈНО

Со големиот народен собир што се одржал во долно-преспанското село Љубојно, на 2 август 1993 година биле одбележани XXI „Илинденски денови“, кои во исто време претставувале главен настан за жителите од Преспа и централна прослава на националниот празник на македонскиот народ во Ресенска општина и пошироко. По повод 90-годишнината од Илинденското востание, 100 години од формирањето на ВМРО и 90-годишнината од смртта на Гоце Делчев, големиот син на македонскиот народ, на чествувањето на јубилеите присуствувале неколку илјади жители од Преспа, гости, туристи, посетители од Беломорска Македонија и од Албанија, како и бројни иселеници од прекуокеанските и западноевропските земји. Се чини дека оваа средба била најмасовна од сите дотогаш.

Празнувањето започнало уште на први август, кога на големиот асфалтиран центар во Љубојно се собрале неколку илјади посетители да ги слушнат македонските песни и ора кои се пренесувале во тој печалбарски крај. Веселбата траела до доцна во ноќта, а КУД „Никола Јонков – Вапцаров“ од Горно Лисиче – Скопско и КУД „Банско“ од Пиринска Македонија се разиграле во центарот на Љубојно и ги кренале на нозе посетителите кои со одушевување го следеле вечерниот концерт. За овие прекрасни мигови се погрижиле одговорните за средбата

во Љубојно во соработка со раководството на „Илинденски денови“ од Битола, кое секоја година доброволно испраќало по две играорни групи во Љубојно.

Чествувањето на празникот продолжило на денот на Илинден, на 2 август со полагањето на букет свежо цвеќе на споменикот што се наоѓа на куќата на Калајџиовци, а кој е подигнат во чест на паднатите борци: славниот дедо Геро и неговите храбри комити кои ги дале животите за слобода на Македонија. Пригодна реч пред споменикот одржал г. Јонче Најдовски, член на Одборот за прослава на „Илинденските денови“. Потоа мештаните и гостите ја посетиле црквата „Св. Илија“, во која по традиција се обавуваат црковни обреди.

Прославата продолжила повторно во центарот во Љубојно од 10 часот наутро, кога како река се собирал народ од петте улици што водат кон центарот, односно Полјаната – како што често ја нарекуваат мештаните. На бината што била сместена пред дворот на црквата „Св. Јован“ во Љубојно го развиле орото македонските музиканти на ансамблот „Битолски конзули“ со неуморните интерпретатори Николина Кузмановска, Бади Боки, Секула Пупиновски и ѕвездата на прославата, Сузана Спасовска.

Патем да се спомене, во ова убаво печалбарско село има 9 цркви. Љубојно е едно од најголемите и најубавите преспански села, а во исто време едно од најпечалбарските, бидејќи љубојчани ги има насекаде во светот, а најмногу во Детроит, околу 130 семејства, во Сиднеј, во Гетеборг... Овојпат многумина од нив дошле да се потсетат на минатото, кога во селото имало над 800 ученици, дуќани, продавници, воденици, кино-сала, касапница, фурна... кога Љубојно живеело како мало гратче. Дошле љубојчани од цел свет и другите долнопреспанци на „Илинденските денови“ да ги освежат спомените на родниот крај, за да ги зацврстат корените.

ПЕЧАЛБАРСКО ИЛИНДЕНСКО ЧЕСТВУВАЊЕ

На свеченостите, што по повод 80-годишнината од Илинденското востание и Крушевската Република, биле одржани во Републиката, учествувале и КУД „Илинден“ од Сиднеј, Австралија и КУД „Гердан“ од Виндзор, Канада. Двете културно-уметнички друштва биле гости на Матицата на иселениците од Македонија во периодот од 18 јули до 3 август во 1983 година..

Гостите од Виндзор пристигнале во Републиката во неколку групи во почетокот на јули, додека членовите на КУД „Илинден“ на 14 јули. Пријатната вест по повод доаѓањето на фолклорните групи на наши иселеници се прошириле, не само во Скопје, туку и насекаде низ Републиката. Всушност, секој од гостите бил очекуван од роднини, пријатели, другари...

Претседателот на КУД „Илинден“ од Сиднеј, Кире Циревски, инаку од Преспа, информирал дека друштвото било формирано на 26 ноември 1966 година од група македонски ентузијастички кои живеат во далечна и пријателска Австралија, а дека работеле во рамките на МПЦ „Св. Петка“ од Рокдеил. Во него членувале повеќе од 150 членови, претежно Македонци од битолско-преспанскиот крај. Играорците работеле во пет групи под раководство и будното око на кореографот, Цане Пеовски. Гостувале во Републиката по втор пат, а дека списокот на добиените награди, пофалници и признанија бил огромен. Нивните настапи во Австралија биле секогаш следени од голема публика, а нивната улога била од непроценливо значење не само за одржување и

зачувување на македонскиот фолклор, туку и за збогатување на мозаикот на мултинационалната култура на Австралија.

Претседателот на КУД „Гердан“ од Виндзор, Славко Ѓорѓиевски, истакнал дека тоа било формирано за време на илинденското празнување во 1980 година, а работело во состав на МПЦ „Св. Никола“ од Виндзор. Тогаш работела само женската фолклорна група под раководство на кореографот, Ѓорѓи Котевски, и со успех настапувала пред Македонците од Виндзор и Детроит, како и на голем број национални претстави во Канада и САД. Друштвото за првпат гостувало во Републиката, а се претставило со многу сериозна програма што ветувала блескава иднина.

Според програмата на Матицата, гостите од Канада и Австралија своето официјално гостување го започнале на 18 јули, кога и почнала нивната напорна турнеја низ Републиката. Меѓутоа, уште на 15 јули КУД „Илинден“ го одржал својот прв концерт пред бригадирите на Сојузната работна акција „Скопје 63 – 83“ во Катланово, недалеку од Скопје, каде во пријатна атмосфера гостите од Австралија се запознале со работата, активностите и животот на акцијашите, кои ја продолжувале убавата традиција од времето на обновата и изградбата на Татковината. На средбата се зборувало за активностите, успехите, проблемите, интересот кон македонскиот фолклор и за сè што било сврзано со нивниот живот.

Во периодот од 18 до 21 јули двете друштва биле сместени во хотелот „Скала“ во Скопје, а притоа имале средби со претставници на Музичката младина на Македонија, Домот на младите „25 Мај“ и КУД „Гоце Делчев“. Исто така, ја посетиле црквата „Св. Спас“ и гробот на најголемиот македонски син, Гоце Делчев, црквата „Св. Димитрија“ и гробот на поглаварот на МПЦ, починатиот архиепископ Охридски и Македонски г.г. Доситеј. Тие биле примени и во Македонската Архиепископија и ги

посетиле Соборната црква „Св. Климент Охридски“ (тогаш во изградба), Етнолошкиот музеј, Трговскиот центар, Старата чаршија и новиот дел на Скопје. Двете друштва биле први гости на Скопје што се возеле на стариот начин низ градот, со пајтон и со стариот автобус, кои служеле за туристичко разгледување на градот.

Работниот ден од програмата на 21 јули бил целосно исполнет. По одржаната проба, во вечерните часови, гостите од Канада и Австралија настапиле со своја програма на Кејот на Вардар, пред Камениот мост, во рамките на „Скопското културно лето“. Пред околу четири илјади посетители, културно-уметничките друштва „Илинден“ од Сиднеј и „Гердан“ од Виндзор, се претставиле со сиот фолклорен сјај, за што биле наградени со бурни, искрени и долготрајни аплаузи. Вечерта, на заедничката вечера во хотелот „Скала“, секретарот на Матицата, Трајан Бафтировски, откако им посакал добредојде во Македонија, на претседателот на КУД „Гердан“ му предал Златна плакета на Матицата на иселениците од Македонија за заслугите што ги имало ова младо културно-уметничко друштво во популаризирањето и зачувувањето на македонскиот фолклор во Канада. Златна плакета на Матицата КУД „Илинден“ добило при гостувањето во 1978 година, а овојпат, заедно со гостите од Виндзор, добило две народни носии подарок од Матицата. На славјето и доброто расположение им немало крај. Се пеело и се играло до доцна во ноќта.

Гостите од Сиднеј и Виндзор ја започнале турнејата низ Македонија на 22 јули. Најпрвин го посетиле Тетово, градот под Шара, од каде голем број Македонци живеат во прекуокеанските земји, особено во Детроит, САД. Заедно со големата група иселеници кои дошле во родниот крај, го посетиле текстилниот комбинат „Тетекс“ и „Алумина“ – Тетово, а потоа со автобус се искачиле на Попова Шапка и се восхитувале на убавините што природата ги подарила на оваа македонска убавица. Вечерта, во преполнетата сала на Културниот дом во

Тетово, одржале целовечерен концерт. Во Тетово, наишле на срдечно добредојде, чувство на љубов, признание и задоволство. Домаќините сториле сè гостувањето на двете групи да биде што поуспешно.

Изутрината, на 23 јули, го продолжиле патувањето за Штип, каде биле топло пречекани од голем број граѓани, општествено-политички работници, стопанственици од „Македонка“, и „Астибо“. Притоа, имале можност да се запознаат со постигнатите резултати на најстарата текстилна фабрика кај нас, „Македонка“, и достигнувањата на модната конфекција „Астибо“. Исто така, ја посетиле Детската градинка што работи во состав на „Астибо“ и Споменикот на паднатите броци. Во вечерните часови, на Летната сцена, каде што тешко можеле да се најде слободно место се одржал планираниот концерт.

Другиот ден, на пат за Неготино, домаќините од Штип организирале посета на училиштето во Ново Село во кое учителствувал Гоце Делчев, како и на Галеријата на икони што се наоѓа во состав на црквата „Св. Богородица“, лоцирана во непосредна близина на училиштето.

Во Неготино, друштвата стасале околу пладне кога заради жешкото сонце и лозарите се прибирале во ладовина. Како и во претходните години, гостопримството на домаќините било на висина. Им го покажале Градскиот музеј и направиле прошетка низ градот што се гордеел со своите убави нови градби. Вечерта, за време на концертот, во Неготино вриело како во кошница. Цел град бил на Плоштадот каде се одржал заедничкиот концерт на гостинските друштва и КУД „Јане Сандански“ од Неготино.

Малку изморени од претходната бурна ноќ, тие заминале за Прилеп, каде уште на чешмата кај Плетвар биле топло пречекани од домаќините. Таму, во дебелата сенка на паркингот, симпатичниот состав на КУД „Весели прилепчани“ кој работел во рамките на Сојузот на

пензионерите од Прилеп, ги пречекал гостите со избор на староградски песни и им посакал добредојде во градот херој. Потоа, ја посетиле Могилата на непобедените, Тутунскиот комбинат и фабриката „11 Октомври“. Вечерта, во преполнетата величествена сала на Домот на културата „Марко Цепенков“, се одржал заеднички концерт со КУД „Мирче Ацев“.

По напорните неколку дена и четирите концерти, фолклористите пристигнале во Ресен, каде малку здивнале, се одмориле и ја почувствувале свежината и убавината на Преспа и Преспанското Езеро. Потоа ги посетиле: Отешево, Претор, Крани, фабриката „Агроплод“ и одржале концерт во Царев Двор, каде голем број присутни, меѓу кои повратници, иселеници и времено вработени, топло ги поздравиле и возвратиле со долготраен аплауз за нивниот културно-уметнички настап. Секако, најзначаен и најинтересен момент за гостите било учеството на Дефилето низ улиците на Битола и учеството на КУД „Илинден“ на првата вечер на манифестацијата „Илинденски денови“. На преполнетото ракометно игралиште, десетилјадната публика долго им ракоплескала на играорците на КУД „Илинден“ од Австралија кои „гореле“ на сцената за преку орото и песната да ја покажат и докажат љубовта кон Македонија.

На 30 јули, во центарот на Ресен се одржала XX „Преспанска иселеничка средба“ на која заедно со гостите настапил и КУД „Таше Милошевски“ од Ресен. Средбата им останала во трајно сеќавање на гостите по успешниот настап пред широкиот аудиториум и по извонредното гостопримство од страна на домаќините. По традиција, била избрана убавица на средбата. Ласкавата титула ѝ припаднала на Виолета Толеловска од КУД „Гердан“, а за придружнички биле избрани Вирџинија Главинчева од КУД „Илинден“ и Дорина Маљановска од КУД „Гердан“.

Наредниот ден гостите заминале за „Св. Наум“, каде учествувале на „Охридската иселеничка средба“.

Исто така, во вечерните часови настапиле на традиционалните „Езерски средби“ кои се одржувале на Приста-ништето во Охрид.

Завршната вечер од фестивалот „Илинденски денови“ во Битола им припаднале на КУД „Гердан“, чи играорки ги воодушевиле посетителите. За нив тоа било најдоброто и најпријатното фолклорно доживување.

На Илинден, на славниот ден на македонскиот народ, тие учествувале на „Битолската иселеничка средба“ во Трново, на која пред околу десет илјади посетители, од кои повеќе од две илјади биле иселеници, ги покажале своите високи фолклорни квалитети. Истиот ден заминале за Крушево за да настапат на „Гумење“ и да земат учество на прославата на 80-годишнината од Илинденското востание и Крушевската република. Од Крушево, заминале за Битола каде голем број членови останале да ги посетат своите. Таму имало искрени, пријателски и другарски разделби, размени на адреси и многу солзи радосници од членовите на двете друштва. Потоа, неколку членови останале во Ресен и Охрид, а другите се придружиле на заедничката веселба со Делегацијата на Матицата што се одржала во Маврово.

Во текот на гостувањето низ Републиката двете културно-уметнички друштва приредиле 14 концерти на кои присуствувале околу 50 илјади посетители. Исто така, гледачите на малите екрани имале можност да ги следат директните преноси од нивните настапи на фестивалот „Илинденски денови“ во Битола, преку кои тие се претставиле и на широката публика во Република Македонија.

Успехот што го постигнале културно-уметничките друштва „Илинден“ од Сиднеј и „Гердан“ од Виндзор биле дело на сите членови и управите на друштвата. Нивниот ентузијазам и богатство на фолклорот, биле израз на чувствувањето на фолклорниот дух и традициите на македонскиот народ.

СТРУШКА „ИСЕЛЕНИЧКА ГРАМОТА“

Освен на странските поети од сите светски меридијани, Струга им била домаќин и на Македонците – поети кои творат во иселеништвото. На XXXII Струшки вечери на поезијата во 1992 година допатувале и учествувале и десетина автори од дијаспората, кои години наназад пишувале стихови во средините каде што моментално живееле. На оваа меѓународна поетска манифестација присуствувале двете брачни двојки од Торонто – Канада: Нада и Алексо Лозановски и Рада и Борче Видиновски, додека Гоце Малинов допатувал од Мелбурн – Австралија, а Саво Костадиновски од Келн – Германија.

Во разговорот со нив сите позитивно се изразиле за организираноста на тогашните вечери на поезијата, а исто така биле задоволни од приемот кај претседателот на Републиката Киро Глигоров и премиерот Бранко Црвенковски во Охрид, како и од екскурзиите што биле организирани при разгледувањето на културно-историските споменици на Охрид и „Свети Наум“.

На свеченоста по повод доделувањето на признание „Иселеничка грамота“ што ја доделувала Матицата на иселениците од Македонија за творечкиот опус на поет – иселеник, присуствувале голем дел од поетите – учесници. Ова традиционално признание му било врачено на тогашниот најуспешен поет од иселеништвото – Саво Костадиновски, од Келн, Германија. На завршната свеченост „Мостови“ настапиле Алексо

Лозановски и Рада Видиновска од Торонто, Гоце Малинов од Мелбурн и Саво Костадиновски од Келн.

Исполнети со прекрасни импресии од поетскиот град Струга, реката Дрим, древниот Охрид, се вратиле назад во Канада, Германија и Австралија, за да ги преточат своите чувства и исполнети души во нови стихови за татковината, за родната грутка од каде што ги влечат своите корени.

Иван Трповски (Австралија)

ИЛИНДЕНСКА КРШТЕВКА

Утре е Илинден!

Утре ќе се заруменее небото
од замавот на црвените знамиња.

Утре ќе наздравуваме со полни чаши
пред олтарот на нашата намачена земја.

Утре со стиснати тупаници ќе ѝ покажеме
на вистината дека бевме, дека сме
и дека ќе бидеме!

Утре – повторно в зори нека нè фрснат
звците на крушевските камбани.

Утре е голем ден, светол ден!

Утре – по кој знае којпат
ќе ги крштеваме македонските деца:
Гоце, Даме, Никола, Сирма, Јане, Питу...

Утре ќе ги стркаламе мислите
кон јуначкиот чекор од минатото.

Утре ќе бидеме горди зашто ќе ѝ залечиме
уште една крвава рана
на македонската историја.

Утре е голем ден, светол ден!

Утре е Илинден!

ИСЕЛЕНИЧКО ТЕАТАРСКО ПРЕТСТАВУВАЊЕ

Во преполнетата сала на Македонскиот народен театар во Скопје, Македонскиот театар „Благоја Нешковски“ од Илавара, Австралија со блескав успех ја завршил својата турнеја во татковината. Тој бил сонот за кој сонувале, како нејзиниот режисер и основач Благоја Нешковски млад, талентиран и надежен уметник, (што прерано го завршил својот живот), така и сите негови членови.

Сите што присуствувале на претставата во Скопје, како и оние во Прилеп, Битола, Охрид, Струга и Вевчани, не можеле да веруваат дека претставата „И Цоле прај компо“ било дело на аматери – вљубеници во театарската уметност. Тоа биле луѓе кои со сета силина на своето битие ги вложиле своите актерски и режисерски потенцијали претставата „И Цоле прај компо“ да успее и да биде доказ повеќе дека македонскиот иселеник, освен во фолклорот, се афирмирал и на полето на театарската уметност.

Пиесата „И Цоле прај компо“ се темели врз здрава драмска структура (текстот бил преведен и на англиски јазик и бил поставен на сцена од професионални театарски групи во Австралија), во која битовиот елемент карактеристичен за животот на повеќето нашинци преку океанот бил доминантен.

За оваа извонредна претстава, сценографијата и костимографијата и изборот на музиката биле на Благоја Нешковски.

„Неговиот сон е остварен! – со воодушевување и солзи во очите рекол членот на ансамблот Олга Николовска. Тој сите нас нè уверуваше и храбреше дека, сепак, еден ден ќе се претставиме пред театарската публика во татковината и дека таа ќе ги прими нашите пораки, нашите страдања, нашиот разгромен живот во далечниот свет...

За нас нема поголема радост од оваа што го доживеавме во татковината, со нашата претстава. Нашиот успех ќе биде голема инспирација театарот „Благоја Нешковски“ со голема љубов да ја негува детската театарска група, која, веруваме, ќе биде уште подобра од нас, зашто почнуваме од некакви веќе поставени темели“. Тоа биле зборовите на Олга Николовска, која по завршувањето на претставата, ги искажала со голема возбуда.

Претставата во Скопје била вонсериски културен настан. Тој ја кренал публиката на нозе и повеќе од пет минути непрекинато, со искрени аплаузи, ги поздравиле остварувањата на артистичкиот ансамбл.

Требало да се биде во салата на Македонскиот народен театар меѓу публиката, за да се почувствувал величествениот аплауз, упатен на актерскиот ансамбл... Плачеле и во публиката и на сцената... Радоста била бескрајна...

ИЛИНДЕНСКИ ПРОСЛАВИ ВО ИСЕЛЕНИШТВОТО

Во 1972 година илинденските прослави во иселеништвото минале во знакот на одбележувањето на 75-годишнината од Илинденското востание и 34-годишнината од Првото заседание на АСНОМ. Македонските иселеници во прекуокеанските земји приредиле низа успешни манифестации. Во Торонто, Детроит, Гери, Чикаго, Сиднеј, Мелбурн, Перт, Хамбург и други градови, биле одржани свечени академии, културно-уметнички приредби со богати програми. На нив било истакнато значењето на Илинденското востание и неговото место во македонската историја. Исто така, било зборувано за значењето на АСНОМ и за борбата на македонскиот народ за својата слобода. Во посебни осврти биле истакнати успесите што ги постигнала Републиката во повоениот развој.

Исто така, македонската заедница од Сиднеј организирала неколку свечености со кои биле одбележани двата историски чина: Илинден 1903, а посебно 1944 – АСНОМ, кога на дел од националната територија на Македонија бил остварен вековниот идеал за национална и социјална слобода. Така, на 28 јули 1972 година во организација на Македонските црковни општини, друштвата и етничките училишта, била одржана „Македонска илинденска парада“. Со транспарентите и знамињата, поворката од 2000 лица од Хајд Паркот се упатиле кон местото Мартин Плејс каде на споменикот на Незнајниот јунак, тогашниот југословенски генерален

конзул на Нов Јужен Велс Петар Бошковски и секретарот на црквата. „Св. Петка“ од Рогдаел, Кире Циревски, положиле свежо цвеќе. Сите присутни, со едноминутно молчење, им оддале почит на паднатите борци во Илинденското востание и Втората светска војна, кои ги дале животите за својата национална и социјална слобода.

По извикувањето на познатите пароли за Илинден, АСНОМ и Македонија, започнал вториот дел од програмата: КУД „Китка“ настапило со „Комитското“, а потоа следеле КУД „Илинден“ придружено од ВИС „Илинден“ кое се претставило со сплет народни ора од вардарскиот, пиринскиот и егејскиот дел на Македонија. По завршувањето на културната програма, следело заедничко – братско оро на кое сите се фатиле: млади и стари, за да ја споделат истата желба и љубов со својата сака-на татковина, иако далеку од неа.

Истиот ден (28 јули) вечерта, биле организирани шест приредби посветени на илинденските празници. Во организација на црквата „Св. Петка“, КУД „Илинден“, Просветно-школскиот одбор на Нов Јужен Велс и фудбалскиот клуб „Илинден“, се одржала свечена академија во населбата Рогдеил. Покрај големиот број посетители, на свеченоста присуствувале мошне угледни политички и општествени лица, меѓу, кои: југословенскиот генерален конзул Петар Бошковски, државниот министер за младинска грижа Френк Вока, Бил Морисон – претставник на премиерот на Австралија, Боб Хок, директорот на Стопанска банка, Велко Стојчев и многу други видни личности.

Опширен реферат за значењето на празниците прочитал Кире Циревски. По повод празникот и како благодарност за дадената подршка на македонската заедница им биле доделени благодарници на: Френк Вока, Бил Морисон, Керол Норт, Џени Луман, Петар Хил, Рон Фула, Петар Бошковски, Маријан Алагик, Тодџе Кабровски, Велко Стојчев, Јован Кокаловски, Љубинка

Андоновска, Живко Нешовски, Јоне Белчев, Митре Дупешовски, Кире Циревски, Џим Трајчевски и Владо Темелковски.

Во вториот дел од програмата, со народни ора и песни настапило КУД „Илинден“, а со посебен рецитал се претставила ученичката Снежана Наумовска од Кабрамата.

Во Јагуна, населба каде што живеат голем број Македонци, во организација на КУД „Македонија“, Ф.К. „Македонија“ и македонското етничко училиште „11 Октомври“, исто така, на свечен начин биле одбележани двата Илиндена.

Во западниот дел на Сиднеј, во населбата Кабрамата каде се градела новата црква „Св. Никола“, во организација на Општинскиот одбор и КУД „Македонка“ се одржала свечена приредба. Претседателот на одборот Панде Трајковски ги поздравил присутните, меѓу кои бил присутен и тогашниот југословенскиот конзул Божин Николиќ, а секретарот Блаже Ристевски поднел реферат за значењето на двата Илиндена. Во културниот дел на програмата, двете фолклорни групи на Друштвото настапиле со сплет од македонски народни ора, придружени од ВИС „Кочо Рацин“. Армоникашите: Тони Атанасовски, Пеце Ристевски и Ѓорѓи Петревски настапиле со своја програма.

Во централниот дел на Сиднеј се одржале три прослави, и тоа во населбите: Њутаун, Темпи и Ботани. Така, во Њутаун, МПЦО. „Св. Кирил и Методиј“ во организација со КУД „Св. Кирил и Методиј“ од Темпи одржал свечена приредба. По читањето на рефератот за значењето на празниците, КУД „Св. Кирил и Методиј“ се претставил со богата културна програма.

Во Темпи исто така се одржала свечена вечер, организирана од КУД „Танец“ од Хрствил. Реферат поднел Благој Поповски (претседателот), а подоцна придружени

од ВИС „Билјана“ со сплет од македонски народни ора се претставиле КУД „Танец“ и КУД „Китка“.

Од илинденските свечености и академијата на Македонската православна општина за Мелбурн и Викторија, одржана на 7 август 1983 година во просториите на Македонскиот центар во Мелбурн, бил испратен Илинденски поздрав до сите Македонци, во кој, покрај другото, се вели:

„Драги сонародници!

По повод 80-годишнината од смртта на Гоце Делчев и 80-години од славното Илинденско востание на македонскиот народ против петвековното турско ропство, ние Македонците од Мелбурн, Австралија, собрани во просториите на македонскиот Културно-просветен центар, најсрдечно ве поздравуваме во името на нашата црковна општина, односно првата Македонска православна црква во странство „Св. Ѓорѓи“, свечено отворена и осветена на Илинден 1960 година од страна на македонски владика во лицето на благопочинатиот митрополит Злетовско-струмички г. Наум.

Исто така, преку вас го поздравуваме сиот македонски народ во слободниот дел на нашата татковина Социјалистичка Република Македонија, како и нашите браќа и сестри во Егејска и Пиринска Македонија, емиграцијата во западниот свет, односно во Европа, Америка, Канада, Австралија, јужноамериканскиот континент, нашата најстара емиграција во НР Бугарија, како и никогаш незаборавените бегалци и маченици од Егејска Македонија во источните земји – жртви на Грчката граѓанска војна.

Браќа и сестри, нашиот Илинден крвно нè држи сите заедно и сплотени. Мориња, океани и континенти физички нè делат едни од други, а со нашите луѓе во слободниот дел, Егејците и Пиринците како и тие браќа под Албанија, поделени со злобните граници наложени со криминалните договори склучени во несреќните

години за Македонија од времето на Балканските војни, а потоа и од Првата светска војна, на која победниците ја потврдија поделбата на нашата мила татковина“.

Понатаму во поздравот се додава:

„Ние Македонците во Австралија со право можеме да се гордееме со нашиот скроман придонес во сеопштата наша заедничка борба за национална афирмација како и признавањето на нашата самобитност. Во овие заеднички напори на македонската емиграција во Австралија, ние Македонците уште пред 40 години се сплотивме во свои македонски национални организации, изградивме свои македонски цркви, еве сега изградивме и уште ќе градиме импозантни национални центри, отворивме наши македонски училишта и др.

За една стоилјадна емиграција, можеби не сме постигнале достатно, но овде е местото да се каже и тоа: успесите на емиграцијата во странство многу се должат на победата што вториот Илинден ја постигна, настан кој, исто така, не помалку е голем и славен како и тој од 1903 година. Кога зборуваме за вториот Илинден, тоа е да се зборува за Република Македонија, за онаа Македонија која АСНОМ на Илинден 1944 година, во просториите на историскиот манастир „Свети Прохор Пчински“ ја прогласи за народна и национална држава.

За да се извојува слобода и да се прогласи Републиката, се положија голем број жртви пред олтарот на слободата и не помалку смели и достоини јунаци излегоа на бојното поле и под знамето на Гоце и во името на Илинден ги воде партизанските бригади во борбите против окупаторот.

Имињата на Коле Канински, Стив Наумов, Кочо Рацин, Коле Неделковски, Лазар Трповски, Пандо Шиперков, Мирка Гинова, Никола Вапцаров, Антон Попов и Никола Паралунов, се мал број од илјадите жртви на вториот Илинден преку чии славни имиња сакаме да се поклониме пред светата памет на сите борци и покојници од двата Илиндена.

Сонародници, браќа и сестри.

Бидејќи горе споменавме за нашите скромни успеси во емиграцијата, редно би било да си поставиме и едно прашање, а тоа е следното: Какви прилики ние како емиграција ќе имавме за сето она што го постигнавме ако не беше нашата Република? Зар ќе имавме Извршен совет и Народно собрание на Скопје? Или ќе ни дозволеа да имаме Институт за национална историја, Академија на науките и уметностите и Институт за македонски јазик?, или ќе можевме во Австралија да имаме 14 македонски православни цркви или пак ќе одевме да си ги задоволуваме своите религиозни потреби по туѓите несакани цркви.

Ете вака речено или со куси зборови кажано во одговорите на овие неколку прашања е дадено да знаеме ние Македонците дека вториот Илинден го постигна она за кое македонскиот народ пред 80-години се дигна на вооружено востание против османлиското ропство. Фактот што догодина македонската Република ќе ја прослави својата 40-годишнина, треба да ги освести и новите поробители да му ги признаат националните права на македонскиот народ во Егејска и Пиринска Македонија, бидејќи не можеме никој од нас да веруваме дека Грција и Бугарија ќе можат и тие како султанска Турција, да издржат дури 500 години, па тогаш да се решава македонското прашање.

И на крајот драги браќа и сестри во татковината и сите вие во емиграцијата насекаде по светот, од срце ви ги честитаме прославите на 80-годишнината од Илинденското востание, а на нашата Република ѝ посакуваме среќна иднина и среќна 40-годишнина од своето слободно творење, кој јубилеј сигурно ќе биде дочекан и прославен најтржествено од сиот македонски народ како во татковината, така и надвор од неа, до каде што има македонски народ."

КАНАДСКО-МАКЕДОНСКО ПРИЈАТЕЛСТВО

Прославата на Илинден на американскиот континент посебно 1972 година претставувала силно национално движење. Како да се живеело за тој празник неколку месеци однапред, сè било во знакот на Илинден во сите градови каде што живеат Македонци. Сите славја, како одржувањето на свечените академии, културно-уметнички и забавни приредби, пикници, спортски натпревари, рецитали, прожектирање на долгометражни македонски филмови, сè било во чест и во знакот на Илинден. Посебно „македонската метропола“, како што многумина го нарекуваат Торонто, бил најголемата македонска патриотска оаза, чија главна движечка сила била македонската културно-просветна организација „Обединети Македонци“, која организираше неколкудневна прослава на Илинден.

На 2 Август 1972 година, денот на Илинденското востание, во културниот центар „Св. Климент Охридски“ бил организиран коктел, а потоа присутните гости имале можност да видат неколку филмови од македонската национална историја. Напладне на 5 август, пред споменикот на незнајниот војник во Торонто, претставници на „Обединети Македонци“ положиле венец, а истиот ден вечерта, на Илинденската вечер, во концертната сала на црквата „Св. Климент Охридски“ била изведена културно-уметничка и забавна програма, на која учествувале солисти на народни песни, музичари и рецитатори. Таа вечер биле претставени и гостите од СР Македонија: митрополитот Кирил со епархискиот секретар

Александар Цандовски, претседателот на Матицата на иселениците од Македонија, Живко Василевски, членот на Претседателството на Матицата Перо Чокревски и уредникот на Радио Скопје, Димче Билјановски.

Најсвечениот дел на прославата бил на 6-ти август, на грандиозниот Илинденски пикник во Интернационал парк. Осамнал сончев, неделен ден и небото над Торонто блескало во синевина. Веќе од 6 часот наутро почнала да тече непресушната река автомобили во зелените ливади и шуми на Парк, која до 3 часот попладне не престанувала. „Обединети Македонци“ можеле да бидат задоволни, зашто ова била една од најуспешните прослави на Илинден; се собрале повеќе од 20 илјади Македонци.

Била тоа една спектакуларно голема сцена, глетка која возбудувала во својата масовност, но најповеќе од сè во својата свеченост и топлина: ракувања со пријатели, топли прегратки на пријатели што долго не се видеа, солзи радосници, бакнежи... Малку требало да мине од утрото па Интернационалниот парк да се претвори во едно големо македонско славје, во славје кога се пеело и играло, кога секое македонско срце биело со мисла за Македонија, за родната татковица.

Се добивало впечаток дека целиот народ бил едно големо семејство, македонско семејство, дека никој и никогаш не би можел да го разбие тоа толку силно единство. Во таква атмосфера беспрекорно течела и програмата организирана во чест на големиот Илинден. Најпрвин митрополитот г. Кирил во чест на паднатите борци од двата Илиндена одржал панахида. Биле одржани многу говори, меѓу кои и говорот на претседателот на Матицата Живко Василевски, кој ги пренел поздравите од Македонците во Татковината.

На пикникот била прочитана и усвоена Декларацијата упатена до владите на Бугарија, Грција, Обединетите нации и до премиерот на Канада г. Тридо. Во

Декларацијата било нагласено значењето на Илинденското востание и создавањето на Крушевската Република, како прва република на Балканот, потенцирајќи ги огромните жртви, високата цена за обновувањето на македонската државност по петвековното ропство, посебно одбележувањето на 75-годишнината од херојската смрт на Гоце Делчев. Понатаму во Декларацијата се говори за 34-годишнината од одржувањето на Првото заседание на АСНОМ, денот кога конечно се остварени идеалите на македонскиот народ, односно создавањето на суверената македонска република. Притоа биле нагласени повоените години на сестраниот развој на националното битие на македонскиот народ во сите области на општествениот, културниот, економскиот и црковниот живот, како „период на придонеси кон општиот развој на човештвото“. Давајќи оценка за положбата на македонската етничка група во Канада, како земја која во тешките години по завршувањето на востанието во 1903 година на Македонците им овозможила слободна употреба на македонскиот јазик и задоволување на човечките потреби и развивање на етничкиот идентитет, се искажува благодарност кон оваа земја. Истовремено се изразила загриженост и вознемиреност за положбата на Македонците во Бугарија и Грција, кои ги немаат основните национални права и слободи, а кон нив се води асимилаторска и денационализаторска политика, и се негира постоењето на македонската нација. На крајот во Декларацијата се истакнува барањето владите на овие земји да ги извршат своите обврски кон македонското национално малцинство во согласност со меѓународните договори.

Пикникот завршил во добра атмосфера со веселба до доцна во ноќта. Премиерот Тридо упатил поздравна телеграма, а претседателот на владата на провинцијата Онтарио поздравно писмо во кое на иселениците топло им го честитал празникот на македонскиот народ.

ИЛИНДЕНСКИ ЦРКОВНИ СВЕЧЕНОСТИ ВО САД

Големиот празник на македонскиот народ – Илинден досега бил прославуван во сите македонски заедници во САД. Тоа особено било изразено во македонските православни цркви, кои се национални, духовни, културни и општествени центри на Македонците, како и во нивните друштва и асоцијации кои работат во состав на духовните центри. Голем број активности биле врзани за името на овој празник и се одвивале токму во текот на празникот Илинден.

За одбележување е тоа што Македонската православна црква на северноамериканскиот континент, „Св. Петар и Павле“ во Гери, Индијана, била осветена на 14 јули 1966 година, во времето кога се славеле 60 години од Илинденското востание и 22 години од АСНОМ. Чинот на осветувањето на храмот го извршил тогашниот архиепископ охридски и скопски и прв митрополит македонски г.г. Доситеј, во сослужение со сегашниот Полошко-кумановски архиереј, митрополитот г. Кирил и свештениците Климе Малески, Кирил Стојановски и Спиро Танасковски. На свечениот чин кој претставувал темелник на идното црковно живеење на Македонците во САД и во Канада присуствувале голем број Македонци од сите делови на Македонија и од повеќе македонски заедници. Меѓу нив бил и познатиот иселеник од Гери, Атанас Близнаков, кој во САД живеел педесетина години и кој по враќањето во Македонија ја формирал најголемата фондација при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Илинден бил идбележан и во македонската заедница во Сиракуз и околните места. Македонците од тој дел на САД се едни од првите кои организирале свој црковен живот, во храмот „Св. Богородица“. За жал, таа црква не се нашла во крилото на Македонската православна црква. Затоа, во август 1963 година, во екот на илинденските празнувања, група Македонци се одвоила и ја формирале Македонската православна црква „Св. Ѓорѓи“. Како резултат на тоа, во април 1965 година во Сиракуз пристигнала висока црковна делегација предводена од поглаварот на МПЦ г.г. Доситеј, кој во сослужение, со тогашниот Злетовско-струмичкиот епископ, г. Наум на Кирил Поповски (денешниот митрополит Кирил) и други македонски свештеници, ја отслужил првата света архиерејска литургија на македонски јазик. Подоцна, по преуредувањето на една протестанска црква во православен храм, на 21 јули 1968 година, кога Македонците го славеле јубилејот 65 години од Илинден и 24 години од АСНОМ, е извршено осветувањето на храмот. Свечениот чин го извршил тогашниот надлежен архиереј, митрополитот Кирил. На свеченоста присуствувале голем број верници, пријатели и претставници на американското општество.

Во екот на одбележувањето на 75 годишнината на славниот Илинден во САД и во Канада, во Детроит се вршеле подготовки за формирање македонска православна црква. Така на 13 август 1978 година било извршено осветувањето на купеното место на храмот „Св. Богородица“. Чинот на осветувањето го извршил митрополитот Кирил во сослужение на десетина свештеници, а во присуство на бројно иселеништво. Тоа за најбројната македонска колонија во САД, Детроит, претставувало многу значаен датум и поттик за богатиот иден црковно-национален живот на Македонците.

Денес во Детроит е изградена новата црква „Св. Богородица“, која претставува соборен храм и најголем

објект на Македонската православна црква во САД. До храмот се изградени големи сали и други простории што претставуваат и формираат убав архитектонски комплекс.

Исто така, кога се прославувале 75 години од Илинденското востание, на 19 август 1978 година, Македонската православна црква „Св. Димитрија“ во Рочестер, во државата Њујорк била свечено осветена. Во присуство на бројни иселеници, гости, претставници на американското општество, митрополитот Кирил го извршил осветувањето на храмот, што денес претставува значаен духовен, национален и културен центар за Македонците од тој дел на САД.

Илинден се слави и во Лореин, Охајо. Овој убав град се наоѓа на езерото Ири (има околу 200 илјади жители и развиена индустрија за железо, челик, машини, текстил и бродоградба) и е место каде секоја година се прославувало Илинденското востание. Таму меѓу 55-те националности од целиот свет што живеат и работат во градот, видно место зазема македонската етничка група. На тие американски простори на северозападната страна од брегот на големото и пространо езеро Ири, е подигнат Светиклиментовиот светилник за македонските генерации МПЦ – „Св. Климент Охридски“. Овој значаен црковен храм и културно-просветен центар е собиралиште на македонските доселеници кои живеат и работат во градовите Еиван, Лореин, Кливленд, Илирија, Емерст и во пошироката околина. А, Македонци во овие градови има над илјада. Тие главно дошле од Битолско, Преспанско, Охридско и Скопско.

На 11 август 1985 година, во текот на илинденското празнување митрополитот Кирил, во сослужение на пет свештени лица, пред голем број верници и во присуство на градоначалниците на Лореин и Шерфилд Леик, ги осветил темелите на новата црква. Потоа, на 17 јули 1986 година, била завршена изградбата на новата црква

и е извршено мало осветување. На тој ден бил извршен и првиот обред во црквата.

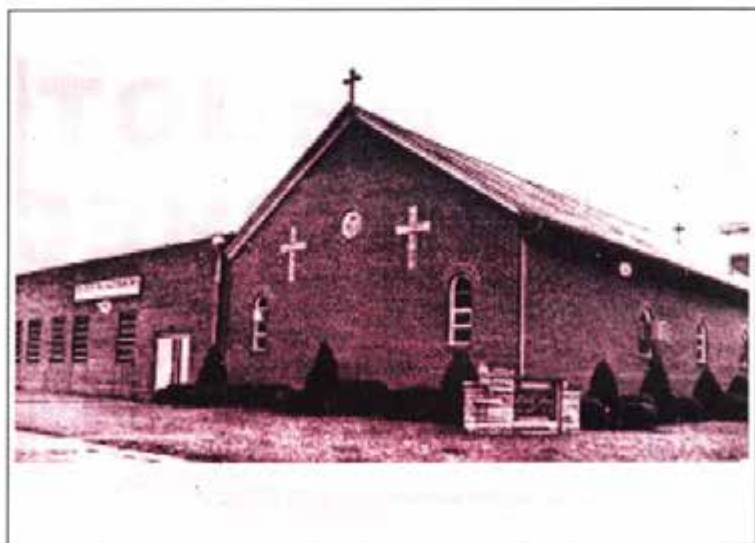
Во најголемиот град на светот – Њујорк, кој е пространет на островот Лонг Ајленд, крај брегот на Атланскиот Океан, е формирана МПЦО „Св. Климент Охридски“. Таму, во најголемата светска банкарска, финансиска и културна престолнина, градот со најголемо пристаниште во светот и светски студентски центар со 11 универзитети, метропола со највисоките облакодери, со најпознатите улици Бродвеј и Волстрит и седиштето на Обединетите нации, живеат и работат околу 5.000 Македонци од сите краишта на Македонија. Нив особено ги има од Битолско, Преспанско, Охридско, Струшко, Леринско, Тетовско, Скопско, Кичевско, Прилепско... Сите секоја година го слават Илинденското востание.

Македонските иселеници во градот Њујорк и во пошироката околина во минатото претежно се собирале и биле активни во македонскиот духовно-културен дом „Св. Кирил и Методиј“ и „Св. Никола“ во државата Њу Џерси. Меѓутоа со зголемување на нивниот број, а поради пространоста на нивното живеење, се јавила потреба од формирање нова македонска православна црковна општина во Њујорк, која ќе биде средиште за поголем број Македонци на тие светски простори. Затоа, по иницијатива на неколку македонски семејства претежно од Њујорк и од блиската околина, на 17 мај 1987 година се одржало Македонско основачко народно собрание, на кое било одлучено црковната општина да го носи името на охридскиот чудотворец и покровител на МПЦ – „Св. Климент Охридски“.

Како резултат на активностите преземени од членовите на оваа црковна општина, во предвечерието на Илинден, на 31 јули 1987 година, таа била регистрирана кај американските власти на државата Њујорк. Потоа светиот Синод на МПЦ на 22 октомври, истата година, донела одлука црковната општина „Св. Климент

Охридски“ да биде примена под канонска и духовна јурисдикција на МПЦ, и со тоа да биде составен дел од Американско-канадската македонска православна епархија. Црковната општина има свој правилник, одобрен од Светиот синод на МПЦ, според кој се раководи и презема активности за духовно единство на македонските иселеници во тој дел од демократските американски држави.

Илинден во Њујорк и Њу Џерси секогаш бил величествено прославен. Македонскиот народ во овој град со својата масовност покажал дека е верен следбеник на делото на Гоце Делчев, на овој великан на македонската историја и на неговите другари од Крушевската Република, на овој ден сите Македонци во САД биле сè и ќе бидат во мислата и срцето со Илинден.

Гери

Редакциски совет

Мишко Васовски, САД
Светле Стамевски, САД
Славко Гавровски, САД
Џим Томев, Австралија
Миле Терзиовски, Австралија
Кире Циревски, Австралија
Ице Најдовски, Австралија
Зоран Косески, Австралија
Љупчо Атанасовски, САД
Калче Магдевски, САД
Стојче Стојановски, САД
Перо Кирицовски, САД
Борис Ничов, САД
Никола Стојановски, Канада
Драги Стојковски, Канада
Стив Плиакас, Канада
Џим Николов, Канада
Петре Јановски, Канада
Димитар Цонев, Канада
Драшко Антоv, Германија
Огнен Бојаџиски, Хрватска
Трајче Ковачев, Швајцарија
Кире Кленковски, Шведска
Бошко Рајчовски – Пелистерски, Белгија

СОДРЖИНА

ИЛИНДЕНСКИ СОСВЕЗДИЈА	5
-----------------------------	---

I ДЕЛ

ИЛИНДЕН 1903 – 2003 ВОЗВИШЕН ИСТОРИСКИ ЧИН	7
МАКЕДОНИЈА И НЕЈЗИНАТА ИСТОРИСКА ГОЛГОТА	9
СТО ГОДИНИ ОД ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ	17
ЕГЕЈСКА И ПИРИНСКА МАКЕДОНИЈА ВО ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ	25
Џим Тошев (Австралија) – <i>ИЛИНДЕН – 2 АВГУСТ 1903</i>	30
ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ И МАКЕДОНСКИТЕ СВЕШТЕНИЦИ	31
ИЛИНДЕНСКО КРУШЕВО	35
МАНИФЕСТОТ НА КРУШЕВСКАТА РЕПУБЛИКА	41
КОН МАНИФЕСТОТ	47
А П Е Л НА ЖЕНИТЕ ОД НОВИОТ СВЕТ ДО ЕВРОПСКИТЕ КРАЛИЦИ ЗА УКАЖУВАЊЕ ПОМОШ НА НАСТРАДАНИТЕ ВО ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ	51
ОДГЛАСИ НА ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ ВО СВЕТОТ	55

II ДЕЛ

РАЃАЊЕТО НА МАКЕДОНСКАТА ДРЖАВА	67
АСНОМ	69
МАНИФЕСТ НА ПРВОТО ЗАСЕДАНИЕ НА АНТИФАШИСТИЧКОТО СОБРАНИЕ НА НАРОДНОТО ОСЛОБОДУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА ДО МАКЕДОНСКИОТ НАРОД	75

ДЕКЛАРАЦИЈА НА АСНОМ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ГРАЃАНИНОТ НА ДЕМОКРАТСКА МАКЕДОНИЈА	90
СТРАНСКИОТ ПЕЧАТ ЗА АСНОМСКА МАКЕДОНИЈА: НОВО ПОГЛАВЈЕ ВО ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНЦИТЕ	93
Стефан Л. Букчев (Канада) – ИЛИНДЕН 1903	97
ЛОГИЧЕН ЧИН НА ВЕКОВНИТЕ СТРЕМЕЖИ	99
ДВАТА ИЛИНДЕНА МЕЃНИЦИ НА МАКЕДОНСКАТА ДРЖАВА	101
„Македониум“ симбол споменик на македонскиот народ	108

III ДЕЛ

СТО ГОДИНИ МАКЕДОНСКО ИСЕЛЕНИШТВО	123
ПЕЧАЛБАРСКИ БРАНОВИ	125
ИСЕЛЕНИЧКИ КАТАРЗИ	129
НЕРАСКИНЛИВИ ВРСКИ	133
АВСТРАЛИСКА ИЛИНДЕНСКА РАЗГЛЕДНИЦА	137
„Илинденско востание“ (1951-1952) – Мелбурн	138
„Македонски илинденски весник“ (1966-1967) – Мелбурн	139
„Илинденски весник“ (1975-1980) – Сиднеј	140
„Илинденски поздрав“ (1980) – Перт	143
„Македонски илинденски весник“ (1986) – Мелбурн	145
КУД „Илинден“ од Австралија	147
Јован А. Кокаловски (Австралија) – КУД „ИЛИНДЕН“	148
ИЛИНДЕН ОД ИСЕЛЕНИЧКА ДИОПТРИЈА	149
КАНАДСКА МУЛТИКУЛТУРНА ПАНОРАМА	157
„Илинден“ („Ilinden“) (1961) – Торонто	158
„Илинден“ („Ilinden“) (1966) – Торонто	160
„Илинденски пикник“ („Ilinden picnic“) (1967-1976) – Торонто	161
Илинденски вести“ („Ilinden news“) (1970-1971) – Торонто	164
„Илинден“ (1974) – Торонто	165
„Илинденски збор“ (1989) – Торонто	166
„Македонски гласник“ (1999-) – Торонто	167
Стив Плиакас (Канада) – СТО ГОДИНИ ИЛИНДЕН	170

ЕВРОПСКИ ИЛИНДЕНСКИ ХОРИЗОНТИ	171
„Македонија“ (1957)	172
„Илинден“ (1952-1956) – Букурешт	172
„Илинден 1903“ (1976) – Партиле	173
Радио емисии на македонски јазик	173
Македонски клуб „Илинден“ – Виена	176
Македонски клуб „Илинден 1903“ – Хамбург	178
Македонски клуб „Илинден“ – Ратинген	178
Васил Пецуrowsки (Германија) – ИЛИНДЕНСКА	180
АМЕРИКАНСКИ ИЛИНДЕНСКИ ВИДИЦИ	181
„Македонска искра“ (1977) – Детроит	182
Македонски културен центар „Илинден“ – Детроит	183
Македонски радио-часови во САД	184
Друштвото „Илинден“ од Детроит	184
Илинденски свечености во САД	185
Бошко Раџевски Пелистерски (САД) – ИЛИНДЕН	188

IV ДЕЛ

ИЛИНДЕНСКИ ПРАЗНУВАЊА ВО ЗЕМЈАТА И СВЕТОТ	189
ВЕЛИЧЕНСТВЕН СОБИР НА МЕЧКИН КАМЕН	191
СОБИР ВО МАНАСТИРОТ „СВ. ПРОХОР ПЧИНСКИ“	193
ИСЕЛЕНИЧКИ СОБИР ВО ТРНОВО	197
XXI „ИЛИНДЕНСКИ ДЕНОВИ“ ВО ЉУБОЈНО	199
ПЕЧАЛБАРСКО ИЛИНДЕНСКО ЧЕСТВУВАЊЕ	201
СТРУШКА „ИСЕЛЕНИЧКА ГРАМОТА“	207
Иван Трповски (Австралија)	
– ИЛИНДЕНСКА КРШТЕВКА	208
ИСЕЛЕНИЧКО ТЕАТАРСКО ПРЕТСТАВУВАЊЕ	209
ИЛИНДЕНСКИ ПРОСЛАВИ ВО ИСЕЛЕНИШТВОТО	211
КАНАДСКО-МАКЕДОНСКО ПРИЈАТЕЛСТВО	217
ИЛИНДЕНСКИ ЦРКОВНИ СВЕЧЕНОСТИ ВО САД	221
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ	228

CIP - Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“,
Скопје

НИКОЛОВСКИ – Катин, Славе
Илинден 1903 – 2003 и македонските иселеници /
Славе Николовски – Катин. – Скопје : Македонска искра, 2003.
– 232 стр. : илустр. ; 23 см. – (Едиција: Сведоштва)

ISBN 9989-831-74-2

I. Николовски, Славе – Катин види Николовски – Катин, Славе
COBISS .MK- ID 52783882

Книгоиздателство „МАКЕДОНСКА ИСКРА“ – Скопје
Ул. „Божидар Аџија“ бр. 7 – Скопје
Тел./фах: ++02 136 - 318

Славе Николовски – Катин
НАИД ЕН 1903 – 2003
И МАКЕДОНСКИТЕ ИСЕЛЕНИЦИ

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Славе Николовски – Катин

*

УРЕДНИЦИ

Сузана Митревска
Јасмина Стефаноска

*

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА

Јасмина Стефаноска

*

ЛИКОВНО ОБЛИКУВАЊЕ И КОРИЦА

Тони Васиќ

*

КОМПЈУТЕРСКА ОБРАБОТКА

Даниела Панчевска

*

ТЕХНИЧКИ СОРАБОТНИЦИ

Сунчица Змејкоска
Тања Митревска
Киро Чичов

*

ФОТОЛИТИ

„МАГНАСКЕН“ – Скопје

*

ПЕЧАТИ

„ОФСЕТ“ – Скопје

СЛАВЕ НИКОЛОВСКИ-КАТИН

на македонската и на меѓународната културна и научна јавност и е познат по бројните публицистички и научни трудови посветени, главно, на животот на Македонците во светот, но и на низа други аспекти поврзани со дијаспората, како и со културата, литературата, јазикот, религијата, науката, историјата...

Во неговиот творечки опус посебно внимание заслужуваат книгите: Македонците во САД и во Канада (на македонски и англиски), Македонски холокауст, Македонски вознес, Печалбарски копнеж, Во Австралија како дома, Македонскиот иселенички печат, Македонските православни цркви во Австралија, Канада и САД, Македонски иселенички паноптикум, Иселенички поетски хоризонти, делото за Атанас Близнаков, како и монографиите за Андреа Бранов и семејството Јановски (на македонски и англиски). Потоа е познат и со неговите десетина лексикографски изданија, како и со преводите на романот Александар Македонски (од англиски на македонски), Странците за Македонија и Македонците и Монографијата за селото Неволјани - Лиринско (од македонски на англиски).

Славе Катин е добитник на голем број награди и признанија, меѓу кои, на престижната награда "Крсте П. Мисирков" на Здружението на новинарите на Македонија од областа на журналистиката.

ISBN 9989-831-74-2